Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Historisk Tidsskrift,

Syvende Række,

udgivet

af

den danske historiske Forening,

ved dens Bestyrelse.

Redigeret

af

J. A. Fridericia,
Foreningens Sekretær.

Andet Binds sjette Hefte.

Kjøbenhavn.
Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1900.

Udgivet sammen med 5. Hefte for 1. Halvaar 1900.

Den danske historiske Forenings Bestyrelse bestaar af:

Prof. **Joh. Steenstrup,** Direktør **Marcus Rubin,** Prof. **J. A. Fridericia,** Museumsassistent, Cand. mag. **M. Mackeprang** og Prof. **Kr. Erslev.**

Foreningen har udgivet:

Historisk Tidsskrift. 1—6. Bd. 1840—45. Nyt historisk Tidsskrift. 1—6. Bd. 1846—56. 3. Række. 1—6. Bd., samt Register. 1858—69. 4. Række. 1—6. Bd. 1869—78. 5. Række. 1—6. Bd. 1879—87. 6. Række. 1—6. Bd. 1887—97. 7. Række 1. Bd. 1897—99. 2. Bd. 1.—5. H. 1899—1900. Indholdsfortegnelse til 1—5. Række. 1889. (Forskellige Hefter af 1. og 3. Række er udsolgte.)

C. Molbech: Historiske Aarbøger. 1—3. Del. 1845—51.

—— Historisk-biographiske Samlinger. 1—3. Hefte. 1847—51.

J. P. F. Kønigsfeldt: Genealogisk-historiske Tabeller over de nordiske Rigers Kongeslægter. 2. omarb. Udg. 1856.

N. M. Petersen: Bidrag til den danske Literaturs Historie. I—VI. 1853—64. (Udsolgt undtagen VI, Registret.)

H. G. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700. 1861.

Fr. Hammerich: Den hellige Birgitta og Kirken i Norden. 1863. (Udsolgt.)

O. Vaupell: Kampen for Sønderjylland 1848—50. I—III. 1863—67. (Udsolgt.)

H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie fra 1537 til 1621. 1—3. Del, samt Aktstykker. 1868—77.

Joh. C. H. R. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19de Aarhundrede (1801—1863). 1889.

Foreningens Medlemmer kan faa de af denne udgivne Skrifter, for saa vidt Forraad haves, imod at udrede de tilsvarende Bidrag, 2 Kroner for hvert Halvaar. For ethvert Bind af de første fire Rækker af Historisk Tidsskrift betales som for to Halvaarsleveringer, for et Bind af 5te—7de Række betales som for tre Halvaarsleveringer. C. Molbechs Historisk-biographiske Samlinger regnes til en Pris af to Leveringer. Af Rørdams Universitetets Historie vil ethvert Bind med tilsvarende Aktstykker regnes som to Halvaarsleveringer. Ellers gælder ethvert af Foreningen udgivet Bind for en Halvaarslevering. Registret til 3dje Række af Historisk Tidsskrift leveres, naar ønskes, gratis sammen med 6te Binds 3dje Hefte; ellers betales det med 1 Kr. Indholdsfortegnelsen til de fem første Rækker af Historisk Tidsskrift koster 50 Ø. eller leveres, om ønskes, gratis med Steenstrups Historieskrivningen i Danmark.

Følgende yderligere **Prisnedsættelse** gælder dog foreløbig for Medlemmerne:

Historiske Aarbøger, udg. af C. Molbech. 1—3. D. 1 Kr. 50 Ø.

Historisk-biographiske Samlinger, udg. af C. Molbech. 1 Kr. 50 Ø.

Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700 af H. G. Garde. 1 Kr. 50 Ø.

Kommunitetet og Regentsen fra deres Stiftelse indtil vore Dage af C. E. F. Reinhardt. (Særtr. af Hist. Tidsskr. 3. R. 3. Bd.) 1862. 1 Kr.

Historisk Tidsskrift,

Syvende Række,

udgivet

af

den danske historiske Forening,

ved dens Bestyrelse.

Redigeret

af

J. A. Fridericia,
Foreningens Sekretær.

Andet Bind.

Kjøbenhavn.
Bianco Lunos Bogtrykkeri.
1899—1900.

Indhold.

Afhandlinger og Smaastykker.

Side

Arup, Erik, stud. mag. Det saakaldte Klageskrift mod Biskopperne 1536 . . . . . 587—597.

Bang, Gustav, Dr. phil. Forfald eller Ikke-Forfald. Afsluttende Bemærkninger . . . . . 399—406.

— Sjællandsk Landbefolkning i det 17. og 18. Aarhundrede. Et Bidrag til ældre dansk Befolkningsstatistik 417—454.

Bang, Nina, cand. mag. Til Narva-Handelens Historie i det 16de Aarhundrede . . . . . 541—558.

Bobé, Louis, Arkivassistent, cand. phil. Kong Christian VII's egenhændige Forvisningsordre for Dronning Caroline Mathilde (i Arkivet paa Breitenburg) . . . . . 213—216.

Clausen, Jul., Biblioteksassistent, cand. mag. Et Forsvarsskrift for Adelen af La Beaumelle . . . . . 577—586.

Erslev, Kr., Professor, Dr. phil. Europæisk Feudalisme og dansk Lensvæsen . . . . . 247—304.

— Rostjeneste — Rustning . . . . . 393—399.

— Dagen for Arkonas Indtagelse . . . . . 597—600.

Fabricius, Knud, stud. mag. Bondeoprøret 1441 . . . . . 455—519.

Friderícia, J. A., Professor, Dr. phil. Er Kongeloven fra 1665 eller fra 1668? . . . . . 216—222.

Holm, Edvard, Professor, Dr. phil. Dronning Juliane Marie som hun viser sig i sine Breve til Frederik II af Preussen . . . . . 46— 75.

Jensen, N. P., Oberst. Christian V i Slaget ved Lund. En kritisk Undersøgelse . . . . . 1— 45.

Larsen, Sofus, Underbibliotekar, Dr. phil. 1074?—1076? Svar til Professor, Dr. jur. Joh. Steenstrup . . . . . 407—416.

Madsen, Emil, Oberst. Om Artilleriet i de danske Hære i det 16. Aarhundrede . . . . . 135—176.

Olrik Jørgen, Museumsassistent, cand. mag. Harald Héns love. 177—212.
— Sagnkrøniken i Lundeårbøgerne . . . . . 222—229.
Steenstrup, Johannes, Prof., Dr. jur. et phil. Svend Estridssøns Dødsaar . . . . . 229—239.
Stille, Arthur, Docent, Dr. phil. Christian V i Slaget ved Lund. Nogle Bemærkninger som Svar til Hr. Oberst N. P. Jensen . . . . . 559—576.
Thiset, Arkivar. Betydningen af Tilgang og Afgang for den danske Adel i det 16.—17. Aarhundrede . . . . . 76—105.
— Begrebet Dansk Adel, særlig med Hensyn til Kong Christian V's Adels- og Vaabenbreve . . . . . 305—392.

Anmeldelser.

Pontus E. Fahlbeck. Sveriges Adel. Statistisk Undersökning öfver de i Riddarhuset introducerade ätterna. 1. delen. Lund 1898. Anmeldt af Direktør **Marcus Rubin** 106—129.
Aage Friis. Andreas Peter Bernstorff og Ove Høegh Guldberg. Bidrag til den Guldbergske Tids Historie (1772—1780). Kbh., 1899. Anmeldt af Professor, Dr. **E. Holm** 520—535.

Mackeprang, M., Museumsassistent, cand. mag. Fortegnelse over historisk litteratur fra året 1898, vedrørende Danmarks historie . . . . . L 1— 41.
Nyt fra historisk Videnskab i Ind- og Udland 129—134, 240—246, 535—540, 600—612.
Navneregister. (Ved Biblioteksassistent, cand. mag. **Carl Fredstrup**) . . . . . 613—632.
Tilføjelser og Rettelser . . . . . 612.
Udsigt over den danske historiske Forenings Regnskaber for 1898 og 1899 og Virksomhed i 1899 . . . . . 633—634.
Den danske historiske Forenings Vedtægter . . . . . 635—636.

Til Narva-Handelens Historie i det 16de Aarhundrede.

Af

Nina Bang f. Ellinger.

Fra Aaret 1580 findes bevaret en Række Erstatningskrav fra danske Købmænd, der siden Stettinerfreden 1570 havde været Genstand for Forurettelser fra svensk Side i deres Handel paa Narva[1]). Disse Erstatningskrav og de dermed sammenhængende Forhold giver nogle Oplysninger om dansk Handel i dette Tidsrum, der, hvor lidet fuldstændige de end er, dog er af nogen Betydning, ringe som vort Kendskab til vor Handels Historie er.

Som bekendt foraarsagede Rivaliteten mellem Rusland, Polen, Sverig og Danmark overfor Sværdridderordenens Lande, Estland, Lifland og Kurland, fra noget efter Midten af det 16. Aarhundrede langvarige Forviklinger i Østersøen, og der blev især mellem Sverig og Rusland et bittert Forhold, der fra Sverigs Side tilspidsede sig til en Kamp for at udelukke Rusland fra Forbindelsen med Østersøen. Narva var den eneste Havn, gennem hvilket det store russiske Rige stod i Forbindelse med Vesten; gennem den udsendte det Varer som Hør,

[1]) Pakken Sverig A. 1575—88, Rigsarkivet.

Hamp, Voks, Sæbe, Huder, Talg, Tran[1]) (ikke Korn), og gennem den indtog den sine Fornødenheder, først og fremmest Salt og Sild, men forøvrigt mange andre Varer, som Klæde, Kram, Rosiner etc.[2]). At bemægtige sig denne Forbindelse, at blive Mellemmand mellem Vesteuropa og Rusland, at faa Forbindelsen ført gennem sine egne Byer Viborg og Reval[3]), det blev Hovedmaalet for Sverigs Politik i den Tid.

Men i Stettinerfreden med Danmark 1570 maatte Sverig dog tilstaa danske Købmænd den fri Sejlads paa Narva[4]). Det var i og for sig gunstige Vilkaar, der nu gaves den danske Handel, thi Sverig hindrede alle andre Nationers Handel, ganske vist ikke ved nogen gennemført Blokade, men ved Kaperier; de danske fik altsaa en Monopolstilling derovre.

Kun nødtvungent var Sverig gaaet med til denne Indrømmelse, og allerede ved et Grænsemøde 1571, hvor Fredstraktaterne udleveredes, gjordes der Forsøg paa at faa Danmark til frivillig at opgive Narvahandelen, idet man motiverede denne Opfordring med, at det hed i Freden, at begge Riger skulde vide hverandres Bedste; selvfølgelig svarede de danske Gesandter fuldstændig afvisende[5]).

Den fri Handel stod imidlertid kun paa Papiret, og straks efter Freden begyndte en Række Overgreb fra de svenske Udliggere mod danske Skibe, Overgreb, som er

[1]) Sverig A. Handlinger rörande Skandinaviens Historie XI, S. 129; XXXVI, S. 219. Øresundstoldregnskaberne.
[2]) Sverig A. Rydberg: Sveriges Traktater V, S 31. Øresundstoldr.
[3]) Historisk Bibliothek VII, S. 67.
[4]) Stettinerfreden i Resen: Frederik den andens Krønike, S. 371—97. Hist. Bibl. VII. S. 96—106.
[5]) Sverig A. Marts 1571.

Genstand for stadige Klager fra dansk Side. Fra svensk Side indrømmede man vel Klagernes Rigtighed, men det gjordes gældende, at Danmark heller ikke holdt sig Overenskomsten efterrettelig, idet der blev givet fremmede Passer paa Narva [1]), og at de danske Skippere medførte Munition nedstuvet i Lasten. Fra dansk Side indrømmedes, at dette var ulovligt, men forøvrigt bad Kong Frederik II Kong Johan „gøre den alvorlige Forordning, at andre vore Undersaatter, som ikke føre nogen fordægtig Vare, maa paa deres rette Rejse være forskaanede og ubehindrede [2])."

Forskaanede og uhindrede blev de dog ikke. Kort efter, i Juli Maaned fandt Henrik Mogensen, Tolderen i Helsingør, det nødvendigt at faa et særligt Kongebrev udfærdiget, som kunde skaffe hans Søn Willom Henriksen Sikkerhed paa Farten [3]), og der indkom heftige Klager fra Københavns og Malmøs Borgere [4]). Det synes, at Sverig nogenlunde har erstattet den direkte Skade, som de danske Købmænd led, men det var selvfølgelig langtfra tilstrækkeligt [5]); det var Markedet i Narva, der var af Værdi, og det var det, der kunde udvides i disse Aar.

I 1573 blev der da sendt et Gesandtskab til Sverig

[1]) Meddelanden från svenska Riksarkivet II, S. 100. Øresundstoldregnskaberne viser, at dette fandt Sted. Skipperne maatte betale 3 Daler pr. ballastet Læst, 4 Daler pr. ladet Læst paa Henrejsen, men de betalte ikke paa Tilbagerejsen.

[2]) Svenske Acta 1573 $^{13}/_{6}$.

[3]) Kancelliets Brevbøger 1571–75, S. 58.

[4]) Instruks for de danske Gesandter 1573 $^{30}/_{8}$, Sverig A og Sjællandske Tegnelser.

[5]) Det hedder i ovennævnte Instruks for Jørgen Rosenkrans og Jacob Ulfeldt, at endog en hel Del af Klagerne faar deres Gods og Skibe restituerede, volder Opbringelsen dem dog stor Skade. Jfr. Meddelanden etc. II, S. 100 om Hertug Karl, der ogsaa tilraader Kong Johan at give Erstatning.

for at faa Sagen bragt i Orden. Men man kom ikke af Stedet. Kong Johan lovede ganske vist Erstatning for, hvad uretfærdig Skade de danske Købmænd havde lidt, han vilde ogsaa afskaffe Kaperne og blot lade sin Admiral optræde i Østersøen, men selve Spærringen kunde han ikke tænke paa at ophæve; hans Kamp mod „en saadan Tyran, som og er menige Kristenhedens Arvefjende" var en Sag, alle kristne Fyrster burde samle sig om, og allerede nu havde han ved Spærringen naaet at bringe Czaren til „kongelig Majestæt til Sverige om Fred at besøge, hvilket han ellers uden Tvivl ikke saa hastigt gjort havde, hvor han udaf fremmede Lande og Stæder saa nu som tilforn havde blevet undsat og forstrækket". Hans Bøn til Danmark var det derfor frivillig at opgive Narvahandelen for en Tid [1]), hvad man i Danmark dog ikke fandt sig beføjet til.

Noget synes dog Gesandtskabet at have hjulpet; 1574 er idetmindste fattigt paa Klager, men dette har maaske sin Aarsag i, at Danmark i dette Aar „viste Flaget" i Narva, idet nogle Orlogsskibe fulgte den fordrevne Fyrste af Vallakiet derover [2]). Rimeligvis har Handelsskibene sluttet sig til denne Flaade, idetmindste gjorde eet Skib det, og Flaaden fik Ordre til at blive paa Narvas Red 5 á 6 Dage, for at dette Skib kunde blive færdigt og følges med tilbage [3]).

Men med 1575 bliver Overgrebene atter heftige. Fra dansk Side lod man Kong Johan vide, at Borgerne fra København, Helsingør, Malmø, Aalborg og Flensborg

[1]) Sverig A, 1573 $^{31}/_{10}$; jfr. Frederik II til Ulrik af Mecklenburg, $^{27}/_{12}$ Ausl. Reg.

[2]) Kancelliets Brevbøger 1571—75, S. 445, jfr. S. 434.

[3]) Sstds. S. 446.

havde klaget, og at trods mangfoldige Skrivelser fra dansk og Fortrøstninger fra svensk Side der dog var „saadanne Plyndring og Overvold aarligen mod h. Maj.s Undersaatter blevet øvet og brugt uden al Afladelse, saa en Part af dennem derover af Armod er bleven fast undertrykt“ [1]).

I 1576 indtraf der for en kort Tid en Vending i Sagerne; Russerne var faldne ind i de danske Besiddelser i Lifland, og af Vrede herover vilde Frederik II ingen Passer udstede paa Narva. Dette var dog ikke ensbetydende med Narvafartens Ophør. Saaledes skaffede Nils Petersen og Morten Ølslager sig paa Raadhuset i København et Søbrev, der ganske vist lød paa Viborg i Finland, men da Skipperen, Poul Poulsen kom der i Nærheden og hørte, at 1 Td. Salt kun gjaldt 1 Td. finsk eller svensk Tjære, løb han til Narva. I Narva var det imidlertid farligt at komme for danske, da man dér godt vidste, at Frederik II det Aar havde slaaet sig sammen med Svenskerne, og han udgav sig derfor for en Lübecker, da Tolken kom ombord, men denne sagde, at han godt kendte Skibet og vidste, at det var fra Danmark, og forlangte at se Søbrevet. Vise Søbrevet paa Viborg turde han ikke, men han havde et paa Narva fra 1575; det vilde Tolken imidlertid ikke tage for gode Varer og erklærede, at han og hans Folk vilde komme til at miste Liv, Skib og Gods(!), men da han saa deres Forfærdelse, raadede han dem til at forandre 1575 til 1576, hvad de ogsaa gjorde; saa lykkedes det dem „at fuldgøre deres Marked,“ hvorefter de skyndsomst drog hjemad, men — da blev de opsnappede af de svenske og ført til Stockholm, hvor Godset blev solgt. Nils Petersen havde Hør til 1454½ Daler, Hamp til 162½ Daler, 234

[1]) Svenske Acta 1575 $^{25}/_{9}$.

barkede Huder til 328¼ Daler, 20 tørrede Huder til 24 Daler, ialt 1969¼ Daler, og selve Skibet var over 500 Daler værd. Morten Ølslagers Part var Huder og Skind til 1480 Daler, 7 Fade Tran til 112 Daler, 4 Fade Talg til 339½ Daler, ialt 1931½ Daler. Desuden havde en Hans Nielsen Hør, Hamp og Talg til 312¼ Daler, Mikkel Møller Bardtskær Talg til 154½ Daler, Skipperen og Styresmanden Hør og Skind til 413½ Daler[1]).

Snart ændredes Stillingen atter, da Frederik II fik Undskyldning fra Rusland for det skete Indfald og fik at vide, hvorledes Sverig handlede med Søbreve paa Narva. Frederik II lader Kong Johan vide, at han finder det sælsomt, at han understøtter sin egen Fjende, medens han (Frederik) forbyder sine Undersaatter Handelen[2]). Kong Johan søger slet ikke at nægte dette, han erklærer kun, at han ikke „saa plat har kunnet formenet den narviske Sejlads", men af synderlig Gunst har givet nogle enkelte Tilladelser; er det blevet misbrugt, er det sket uden hans Vidende[3]). Den franske Gesandt Dançay beretter ogsaa om, hvorledes Sverig handlede med Passer; naar blot man paa Hjemvejen løb til Stockholm, hvor man fik Breve paa, at Varerne var købt dér[4]).

Frederik II begyndte da igen at udstede Passer, og Forholdene var nu uforandrede, indtil Slutningen af 1579, da Danmarks Tilnærmelse til Polen efter Jakob Ulfeldts uheldige Gesandtskab til Rusland atter medførte, at der ingen Passer udstedtes paa Narva[5]), og dette vedvarede

[1]) Sverig A.
[2]) Svenske Acta 1576 $^{12}/_{8}$.
[3]) Sstds. 1576 $^{16}/_{9}$.
[4]) Handl. rör. etc. XI, S. 129.
[5]) $^{10}/_{12}$ underrettedes Vilhelm af Oranien (Holland A), Frankrig, England og Skotland derom (Macray: Report on Danish Ar-

1580 igennem, men da Sejladstiden kom i 1581, erklæredes Spærringen for ophævet[1]).

Men i alle disse Aar havde stadig Overgrebene fra svensk Side mod de danske Skibe været de samme, ja, endogsaa en Bojert og en Pinke, som Kongen selv i 1579 sendte afsted med Gods, der skulde sælges i Narva, var blevet optaget og ført ind til Reval, hvor Godset var blevet udskibet, hvorefter Skibene sendtes til Sverig[2]).

I 1580 skulde der da finde et Grænsemøde Sted, hvor man skulde søge at komme til en Afgørelse af dette stadige Stridsemne. Ved dette Grænsemøde ønskede den danske Regering at kunne fremlægge ordentlige Opgørelser over alle de Tab, der var forvoldt de danske Narvafarere i de sidste 10 Aar, og der udgik derfor i Maj Maaned Ordre til København, Helsingør, Malmø, Køge, Landskrona, Aalborg og Middelfart[3]) om af de Borgere dér i Byen, der drev Narvafart, at forskaffe sig en Opgivelse

---

chives II, S. 26) og $^{13}/_{12}$ udgik der Missive derom til adskillige danske Købstæder (Corpus Constitutionum II, S. 151). I Amsterdam betragtede man ikke Spærringen som alvorligt ment for de danske (Holland A 1582 $^{22}/_{8}$). Dançay forsøgte, men uden Held, at faa Lempelser for de franske Skibe (Handl. rör. etc. XI. S. 127—28, 131, 133—35).

[1]) 1581 $^{2}/_{4}$ Corp. const. II, S. 189.

[2]) Frederik II gjorde straks Skridt til at faa dem udleverede, og han sparede ikke paa vrede Ord: Eders kgl. Maj. (skal) forlade sig til, at vi saadan Haan og Spot, os er vederfaret, vist betænke at vedergøre (Sv. Acta 1579 $^{8}/_{12}$), hvortil Kong Johan svarede, at han ikke havde troet, at „Eders kgl. Maj. skulde være saa hastig heller streng med en Sag, som ikke mere værdt er" (Sv. Acta 1580 $^{5}/_{2}$).

[3]) Som man vil se, er der af disse Byer kun 2, Helsingør og Aalborg, hvis Skibe kan ventes at passere Sundet paa Hjemvejen fra Narva. Øresundstoldregnskaberne opgiver fra disse Aar følgende danske Skibe som kommende fra Narva (Regnskaberne 1571—73 mangler):

af, hvad Skade de havde lidt siden Stettinerfreden, og hvad Erstatning de havde faaet; Fortegnelsen skulde inden Bartolomæusdag være indsendt til Kancelliet[1]). Mærkelig nok blev denne Ordre gentaget i Juli, med den Tilføjelse, at man haabede, at den nu vilde blive udført uden Forsømmelse[2]).

Der indkom nu fra de forskellige paa Narva handlende Byer de forlangte Lister. Som det var at vente, har de fleste Opbringelser fundet Sted paa Overrejsen. Det var jo i og for sig ikke danskfjendtlige Følelser, der gav sig deres Udslag i disse Opbringelser, men russiskfjendtlige; det gjaldt for Svenskerne at hindre Tilførslen til Narva, og var de Danske først naaet derover og havde handlet derovre, saa var der jo ingen Grund til at tage deres Varer fra dem eller afkøbe dem dem; dog de uvenlige Følelser fra Syvaarskrigens Tid besejrede jævnlig Logiken, saa at det ogsaa hændte tilbagerejsende Skibe, at de blev opsnappede.

De indkomne og indtil nu bevarede Klager stammer fra følgende Byer: København, Middelfart, Helsingør, Aalborg og Malmø. Paa Københavns Raadhus mødte den 19. August de klagende Købmænd. Peter Skurmand og Hans Sukkerbager havde i 1574 mistet et Skib, om hvilket det kun siges, at det var „vel værdt 3227 Daler. Jørgen Bendsen og hans Medredere havde i 1571 mistet et Skib, som Udliggerne tog; ombord i det

	1574.	75,	76,	77,	78,	79
Helsingør . . .	1	5		2	4	2
Aalborg	2	2				1

Desuden passerede 1 fra Marstrand i 1575. 1 fra København i 1577, 1 fra Malmø i 1578.

[1]) Københavns Diplomatarium IV, S. 638—39.

[2]) Sstds. S. 641.

var 32½ Læst 4 Tdr. Sild à 36 Daler Læsten, de havde senere hentet Skibet tilbage, hvad der havde kostet 350 Daler, deri beregnet Kost og Løn til Mandskabet, men fra Skibet var der borttaget Skibstilbehør til en Værdi af 278 Daler. To nuværende Borgmestre, Jakob Sørensen Skriver og Hans Olsen havde ligeledes 1571 mistet et Skib med Sild, Salt og rede Penge, hvoraf de endnu havde 712 Daler tilgode. Jakob Sørensen havde desuden 1573 sendt sit eget Skib med Sild, Kram og Penge til Narva, det havde de Svenske tiltinget sig for 2374 Daler, af disse Penge havde han i 3 Gange faaet 275 Daler og desuden 3 Tdr. Zobel for 350 Daler og 4 Læster Smør à 12 Daler pr. Td. Men hans Udgifter for at skaffe sig disse Afdrag var løbet op til 800 Daler „og mere, som vi ikke vil skrive," og foruden dette store Tab „at vores Penge og Gods er os saa længe fra Hænde været, er og vores Næring og Bjering meget forkortet derover". Jakob Sørensen havde desuden haft 8 Læster Sild à 36 Daler i det Skib, Jørgen Bendsen havde mistet. Albert Albertsen havde i 1572 mistet 15 Læster Sild à 40 Daler, 10 Læster Salt à 30 Daler, 10 Stkr. engelsk Klæde til 408 Daler, 4 Skippund Svedsker à 20 Daler. Han havde haft sin Tjener dels i Reval, dels i Sverig i tre Aars Tid, hvad der havde kostet 200 Daler; endelig havde han faaet 3 Tdr. Zobel, der blev anslaaet til 1200 Daler, hvoraf endda en anden skulde have 90 Daler. Det var umuligt at sælge disse Zobelskind uden Tab her hjemme, hvorfor han sendte dem til Leipzig, derfra til Frankfurt, senere til Køln, tilsidst maatte han tage dem tilbage, og han solgte dem nu til Fru Mette, Peder Oxes for 400 Daler, og endda maatte han tage Varer for dem. Paa to fremmede Skibe havde han desuden haft for ialt

1815 Daler Huder. Der var endnu to Klagere, Oluf Henriksen og Cornelius Jansen, men det drejede sig kun om smaa Summer, henh. 194 og 241¾ Daler. Nils Petersens og Morten Ølslagers Skade er allerede omtalt[1]).

Fra Middelfart mødte to Klagere: Henrik Kohusen og Didrik Meier[2]). Henrik Kohusen havde i 1575 faaet sit Skib „Marsvin" opholdt og ført til Stockholm, det havde kostet 500 Daler; i 1576 havde han maattet betale 85 Daler for at slippe løs, og i 1577 var han blevet anholdt med sit Skib „Jægeren" og havde mistet 469 ℔ 22½ Lod Peber til 293 Daler 22 Rundstykker, 10 Læster mindre end 6 Tdr. Salt á 45 Daler, 9 Læster Sild à 36 Daler, desuden havde Skibsfolkene mistet 6½ Læster Sild og andre mindre Ting. I 1579 havde han haft Bud efter Erstatning, men uden Held; hans Bud „døde der udover og slet intet bekom". Didrik Meier har ikke lidt nogen direkte Skade, men er blevet forsinket i 6 à 7 Uger.

Fra Helsingør møder kun een Klager, Jørgen Maer; han har mistet et Skib med 6 Læster hvidt spansk Salt, 36 Kurve Rosiner og 100 gl. Daler. Varer og Skib anslaas ialt til 735 Daler. Fra Aalborg er der ogsaa kun een Klager, Jens Blegh, der endda i 1580 boede i København, han havde i 1572 mistet 15½ Læster Sild à 30 Daler.

Fra Malmø endelig klagede Laurids Jensen og Borris Boldick over smaa Tab, men de, der havde tabt mest, var Jakob Møller og Hans Sukkerbager. I 1574 havde de mistet to Skibe til en Værdi af 3053 Daler, for hvilke der var lovet dem Erstatning i 3 Ter-

[1]) Ovenfor S. 545-46. Markus Hess's Navn findes ikke blandt Klagerne.
[2]) Didrik Meiers Klage er skrevet paa Hollandsk.

miner, Mortensdag 1574, Mikkelsdag 1575, Bartolomæusdag 1576. Men allerede 1575 tog Pontus de la Gardie, den svenske Admiral, atter et Skib fra dem og førte det ind til Reval; Skipperen rejste til Stockholm og skaffede sig Ordre om Skibets Udlevering, men da han kom tilbage til Reval, var ikke blot Ladningen, Salt, Sild og Klæde taget, men Fetaljen, Anker, Tov osv., „hvorover Skibet blev i sig selv om en Hals"; Tabet var 2000 Daler. Til ingen af de fastsatte Terminer fik de Penge; endelig i 1577, da de atter sendte et Bud op til Søderkøping og Kalmar, fik denne „udi Bygmel, Rugmel, Malt og Byg, som ikke var bedre end Svinekorn", saa meget som 1000 Daler, hvoraf dog 27 i gammelt Sølv. Desuden havde deres Bud maattet afkorte 1000 Daler som Betaling for fire Passer paa Narva, som de i Fremtiden kunde bruge, men disse Passer havde ikke været til Gavn for „en dansk Pending", thi da Jakob Møller i 1579 gav sin Skipper — foruden Kongen af Danmarks Pas — et af de svenske med, for dog at faa lidt ud af Pengene, blev denne dog antastet, og Passet blev taget fra ham, ligesaa Varerne, Klæde, som stod Jak. Møller selv i 260 Daler, for hvilke han fik en Anvisning paa 230 Daler, og han blev tvunget til at vende om. „Det tykkes os fattige Mænd", hedder det i Klagen, „at saa meget blot Papir og Blæk vorder os alt for dyrt udi vor Betaling afslaget". 1580 sendte de atter et Bud, en Borger i Malmø, Bastian Hultzebrock, op til Sverig, hvor han af Kong Johan fik en Anvisning paa noget Hør og Hamp i Reval. De fragtede da et Skib for 100 Daler og sendte en Borger med, men han kunde intet faa, og hvad værre var, han „blev derover med Sorg og Græmmelse beslagen, at han der sammesteds i Reuel død blev" og blev begravet for deres

Regning, men i Malmø sidder hans fattige Hustru med smaa Børn tilbage i stor Sorg og Armod. Skipperen var fra Reval sejlet til Stegeborg, men uden Resultat maatte han vende tilbage til Malmø. De beregner deres direkte Tab til 5313 Daler, men det er egentlig meget større. De ender med at bede Kongen om Hjælp, for at „vi baade kan holde vor Love, hvor vi uden- og indenlands skyldig er, og at vi selv maa komme til nogen Vandel og Tærings Brug igen og til Eders kgl. Majestæts og Rigens Rettighed med Skat og Skyld for vor Part at gøre Fyldest".

Disse Klager blev nu fremlagte paa Grænsemødet 1580, hvor der besluttedes, at alt det Gods, der var opsnappet i Aarene 1571—79 skulde erstattes efter en vis Prisliste: 30 Daler for en Læst Sild — i Klagerne sædvanlig 36 — 18 Daler for en Læst Salt, dog 40 Daler i 1575, hvor Saltet var dyrt — i Klagerne jævnlig 30 Daler, Klæde, Silke, Tøj og Urter efter „gemene Købmandspris, som lideligt kan være". Derimod erklæredes alle Krav paa Erstatning for Fragt, Tæring, Omkostning og Skade, der dannede en stor Part i de danske Fordringer, for døde og magtesløse; kun den haardt hjemsøgte Jak. Møller fik 200 Daler. For hvad der var optaget i 1580[1]), da der var Spærring, skulde der ingen Erstatning gives, og de, der har brugt falsk Pas, skulde intet have[2]); med dem, med hvem der før er gjort Afregning, skal der ingen ny Afregning gøres, kun Jak. Møller skal have Erstatning for

[1]) De bevarede Klager er sikkert ikke fuldstændige; de indeholder intet om Gods taget i 1580.

[2]) Det gælder altsaa Nils Petersen og Morten Ølslager. Karakteristisk er det, at da de 1590 atter fremsætter deres Fordring om Skadeserstatning, springer de helt over, at Passet var falsk. Se ovfr. S. 545—46.

det svenske Pas, der var blevet frataget hans Skipper, og ligeledes tilsiges der Jak. Møller og Jørgen Maer hurtigere Betaling end de andre; de skal have til St. Hansdag 1581, de andre til Mikkelsdag.

Der blev atter lovet Danmark fri Sejlads til Narva, men de danske Kommissærer lovede dog at ville paavirke deres Konge til et velvilligt Svar, hvis Sverig bad om Lukning — hvad de jo havde let ved at love, da Sejladsen paa den Tid var spærret af Danmark[1]).

Som allerede omtalt blev Spærringen hævet i April 1581, men kun for danske med eget Gods, og der vilde derfor kun blive udstedt Passer paa Narva, naar Skipperne mødte i Kancelliet med Certifikatser under Byens Segl for, at Godset var deres eget. Hen paa Aaret i Juli Maaned udgik der Ordre til Købstæderne[2]) om at undersøge, om nogen havde overtraadt Forbudet mod at handle med fremmede Varer. Den 24. Juli læstes dette Brev i Helsingør, og to Mænd, Rikard Wedderborn og Tyge Vind, blev forhørte, men de svarede begge benægtende, de havde hverken gjort det til eller fra Narva[3]).

Beslaglæggelse af danske Skibe hørte dog ikke op med Grænsemødet 1580. 1581 opsnappedes saaledes et Skib fra Landskrona, og Jak. Møller mistede ogsaa det Aar et Skib, for hvilket han i 1590 fik Erstatning[4]).

Det var imidlertid i Efteraaret 1581 lykkedes Svenskerne at erobre Narva og saaledes stænge Rusland ude fra Østersøen; dermed faldt dette gamle Stridspunkt mel-

---

[1]) Sverig A, Svenske Acta. Rydberg anf. Skr. V, S. 31—33.
[2]) Københavns Diplomatarium IV, S. 651—52.
[3]) P. V. Jakobsens Samlinger paa det store kgl. Bibliothek.
[4]) Sverig A.

lem Danmark og Sverig bort, men dermed ophører ogsaa Efterretningerne om dansk Handel derovre.

For den almindelige Handel var Spærringen af Narva og Byens Erobring af de Svenske en betydningsfuld Begivenhed. Rusland var lukket ude fra Østersøen; Søhandelen maatte da søge en ny Vej; den frembød sig i Vejen Nord om Norge.

Som bekendt havde Englænderne under deres Søgen efter Nordostpassagen allerede 1553 naaet Ruslands Kyst ved det hvide Hav, og der var gennem det i 1554 stiftede Muscowy Company indledet en Handelsforbindelse mellem de to Lande ad den nordlige Søvej. Denne Handelsforbindelse var vel iagttaget fra dansk Side[1]), men man stod tvivlende overfor Midlerne imod den; rimeligvis har den heller ikke været stærkt benyttet, dels paa Grund af Sejladsens Farlighed[2]), dels paa Grund af, at Rusland jo stadig kunde naas gennem Østersøen.

Endnu tidligere end Englænderne havde dog Nederlænderne handlet i det russiske Lapland[3]), men heller ikke deres tidligere Handel Nord om Norge har været Genstand for nogen Forhandling. Spørgsmaalet blev først brændende, da Handelsforbindelsen mellem Vesten og Rusland hindredes ved Krigen mellem Sverig og Rusland og endelig ved Narvas Erobring fuldstændig afbrødes. Thi at handle med Rusland saaledes, at man

[1]) Norske Rigsregistranter I, S. 345, 451, 702; II. S. 13.

[2]) Af den første Ekspeditions fire Skibe vendte kun to tilbage, og de maatte endda overvintre i Norge (Nordenskiöld: Vegas Færd S. 214, Anm. 3). Overenskomsten 1583 mellem Danmark og England (se nedenfor) skulde kun gælde for de Aar, i hvilke der sendtes Skibe Nord om Norge.

[3]) Nordenskiöld: Anf. Skr. S. 215. Det er ubekendt, naar denne Handel er begyndt.

først betalte de stadig voksende Toldafgifter i Sundet og bagefter lod Sverig tage sin Profit ved Mellemhandelen, det var ingen lokkende Udsigt for Vestevropas Handelsmænd [1]).

Under disse Omstændigheder voksede Trafiken om Norge stærkt.

For Danmark var dette ingenlunde en ligegyldig Sag; thi den ny Forbindelse unddrog sig Øresundstolden, og vi ser nu Danmark give sig i Lag med den umulige Opgave at ville spærre den ny Handelsvej; ikke blot hindre den ved Hjælp af Told, men spærre den dels ved Magt, dels ved at rykke i Marken med gamle Overenskomster, der stammede fra Tider, hvor den ny Vej var ukendt.

Fra Slutningen af 70erne begyndte Forhandlingerne med England om at faa udstedt Forbud mod Benyttelse af Vejen Nord om Norge [2]), og 1578 udstedtes der Kaperbrev til en Borger i Bergen imod de Hollændere, der bruger den [3]), og i de følgende Aar sendes der Orlogsskibe mod Nord, der er mer eller mindre heldige i at gribe Handelsskibene [4]).

Under disse Aars Forhandlinger nævnes ganske vist ikke Narvaspærringen som Aarsag til den stærke Trafik Nord om Norge, men det ligger i Sagens Natur, at den maatte have denne Virkning, og Tidspunktet for Forhandlingerne giver jo ogsaa et Fingerpeg; de Forhandlinger, der førtes med England, og som var indledede 1577 ved et Møde udenfor Hamburg mellem danske og

[1]) Dançay omtaler i 1586 Forhandlinger mellem Sverig og Rusland om, at Handelen paa Narva skulde kunne finde Sted som før Krigen. Handl. rør. etc. XI, S. 334, 339.

[2]) England A.

[3]) Norske Rigsregistranter II, S. 271, jvfr. S. 357.

[4]) Handl. rör. etc. XI, S. 185—87, 188—89.

engelske Afsendinge[1]), afsluttedes 1583 med, at Danmark maa opgive at faa Vejen spærret, men til Gengæld faar en fast aarlig Afgift paa 100 Rosenobler af det engelske Kompagni i de Aar, da det sender Skibe derop[2]).

Hvad der imidlertid ikke siges i disse officielle Forhandlinger, fremgaar af Dançays Breve fra disse Aar. I September 1581 skriver han til Kongen af Frankrig, at de franske Købmænd har erklæret, at de ikke kan undvære Handelen paa Rusland[3]); men — „naar de ikke kan fortsætte Handelen ad det tyske Hav, kaldet Østersøen, kan de let gøre det ad den nordlige Vej til St. Nicolas, som Englænderne og nogle andre Nationer almindeligvis gør, uden at betale nogensomhelst Afgift, thi Kongen af Danmark har indtil nu hverken forhindret eller forbudt Handelen". Kongen bør derfor sætte sig i Forbindelse med Ruslands Kejser for at skaffe sine Undersaatter Privilegier, hvad der sikkert vil være let at opnaa, da Rusland trænger til Tilførsel ad den Vej, en Tanke han gentager, da han i Oktober melder om Narvas Erobring[4]).

[1]) England A.

[2]) Den pragtfuldt udstyrede Overenskomst findes i Rigsarkivet.

[3]) Ifølge Øresundstoldregnskaberne var franske Skibes Frekvens paa Narva i disse Aar følgende:

	Tur:	Retur:	
1574 . . .	4	1	
1575 . . .	5	3	
1576 . . .	0	0	
1577 . . .	6	2	
1578 . . .	10	6	
1579 . . .	14	10	1 der havde taget Pas paa Narva, kom tilbage fra Riga.

Der mangler, som man ser, mange Skibe paa Tilbagerejsen, men Dançay omtaler ogsaa stadig Skibe. der er blevet opsnappede af Svenskerne, og om hvis Udlevering han forhandler, bittert beklagende sig over de franske Købmænds Mangel paa Solidaritetsfølelse.

[4]) Hand. rör. etc. XI, S. 160—61, 168—71.

Dançay kan dog sikkert ikke have været uvidende om, at Kongen af Danmark allerede paa det Tidspunkt ikke sad med Hænderne i Skødet overfor Handelen ad den ny Vej, og han maatte ogsaa snart meddele[1]), at Frederik II ligefrem forbød den, men dog var gaaet ind paa hans Forslag om at tillade den for de franske Købmænd, der vilde købe Pas af ham.

Muligvis har dette Dançays Forslag givet Stødet til, at man fra dansk Side tog Tanken op om at opgive Forbudet, mod at betinge sig en Afgift, og man har rimeligvis vaklet mellem at bestemme sig for en fast aarlig Sum eller for en Afgift af hvert Skib. Det første var det sikreste, fordi Farvandet om Vardøhus ikke som det ved Helsingør eller Nyborg var let at kontrollere, paa den anden Side kunde man derved let komme tilkort, hvis Handelen deroppe skulde vokse stærkt. Dette er rimeligvis Grunden til, at Sommeren gik hen, uden at Dançay fik noget afgjort om Prisen; først i September nævner han, at Kongen har foreslaaet ham en aarlig Afgift paa — 6000 Daler, om hvilken Dançay har erklæret, at han slet ikke tør nævne den for Kongen[2]); Sagen forbliver da uafgjort, indtil der i Juni Maaned 1583 virkelig var en Skipper, der ønskede Pas, han fik det da for to Rosenobler[3]), men den almindelige 1% Told paa franske Varer blev ikke erlagt. En Skotte, der i 1584 ønskede at sejle Nord om Norge, fik Tilladelse dertil, men mod at erlægge Told i Øresund[4]).

---

[1]) 1582 $^{9}/_{3}$ sstds. S. 175—76, 177—78.
[2]) Sstds. S. 196.
[3]) Sstds. S. 220.
[4]) Norske Rigsregistranter II, Si 583.

Helt led Frederik II da ikke Nederlag i denne Sag, men det var dog i de samme Aar, hvor Kronborg netop rejste sig ved Indløbet til Sundet, at en Del af Handelsforbindelsen mellem Vesten og Østen unddrog sig hans Kontrol.

Christian V i Slaget ved Lund.

Nogle Bemærkninger som Svar til Hr. Oberst N. P. Jensen.

Af

Arthur Stille.

I Historisk Tidsskrift (7. Række, 2. Bind, S. 1) har Hr. Oberst Jensen offentliggjort en Afhandling med Titlen: „Christian V i Slaget ved Lund", i hvilken han kritiserer min i Svensk Historisk Tidskrift Aar 1898 med samme Overskrift optagne Artikel. Da Oberst Jensens Bevisførelse ikke har forandret min Betragtning af Sagen, har jeg ment at burde tage til Genmæle for at forsvare den Opfattelse af Christian V's Optræden i Slaget ved Lund, som jeg 1898 fremkom med. Jeg er imidlertid indtil nu af forskellige Grunde bleven forhindret i at kunne gjøre det.

I Indledningen til sin Artikel siger Oberst Jensen, at min Undersøgelse „er foretagen paa Grundlag af de i den nyere Tid fremkomne Skildringer af Slaget eller Episoder deraf, sammenholdte med Aktstykker, der findes i det danske Rigsarkiv", samt oplyser, at han i Modsætning til mig „alene bygger paa de nævnte Aktstykker, belyste med dem, der fra Fortiden foreligger fra svensk Side".

Jeg kan ikke indrømme, at jeg har begaaet den Fejl, som Oberst Jensen anklager mig for, den nemlig, at jeg

skulde have bygget mine Slutninger paa andet end paa de virkelige Kilders Angivelser, og jeg tror ikke, at man skal kunne paavise nogen Slutning, som jeg skulde være kommet til alene ved Angivelser i nyere Fremstillinger og Bearbejdelser af Slagets Historie. At jeg ofte — næsten Skridt for Skridt — har sammenlignet Kildernes Angivelser med de nyere Fremstillinger, og at jeg, hvor jeg har fundet det nødvendigt, har kritiseret disse sidste, er en anden Sag, og denne min Fremgangsmaade mener jeg ikke bør lægges mig til Last.

Oberst Jensen begynder sit Indlæg med et Résumé over Slagets Gang. Da dette ikke indeholder nogen direkte Kritik mod min Artikel, skal jeg ikke nærmere opholde mig ved det. Kun angaaende et Punkt kunde jeg have ønsket, at Oberst Jensen havde bestyrket sin Paastand med Henvisning til en eller anden Kilde, nemlig hvor han S. 3 siger, at „Carl XI besluttede at gaa over ved Rinnebæksmølle og overfalde den danske Hær, der stod i Lejr ved Skælshøg, ved et Angreb i dens venstre Flanke". Denne Paastand, at Carl XI skulde have besluttet Nord for Aaen at anfalde den danske Lejr i venstre Flanke, er vist noget aldeles nyt og kunde nok trænge til en Bekræftelse ved et Kildecitat for at vinde Tiltro.

Det første Punkt, Oberst Jensen er uenig med mig i, er Spørgsmaalet om, naar Kampen mellem de to Kongefløje blev afsluttet. Modsætningen mellem os er imidlertid her mere tilsyneladende end virkelig. Da jeg satte Kl. 11½ Form. som Afslutningstiden for den danske venstre Fløjs Kamp, regnede jeg for Afslutning det Øjeblik, da Resten af denne Fløj efter forgjæves Forsøg paa at slutte sig sammen inden for Lejromraadet definitivt forsvinder fra Bataillepladsen, og jeg tror, at dette maa sættes til

ovennævnte Tidspunkt. At den danske venstre Fløjs Retræte fra den saa at sige egentlige Slagmark saaledes bør sættes betydeligt tidligere, er jo klart, og nogen virkelig Uoverensstemmelse mellem mig og Oberst Jensen, som sætter denne Retræte til Kl. 10½, har aldrig existeret. Jeg har jo heller aldrig paastaaet, at Christian V fulgte med paa Flugten henimod Lejromraadet, men derimod udtrykkelig fremhævet, at han blev tilbage paa den egentlige Kampplads, da hans venstre Fløj flygtede.

Hovedforskjellen mellem Oberst Jensens og min Opfattelse er, at jeg antager, at Christian V har været tilstede ved højre Fløjs Kamp, medens Obersten lader ham sammen med Oberst Cicignon flygte fra Centrum ned mod Kjeflinge Aa. At Kongen efter den venstre Fløjs Kamp er kommet til Centrum, derom er vi altsaa enige. Det bliver da nødvendigt endnu en Gang at vende tilbage til Kilderne for at granske dem angaaende denne Sag.

Oberst Jensen citerer selv udførligt begge Koncepterne til de Beretninger om Slaget, som findes i „Danske Kongers Historie“ i Rigsarkivet. Han siger angaaende disse to og om Generalauditør Mejers meget summariske Koncept, at „der foreligger saaledes 3 Versioner om Kong Christian V's Deltagelse i Slaget ved Lund“. Ja vel, men disse 3 Versioner indeholder efter min Formening ikke modstridende Oplysninger, men er i alt væsentligt indbyrdes overensstemmende. Den ene Koncept — den, som ligger til Grund for den af Oberst Jensen ogsaa citerede trykte Fremstilling hos Pauli — taler om, at Kongen og Prins Georg efter den venstre Fløjs Kamp begave sig til den højre Fløj, og at Kongen der angreb med Livgarden. Den anden Koncept taler ogsaa og temmelig udførligt om, at Kongen forinden har været ved Centrum,

og at han derefter kom til højre Fløj, at han her selv greb ordnende ind samt gav Garden Ordre til at anfalde m. m. Sammenligner man disse to Koncepter med hinanden, vil man finde, at de i Virkeligheden aldeles ikke indeholder nogen saadan Modsigelse, at deres Værdi som Kilder af den Grund skulde forringes eller rent ud tilintetgjøres. Naar for Exempel den først nævnte Koncept ikke direkte nævner, at Kongen har været ved Centrum, behøver det naturligvis ikke at være det samme som en Fornægtelse af, at han har været der. Han kom jo fra den venstre Fløj til den højre, selv om han paa Vejen har passeret og nogen Tid opholdt sig ved Centrum. Disse to Koncepter modsiger ikke hinanden, de kompletterer hinanden. Hertil kommer saa, at den første, mindre Koncept er bleven helt gennemrettet, og at det efter Oberst Jensens egen Angivelse, hvad der forekommer højst sandsynligt, synes at være „Kongen, som Rettelserne skyldes". Eftersom der ingen virkelig Modsigelse kan paapeges mellem disse to Koncepter, og da den ene synes at være rettet af Kongen selv eller i alle Tilfælde sikkert ikke kan have været ham ubekjendt, mener jeg, at man ikke har Lov til uden videre at kassere dem som Kilder, saa meget mindre som det maa synes aldeles utroligt, at Christian V selv skulde have været med til at lade en fuldstændig usandfærdig Historie udgaa om sine Bedrifter, da jo Usandfærdigheden med Lethed kunde konstateres af en stor Mængde Officerer og Soldater.

Oberst Jensen vil imidlertid ikke godkjende disse Kilders Angivelser, men benægter, at Christian V har været ved den danske højre Fløj.

Jeg havde i min Artikel som Støtte for min Opfattelse citeret Lagerbrings „Rutger von Aschebergs lef-

verne", som ved sin Anvendelse af Aschebergs Journal her har Karakteren af Kildeskrift; den siger udtrykkelig, at saavel Kongen selv som Prins Georg vare tilstede ved den højre Fløj, „och eftersatte ingen ting af en bra Soldats och anförares skyldighet". Oberst Jensen kasserer denne Kildes Vidnesbyrd af den Grund, at „Ascheberg var ikke Vidne til denne Kamp, og hans Udtalelser synes at være tagne af danske Beretninger". Jeg for min Del kan ikke indse andet end, at just den Omstændighed, at Ascheberg kan have haft Anledning til at høre danske Beretninger om Forholdene paa den omtalte Fløj, for Exempel Fortællinger af danske Fanger, styrker og ikke forringer hans Autoritet, og jeg tør derfor ikke uden videre forkaste ham som Kilde.

Jeg havde endvidere citeret Sthen Jacobsens nordiske Krigs Krønicke, som siger, at, da den venstre Fløj var borte, gjorde Kongen af Danmark „udi en hast 2 fløijler igjen af den ene fløij", det vil sige, at han var tilstede, da den ny Omordning og Opstilling blev gjort. Oberst Jensen anerkjender imidlertid ikke Sthen Jacobsen som Kilde, da han mener at have fundet, at Krøniken indeholder modsigende Angivelser: den skulde nemlig dels lade Kongen være tilstede ved Afslutningskampen — ved Solnedgang — dels lade ham ankomme til Landskrona ved Femtiden om Eftermiddagen, hvilket jo var en Umulighed. Sthen Jacobsen har dog efter min Mening ikke nogen saadan Modsigelse paa sin Samvittighed. Han siger ikke noget Sted, at Christian V var med i Afslutningskampen ved Lund, og angaaende Kongens Ankomst til Landskrona ytrer han: „Kongen kom selff till Landtzcrone nogett effter det war mörcht, men folchett mar-

cherede saa sachte, at de icke kom till Landtzcrone förend klochen war 12 om natten".

Jeg kan ikke indse, at der i Sthen Jacobsens Fremstilling findes nogen indre Modsigelse, som berøver hans Udsagn deres Tilforladelighed, og jeg drister mig ikke til uden videre at kassere Oplysninger af en Forfatter, der øjensynlig i det hele har haft særdeles godt underrettede Officerer til Hjemmelsmænd og som ofte viser sig i Besiddelse af en overraskende nøje Kendskab til Krigsbegivenhederne og Hærenes Bevægelser.

Oberst Jensen antager, at Christian V aldrig er kommet til den danske højre Fløj, men sammen med de retirerende fra Centrum er bleven trængt henimod Aaen: han skal saaledes have forladt Centrum og begivet sig paa Flugten sammen med Cicignon. Oberst Jensen grunder sin Bevisførelse paa, at Kongen skulde have været afskaaret fra at komme til højre Fløj, og han forsøger da at regne ud, hvor Kongen kan have opholdt sig under Centrums Kamp. Men ikke et eneste positivt Bevis er fremkommet, som giver Oberst Jensen Ret i sin Formodning om, at Kongen opholdt sig paa den Bakke, hvor min Modpart vil have ham op, og heller ikke er der præsteret det aller mindste positive Bevis for, at han virkelig var afskaaret fra den højre Fløj. Den ovenfor nævnte Koncept — den udførligere — siger tværimod, at, da Kongen *næsten*[1]) var omringet, begav han sig til den højre Fløj. Den fornægter altsaa bestemt, at han var afskaaret derfra. For at man skal kunne antage Oberst Jensens Angivelse, som strider mod dette, fordres der bestemte Beviser og ikke en blot og bar subjektiv An-

[1]) Kursiveret af mig.

tagelse. Den Slutning, som Oberst Jensen forøvrigt kommer til, at, eftersom hverken Bülow eller Cicignon kunde naa fra Centrum til den højre Fløj, maatte det være givet, at Kongen ikke heller kunde naa derhen, denne Slutning kan jeg ikke tage for gyldig, da vi ikke have nogen som helst Kundskab om, ved hvilken Del af Centrum Kongen under det svenske Anfald opholdt sig, og aldeles ikke vide, om han har opholdt sig i Nærheden af Bülow eller Cicignon. Jeg er bange for, at man med en lignende Bevisførelse vilde kunde bevise, at Carl XI aldrig saa godt som alene vilde kunnet komme igennem de danske Masser til sin udenfor Lund staaende Hær. Dette er dog sket.

Oberst Jensen angriber yderligere Konceptens Angivelse, at Kongen deltog i den højre Fløjs Kamp mod den svenske venstre Fløj; dette skulde ikke være rigtigt, fordi paa det Tidspunkt, det vil sige, da Cicignon flygtede, den svenske venstre Fløj allerede var slaaet. Det bliver vanskeligt at bevise, at dette allerede da var gjort, omendskjønt de Danske tydelig nok havde faaet Overmagten. De svenske Kilder synes at vise, at det svenske Centrum snarere blev trængt tilbage noget førend den svenske venstre Fløj. Det er ganske vist sandt, at der, som Oberst Jensen siger, ingen Forfølgelse fandt Sted, og at Christian V saaledes ikke kunde tage Del i en saadan, men derimod fandt der temmelig hurtig efter et nyt stort Sammenstød Sted, nemlig den kombinerede danske højre Fløjs og Centrums Kamp ved Fremrykningen mod og tæt ved Lund fra Kl. 1—2 Eftermiddag, og det er denne Kamp, hvori Kongen efter min Mening har deltaget og til hvilken især den udførligere Koncept hentyder. Jeg vil i Forbindelse hermed sammenligne Sthen Jacobsens

Udtryk, at Kongen i en Fart dannede 2 Fløje af den ene, som var tilbage, med Udtalelserne i den udførligere Koncept, at, da Kongen kom til den højre Fløj, uddelte han selv Ordres, stillede Officererne i Spidsen for de Eskadroner, som havde mistet deres, og gav Befaling til at Garden atter skulde angribe. Begge disse Kilder synes saaledes at have overensstemmende Angivelser, og jeg for min Part kan ikke se nogen Grund til at frakjende Kongen Æren af at have været med i den ovenfor nævnte Kamp.

Jeg har i min Artikel fremhævet, at Christian V paa et eller andet Tidspunkt maatte have været paa højre Fløj, alene af den Grund, at han, da han til sidst forlod Valpladsen, blev fulgt af Garden til Hest, som jo havde befundet sig paa den højre Fløj.

Oberst Jensen bestrider nu, at Kongen, da han forlod Valpladsen, var ledsaget af Garden til Hest, og han betoner, at ingen dansk Kilde omtaler dette.

Da der overhovedet i de danske Kilder kun findes højst sparsomme Oplysninger om Kongens Afmarsch fra Kampladsen, kan det ikke forbause, at der ikke heller findes nogen nærmere Angivelse om, at det var Garden, som ledsagede ham.

Hvad der foranlediger mig til, i Lighed med de fleste som har skildret Slagets Hændelser, at antage Angivelsen af Garden til Hest for at være rigtig, er dels, at Erik Dahlberg oplyser, at Kongen red sin Vej med Drabantgarden og 2 Eskadroner, sammenholdt med flere andre Kilders Angivelser, at Kongen havde været til Stede paa højre Fløj, og at det altsaa allerede af den Grund var sandsynligt, at Garden fulgte med ham, og dels at efter Generalmajor Sandbergs Forsvarsskrivelse bevislig en Of-

ficer af Garden til Hest, nemlig Ritmester Krabbe, af Kongen efter Ankomsten til Landskrona om Aftenen blev sendt ud for at møde Sandberg. Efter alt dette mener jeg, at man rolig kan stole paa, at Angivelsen om, at Garden virkelig ledsagede Kongen ved Afrejsen, er rigtig. Og jeg fremhævede stærkt denne Omstændighed, i Særdeleshed fordi flere Forfattere have begaaet den Inkonsekvens at lade Kongen flygte fra Centrum, eller rent ud fra venstre Fløj, og desuagtet lade ham være ledsaget af Garden fra højre Fløj. Oberst Jensen vil nu forklare Sagen saaledes, at det skulde være „sandsynligt", at Kongen allerede ved Udrykningen fra Lejren og derefter under Dagens Løb har været ledsaget af en Eskorte af Garden. Denne Antagelse synes imidlertid at bero paa et rent subjektivt Syn af Oberst Jensen; i alle Tilfælde kan man ikke i nogen af Kilderne finde Spor af denne Eskorte, og saalænge man ikke kan fremlægge et eneste positivt Bevis for dens Existens, kan man vel ikke bebrejde en Forfatter, at han holder sig til den modsatte, almindelige Opfattelse. Hvis det forøvrigt havde været Tilfældet, at en Eskorte af Garden hele Dagen, og altsaa ogsaa under begge de to Kongefløjes Kamp, havde ledsaget Kongen, skulde man synes, at man under Processen mod Sandberg fremfor alt maatte have hørt noget til denne Eskortes Optræden som Vidne, da jo ingen bedre end de Personer, som hørte til denne, havde kunnet oplyse om, hvilke Ordrer Kongen havde givet Sandberg. Men ingen Antydning heraf mærkes i Processen.

Naar Oberst Jensen mod den svenske Angivelse, at Drabantgarden fulgte Kongen, indvender, at Drabanterne vare til Fods og ikke vare fulgte med i Felten, saa taber denne Paastand enhver Betydning ved at man paa den

svenske Side, i Analogi med svenske Forhold, plejede at kalde den danske Garde til Hest for Drabantgarden. Flere Exempler herpaa findes saavel fra denne som fra den derpaa følgende svensk-danske Krig.

Oberst Jensen paataler endvidere den svenske Angivelse, at Christian V gik over Aaen ved Kjeflinge Bro; ifølge hans Fremstilling skal han vel omtrent samtidig med Cicignon være gaaet over ved Vadestederne langt østligere. Han paastaar, at Broen ved Kjeflinge var nedreven. Hvordan det forholder sig hermed, kan ses af et Brev, der refererer sig til Slaget ved Lund, fra Erik Dahlberg til Feltmarskalk Gustaf Banér (trykt i Loenboms Handlingar til Konung Carl XI's Historia, I, S. 92). Dahlberg siger heri, at Oberst Güntersberg har faaet Befaling til at afbrænde blandt andet Kjeflinge Bro, men at Johan Gyllenstjerna og Generalløjtnant Fersen bag efter ved en Rekognoscering i Omegnen af Kjeflinge „funno bron i det tillstånd, att hon skulle stå i hast att reparera". Dette maatte ogsaa være bleven gjort, eftersom Dahlberg længere nede i samme Brev, hvor han taler om, at Carl XI senere sammen med Helmfelt og Ascheberg rekognoscerede ved Broen, anvendte de Udtryk [om Kongen]: „hafwandes den commoditet at kunna i 5 colonner, bron inräknandes, gå tillika öfver passet".

Støttet til denne Kilde, anser jeg mig være i min fulde Ret til at antage, at Kjeflinge Bro paa Kampdagen var passabel for Rytteri.

Oberst Jensen mener, at Christian V var nødt til at forlade Centrum den Gang, da Cicignon blev tvungen til at flygte, og at han i samme Retning som denne har begivet sig til Lødde Aa. Ifølge samstemmende Vidnesbyrd gik Kongens Ordrer til Sandberg, da han traf ham,

ud paa at han skulde gjøre Holdt, danne Trop og at alle, som kom, skulde samle sig om ham. Jeg havde i min Artikel paapeget, at det var vanskeligt at forklare, at man aldeles ikke mærker Spor til, at nogen saadan Ordre er bleven udført ved Lødde Aa. Overfor Sandberg udtalte Cicignon sit Ønske om at vende tilbage til Kamppladsen for igjen at deltage i Slaget, men desuagtet spores intet Forsøg til en saadan Ordning, men Retræten fortsættes uden videre. Hvorledes kunde det ske, hvis Kongen havde givet Ordre til at gjøre Holdt og ordne Tropperne? Oberst Jensen har imidlertid sin egen Mening om, hvor Kongen og Cicignon hver for sig traf Sandberg, og denne hans Mening er vidt forskellig fra min. Han mener, at Christian V har truffet Sandberg en halv Mil Nord for Lødde Aa og at Cicignon først er kommet senere; han skal ikke have truffet Sandberg førend ved Broen over Saxaaen. Kongen, som ifølge Oberst Jensen maa tænkes at have forladt Kamppladsen ved Lund omtrent samtidig med Cicignon, skal dog altsaa være kommet til Sandberg længe før Cicignon.

Kornet Holtz siger i sin Vidneforklaring, at Kongen kom til Sandberg en Mils Vej fra Aaen [det vil sige i Nærheden af Anneløf] og gav da Ordre til at man skulde gjøre Holdt og at alt skulde samle sig. Holtz fremsætter sin Vidneforklaring som en Person, der selv har været Øjenvidne. Den er ogsaa tydelig og klar, og hans Udtryk tyder fuldt og fast paa, at han personlig har været til Stede — „Als I. K. M. zu Generalmajor Sandberg über der Aw ungefehr 1 Meil wegs kam, sagte der König zu ihn, Er sollte dar halten und alles was dar käme sollte sich bei ihm setzen, darauf ist der Generalmajor gehalten, wie lange aber wusste er nicht, weil er nach Landtz-

crone sich zu verbinden hinritte" —, men Oberst Jensen erklærer ligefuldt, at Holtz kun har hørt det gennem Rygter, og at man ikke kan antage, at det var ham tilladt at være tilstede ved Samtalen.

Det forekommer mig noget dristigt uden positiv Grund kun paa en løs Formodning at kassere et bestemt Vidneudsagn.

Redegjørelsen i Sandbergs Forsvarsskrivelse om, hvad Kongen har sagt, da han red forbi Sandberg paa Valpladsen og bad ham om at faa Folket til at standse og slutte sig sammen, ved hvilket Tilfælde Sandberg var „bland de efterste, ej de främste" af de retirerende, antages af Oberst Jensen at hentyde til et Sammentræf Nord for Lødde Aa. Jeg mener i min Artikel, at dette Sammentræf slet ikke skete Nord for Aaen, men paa den egentlige Valplads i det Øjeblik, da venstre Fløjs Rytteri blev drevet tilbage fra Egnen af Galgebakken. Sandberg siger udtrykkelig, at det var „auf dem Felde", hvormed vel maa menes Valpladsen, og Egnen Nord for Lødde Aa kunde ikke godt regnes med til denne; videre siger han, at han ikke formaaede at „arretere" Mandskabet, hvilket kan sammenstilles med, at han Nord for Lødde Aa ved Døssjøbro virkelig havde kunnet „arretere" Mandskabet og ogsaa gjorde det. Ordlyden i Kørbitz' Votum ved Dommen over Sandberg tyder efter min Mening bestemt paa, at man i Retten ogsaa var af samme Mening. Saadanne Udtryk som at han havde burdet „sich zu fassen und sich zu schwängen", synes at tyde paa en Situation paa selve Valpladsen og ikke paa et Sted, hvor han var milevidt skilt fra Fjenden.

Oberst Jensen lader Kongen træffe Sandberg Nord for Lødde Aa; først derefter kommer Carl Arenstorff, og

endnu senere paa den anden Side af Saxaaen stødte Cicignon til. Men dette sidste er aldeles ikke rigtigt. Cicignon kom aldeles ikke til Sandberg saa langt borte som paa den anden Side af Døssjøbro, men tvertimod ved selve Bredden af Lødde Aa. Cicignon siger i sit første Forsvarsskrift: „habe ich mich mit denen noch zu Pferd verhandenen Officiren durch des Feindes troupen, welche hin und wieder die flüchtigen Soldaten verfolget und niederhaueten, geschlagen undt *bis an den pas, dahin der Feind stätig verfolget* [1]), reiterirt, *daselbst* [1]) habe ich den Herren Generalmajor Sandberg mit bey sich habenden forgefunden", og i sit andet Forsvarsskrift af 2. Maj 1677 . . . „worauf der Feind ohne aufhören undt bis an den pas uns verfolget auch etliche von denen so mit uns waren auf dem Eise todtgeschossen. Auf der andern Seite des passes fand ich den Herren Generalmajor Sandberg mit 4 Standarten stehend, welchen ich bat, dass man sich setzen mögte" [2]) . . . Strax derefter, siger Cicignon, kom Steensøn [3]); han tilføjer videre, at der hørtes et Raab, at man skulde begive sig til Landskrona, og at Kongen var i Forvejen med Resten af Hæren, hvorpaa man afmarscherede.

Dette modbeviser fuldstændig Oberst Jensens Angivelse om Cicignons Sammentræf med Sandberg, og det kan ikke godt lade sig gjøre længere at ville paastaa, at

[1]) Kursiv. af mig.

[2]) En Ledsager af Cicignon, de Vallée Rembuisson, siger ogsaa: „je passe la rivière avec M. le Colonel Cicinon et au mesme instant [altsaa ved selve Stranden] nous vismes paroistre M. de Sangdeberg".

[3]) Sammenlign hermed Oberst Jensens Udtryk S. 37: „Stensøn der var gaaet over Aaen med Kongen og ikke, som Hr. Stille mener, med Oberst Cicignon".

først skulde Kongen og Sandberg have truffet hinanden en halv Mil Nord for Lødde Aa og bagefter Sandberg og Cicignon, da dette Sammentræf faktisk fandt Sted nede ved Lødde Aa, ti at de Svenske forfulgte Cicignon til Saxaa, kan man naturligvis ikke paastaa. Hvis Kongen virkelig havde passeret Aaen førend Cicignon og derved truffet Sandberg samt givet ham sin ovenfor omtalte Befaling om at samle Tropperne, vilde vel baade Sandberg og Cicignon have vidst dette, og der kunde saa ikke have været Tale om blot et Raab, at Kongen var i Forvejen. Netop den Omstændighed, at Sandberg ikke gjør Holdt og samler Flygtningene, er for mig et temmeligt tydeligt Bevis paa, at Christian V endnu ikke var kommet. Sandberg kunde naturligvis ikke uden videre have vovet at tilsidesætte en positiv Ordre.

Jeg har udtalt den Mening, at Christian V, i det han kom fra Kjeflinge, først ved Døssjøbro har truffet Sandberg, samt at dette var lige efter at Carl Arenstorff fra Vadestederne er naaet dertil. Oberst Jensen har en ganske anden Fremstilling og en ganske anden Rækkefølge for de forskjellige Sammentræf. Da han imidlertid i sin Redegjørelse for Begivenhederne ved Døssjøbro ikke har vendt sig direkte polemisk mod mig, men kun fremsat sin Opfattelse i en fortsættende Skildring, og jeg, hvis jeg Punkt efter Punkt vilde optræde imod ham, blev nødt til at gentage en stor Del af min Artikel, maa jeg nøjes med at henvise til denne, imod hvilken jeg ikke kan indse, at Oberst Jensen er kommet frem med noget Bevis. Den Forklaring, som jeg har givet, anser jeg vedblivende for at være den rigtigste, saa meget mere som Oberst Jensens for største Delen er baseret paa ubeviste Formodninger om Kongens Ridt over Lødde Aa og paa

en — hvad jeg har bevist — med Kilderne stridende Paastand om Stedet for Cicignons og Steensøns Sammentræf med Sandberg. Jeg overlader nu til Læserne selv at sammenligne Oberst Jensens og mine Anskuelser.

At Arenstorff først kom til Sandberg efter at Kongen var kommet forbi, kan der efter Oberst Jensens Mening ikke være Tvivl om. Jeg er i min Artikel af en anden Opfattelse, og jeg har der fremsat Grundene for den. Nogen Grund, som gjør en modsat Anskuelse selvfølgelig og rigtig, har Oberst Jensen ikke angivet. At Christian V ikke traf sammen med Arenstorff, medens han red, skyldes efter min Mening den Omstændighed, at Tidspunktet, da Arenstorff red fra Døssjøbro for at blive forbundet, faldt sammen med Tiden, da Kongen passerer ovennævnte Sted.

Jeg maa altsaa stadig holde fast ved den Anskuelse, som jeg fremkom med i min Artikel, at Christian V ved Totiden forlod Kamppladsen, da han efter Centrums og den højre Fløjs Kamp Nord for Lund indbilder sig, at det værste er overstaaet, og at kun et forholdsvis let, sidste knusende Anfald manglede, hvis Udførelse godt kunde overlades til Frederik Arenstorff. Jeg er her i fuld Overensstemmelse med den udførligere af de to ovenfor nævnte Koncepter. Udtrykket „Fjende, som var i Anmarsch for at disputere Passagen“ (ifølge Koncepten), har jeg antaget for at hentyde til Carl XI og hans fra Løddeaa tilbagevendende Rytterskare, hvilken jo virkelig kom og for en Tid afskar den frie Forbindelse mellem den danske Hær og Kjeflinge.

Oberst Jensen siger: „hvor kan man tro, at Kongen i det Øjeblik, hvor det gjaldt om at forvandle et Slag, der syntes vundet, til et Nederlag, skulde berøve det Vaa-

ben, man mest behøvede under Forfølgelsen, 6 Eskadroner?" Det har jeg heller aldrig troet; jeg mener, at det har været en temmelig lille Trop af Garden, han førte med sig; „nogle hos sig havende Folk" siger Koncepten.

Oberst Jensen anser det endvidere for at være umuligt, at Kongen paa en Time skulde kunde ride omtrent 2 Mil, fra for Exempel Vallkärra Torn til Døssjøbro. Hertil kan jeg svare, at Afstanden imellem disse to Steder over Kjeflinge ikke er mere end omkring 13 Kilometer, og at paa en Tid af lidt mere end en Time tilbagelægge denne Strækning til Hest og paa haardfrosne Veje, aldeles ikke forekommer mig umuligt.

Oberst Jensen finder det Resultat urimeligt, som jeg er kommet til, blandt andet fordi, ifølge min Fremstilling, Kongen skulde være kommet til Sandberg i den Tro, at han var Sejerherre. Obersten siger: „kom han tilbage i Troen paa at Slaget var vundet, saa vilde det jo være ubegribeligt, om han ikke havde meddelt General Sandberg dette samt befalet ham at samle Fløjen og ile til for at fuldstændiggjøre Fjendens Nederlag. Og havde man af Kongens Mund erfaret, at Svenskerne vare kastede tilbage, saa vilde jo denne Efterretning i et Nu have bredt sig bland de Flygtende og have været det bedste Middel til at faa dem til at vende om og gøre deres Pligt".

Jeg er bange for, at Oberst Jensen, da han skrev dette, ganske har overset, hvad jeg skriver i min Artikel S. 214. Jeg har der tydeligt og klart fremhævet, at Kongen paa Vejen fra Valkärra til Kjeflinge maatte have set Carl XI's tilbagevendende højre Fløj, „den Fjende, som var i Anmarche for at disputere Passagen". Eftersom Ober-

sten paastaar, at det Resultat, som jeg er kommet til, ikke kan være rigtigt, da det absolut strider imod Kongens Udtalelse til Hahn om den ulyksalige Dag, bliver jeg nødt til at gjentage, hvad jeg herom har sagt i min Artikel: „För Kristian V och hans följe af gardet, hur pass stort detta må hafva varit, var det emellertid nu (då Karl XI sågs rycka fram) för sent att, om de så skulle velat, återvända till slagfältet: de kunde väl då hafva genskjutits af Karl XI's ryttare. Kristian bör väl också genom denna svenska trupps frammarsch hafva fått rätt besked om sin vänstra flygels öde. Han har då sett, att det ej var blott ett jämförelsevis lätt sista krossande anfall, som Frederik Arenstorff skulle hafva att utföra, utan att en ny, hård strid förestode, till hvilken man borde anlita alla tillgängliga krafter. Man kan då förutsätta, att han ridit skarpt öfver Kjeflinge mot Dössjöbro, den trakt, där vänstra flygeln borde finnas, och man förstår lätt, att han ögonblickligen söker få trupperna här i ordning. Men här är upplösningen och förvirringen stor, och det är ej underligt, om Kristian, som för ungefär en timme sedan ridit i segertankar från Lund, nu, då han förnummit Karl XI's återmarsch och hört Frederik Arenstorffs fruktlösa signalskott, midt bland sina upplösta skvadroner kan hafva sagt, att det var en olycksalig dag".

Jeg kan ikke forstaa, hvori Modsætningen mellem dette mit „Resultat" og Kongens Udtalelse om den ulyksalige Dag skal ligge.

Oberst Jensen slutter med at tale om, at den Stræben, som ligger til Grund for min Undersøgelse, har været den, at trække alt det frem, som kan bidrage til

at sætte Christian V's Forhold i Slaget ved Lund i saa gunstigt et Lys som muligt.

Ligesom jeg i Begyndelsen af dette Genmæle protesterede mod den Anklage, at jeg har bygget mine Resultater paa andre Angivelser end de, som jeg anser for at være gode Kildeangivelser, maa jeg ogsaa her tilbagevise den Antydning, som synes ligge i Oberst Jensens Ord, at jeg skulde være gaaet til Arbejdet med en forudfattet Mening. Min Stræben har kun været at udforske Sandheden angaaende Christian V's Deltagelse i Slaget ved Lund, og for mig staar det vedblivende som en Sandhed, at Kongen af Danmark ikke flygtede fra Slaget ved Lund; og Oberst Jensens Fremstilling har ikke paa noget Punkt formaaet at overbevise mig om, at jeg har haft Uret.

Smaastykker.

8.

Et Forsvarsskrift for Adelen af La Beaumelle.

Af Jul. Clausen.

I tilknytning til den biografiske skildring af La Beaumelle, som er optagen i Hist. Tidsskr. (VII Række I, S. 2—58), meddeles her nogle yderligere supplerende oplysninger, som først for nylig er kommet forf. for øje og hidtil ikke har været påagtede. Paa det store kgl. bibliothek findes et håndskrift (Ny kgl. Saml. Fol. Nr. 756 [0]), der er betegnet som *„Consistoriales Betænkning 1750 over et anonymt fransk Skrift om danske Forhold etc.“*. Dets indhold er en række udtalelser af konsistoriums medlemmer over det in originali vedlagte franske manuskript, der er sendt dem til gennemsyn af deres kollega, censor prof. Anchersen. Skønt forfatterens navn ikke er opgivet, og kun indledningen signeret AB, er man intet øjeblik i tvivl om, at Angliviel de la Beaumelle er den anonyme autor, og at manuskriptet har været bestemt til optagelse i hans tidsskrift *„La Spectatrice danoise ou l'Aspasie moderne“*.

De kronologiska data, der ledsager dette skrift, kunne måske forklare hensigten med denne apologi for adelen, der fra La Beaumelles hånd synes ret mærkelig, og de forslag til reformer ved Danmarks lærde institutioner, der ere knyttede til dem. Skriftet, der er formet som et Brev til „Spectatricen“, er dateret den 5. Marts 1750, og de vedlagte betænkninger vise, at det har cirkuleret mellem konsistoriums medlemmer d. 29.—30. April s. å. I mellemtiden — d. 5. April — var La Beaumelle ved Moltkes, Bernstorffs og mulig andre højt-

staaende personers indflydelse bleven udnævnt til professor i fransk sprog og litteratur ved det ny akademi paa Charlottenborg. I flere år havde han ivrigt tilstræbt en saadan post; men ved universitetet doceredes ikke moderne sprog, og J. E. Schlegels historiske professur ved akademiet i Sorø var bleven inddraget ved dennes død i 1749, skønt La Beaumelle havde lagt sig stærkt i selen for at blive hans eftermand. Det var hans høje Maal at blive en Voltaire eller Maupertuis ved det danske hof (se anf. st. s. 8 ff.), og hans hensigt med udgivelsen af „La Spectatrice danoise" var mindre pekuniær fordel end at skabe sig et navn og derved bane sig vej. Tidsskriftet fortsattes fra slutningen af 1748 regelmæssigt gennem det følgende år, og ved årsskiftet 1750 begyndtes et nyt bind. Det er tidligere omtalt (s. 25 ff.), hvorledes La Beaumelle fandt fornøjelse i at mystificere sine læsere ved anvendelse af forskellig signatur under artiklerne, eller ved at give disse snit af indsendte bidrag, så at det kunde se ud, som om han ikke var eneste om at skrive bladet. Saaledes ogsaa med det her omtalte stykke, der indledes med et „Avertissement", underskrevet *A. B.*, hvori udgiveren fortæller, at det følgende brev skyldes en af hans venner, og at det aftrykkes uden dennes vidende. Mme. *Aspasie* ønsker det særlig publiceret paa grund af dets sjældne beskedenhed i tone (en opfattelse, censorerne — som vi skulle se — vare langt fra at dele). Udgiveren selv har intet at føje til den anonyme brevskrivers argumenter om adelen. De ere *ad hominem* og rammer lige i prikken. Men — tilføjer han — iøvrigt havde det ikke været ham ukært, om brevskriveren havde læst *Aspasie* teksten for de mange uhesindigheder, der ere løbne hende i pennen i den senere tid, men som måske kan skrives paa hendes køns regning. — Under denne let gennemskuelige maske begynder La Beaumelle nu, da der er mulighed for, at han kan opnå, hvad han vil, at bede om forladelse for fortidens synder. Baade naar *Aspasie* talte filosofi og endnu mere, naar hun dømte om forhold i Danmark, har hun løbet panden mod muren; og alle de misbrug, hun har påtalt og satiriseret over i sine skildringer „Le Jutlandois" og „Le Grönlandois" (s. 31), hendes tidligere

betragtninger over adelen, og især hendes beskyldninger mod Danmark har for største delen slet intet paa sig. Derfor må man dog ikke drage hendes begavelse, skønsomhed og veltalenhed i tvivl, hvad særlig hendes afhandling om den menneskelige sjæl (s. 33) godtgør. Hun er stor i fortrin som i fejl.

Efter denne forberedelse venter læseren sig vel noget særligt af det følgende brev, der optager 10 sider i folio; alligevel overraskes han ved at se, hvor stor en forskel der er mellem La Beaumelles nærværende og hans tidligere betragtninger over adelen. Hvor han før var lutter kritik, er han nu honningsød veltalenhed, hvor han tidligere var actor, er han nu defensor. Og dette omslag i løbet af nogle få måneder! La Beaumelle har rimeligvis ment, at det var bedst for en kort tid at lægge bånd på sin bidske tunge og i stedet for sige magthaverne nogle behageligheder, og han har måske nærmest betragtet dette brev som en slags konkurrenceforelæsning. — Nu fik han ganske vist posten, som han attraaede. Men brevet her var spildt umage; thi morsomt nok blev det standset af censor, der ikke turde lade de mange reformprojekter, som fandtes deri, „til trykken befordre". Det var utvivlsomt ikke La Beaumelles hensigt denne gang at forarge eller støde for hovedet — tværtimod; men han var bleven saa vant til at foreslå reformer i Danmarks rige og udkaste projekter, at det helt var gaaet ham i blodet, og selv naar han som nu vilde være elskværdig mod nogle, kunde han ikke undgå at fornærme andre, først og fremmest de lærde herrer ved Københavns universitet.

Brevet begynder nemlig med at anbefale en reform af „vore akademier og andre offenlige skoler", hvad der vil have en gavnlig indflydelse på religionen, på sæderne, på handelen, på det militære som på det civile område. Der er intet land i verden, der kan fremvise et så stort antal offenlige skoler og saa rigt doterede som Danmark. I rigdom overgås Københavns universitet kun af Oxford. „Men disse rige midler tjene kun til at føde en hoben pedantiske hørere og nogle professorer, der næsten altid ere dygtige, men dovne, fordi de have for meget at leve af og for lidt at bestille. Udbyttet for landet bliver da blot oversvømmelse af rimsmede, kordegne, skriver-

karle og moralprædikanter". Adelen og de velstående rejse ud af landet for med megen møje i et fremmed sprog at lære videnskaber, som de for største delen ingen nytte har af, som f. eks. det uhyre kaos af romersk og tysk civilret; eller de anvender mange timer på studiet af kanonisk ret, der i reglen doceres meget omhyggeligt ved udlandets universiteter, medens filosofi, mathematik og verdenshistorie forsømmes af universitetslærerne, der ere ligeså fulde af fordomme, som uvidende, når talen gælder Danmark. „Da jeg studerede ved et udenlandsk universitet[1]), kunde man dér tælle 95 danske undersåtter". De adelsmænd, som ikke går udenlands, foretrækker uvidenhed fremfor at studere i landet, og borgersønnen han bliver hjemme og nøjes med at lære ordenlig latin og noget theologi for til de fastsatte tider om året at få sin eksamensattest i orden. „Almindeligvis er det kun velhavende Normænd og Jyder, som bliver liggende et helt år ved universitetet, noget uhørt i den øvrige verden!"

„Det er disse mentorer — fortsættes der — som så bagefter skal forsøge med fuldstændig ukyndighed i litteraturen og filosofien at danne de unges smag, og det er sådanne apostle, som tro at kunne forbedre og og opdrage deres tilhørere. De må sikkert selv tage ansvaret for det skrigende misbrug, som mere og mere får indpas, at lade vore børns lærere komme fra Tyskland; og hvis man nu tildags ser så mange mennesker, der i tro på deres formentlige styrke kun viser liden iver for at høre guds ord, kan de herrer theologer tilskrive sig selv skylden derfor".

Efter nogle kirkehistoriske og filosofiske betragtninger tager La Beaumelle atter fat på akademierne. Om universitetet vil han ikke tale; med alle de indgroede misbrug, som trives her, er det som en Augias-stald, som der hører Herkueskræfter til at rense. Han vil blot holde sig til akademiet i Sorø. Beliggenheden er ypperlig; byen er fri baade for garnison og anden luksus og er derfor „den eneste værdige bolig for Apollo". Men for at skaffe det større tilløb er det nød-

[1]) La Beaumelle havde studeret ved Genfs universitet i 1745.

vendigt, at regeringen følger højsalig kong Christian IV's, dronning Christinas og Frederik den stores eksempel og indkalder nogle navnkundige lærde. Til behagelig oplysning meddeler La Beaumelle, at Maupertuis har en gage af 4000 rdlr. som præsident for videnskabernes selskab i Berlin, og Wolf 2000 foruden sin lønning som professor ved universitetet i Halle. — Meningen er nok den: Gak I hen og gør ligesaa! Manden har I jo!

Kræftskaden er de mange skoler. Flere i én landsdel bør forenes, f. eks. Herlufsholm og Frederiksborg, eller henflyttes som særlige afdelinger til Sorø-akademi. Ligeledes kan Land- og Søkadet-akademierne slås sammen og flyttes til Sorø, hvor der er plads nok; derved får man bl. a. dispositionsret over Landkadet-akademiets store bygning [1]), der passende kan indrettes til fransk theater. Kadetterne vil have godt af at bo i Sorø, hvor de ikke udsættes for hovedstadens fristelser. — Endelig skulde det forbydes alle kongens undersåtter at studere udenfor riget.

Og — siden La Beaumelle nu er ifærd med projekterne [2]) — udtaler han ønsket om, at den danske adel vil frigøre sig for sin latterlige fordom mod den gejstlige stand. Siden Luthers dage har adelen i Tyskland og Danmark stedse gjort front mod kirken, medens Englænderne, ikke at tale om Katholikerne, for længe siden har sat sig ud over denne fordom. Adelsmanden anser det for en hæder at gøre tjeneste i den ubetydeligste fyrstes stald- eller jagt-état eller blot som simpel soldat i krigstid, men kirken vanærer ham. Uden at tage de religiøse motiver i betragtning — står der da ikke tilstrækkelig glans om biskoptitlen? Og det vilde jo være en smal sag atter at indføre ærkebispenavnet.

Derpaa opregner La Beaumelle alle de fordele, der vilde følge, om en del af adelen traadte i kirkens tjeneste. Familier vilde bevares, som nu kun kan subsistere i kraft af hær og

[1]) Den nuværende rigsdagsbygning.

[2]) Mon ikke La Beaumelles antagonist Holberg særlig har tænkt på ham, da han skrev „Republiquen eller det gemene Bedste"?

hof, og hvis mandlige individer ofte har ondt ved at gifte sig. Med ét slag vilde de to tredjedele af de adelige frøkenklostre kunne ophæves. De unge jomfruer vilde intet have imod at ægte selv en landsbypræst, når han blot var adelig; ja, de mere gudfrygtig anlagte vilde endogså foretrække en sådan forbindelse. Resultatet af disse giftermål vilde blive, at kongen vilde få tusinder af undersåtter til, velopdragne og veloplærte. For vanskabningerne og de paafaldende stygge adelsfrøkener vilde et par klostre være tilstrækkeligt. Indtægterne fra de inddragne stiftelser vilde passende kunne bruges til et Invalide-Hotel; og endelig vilde forandringen — last, not least — kun være til gavn for gudstjenesten.

Det er ikke La Beaumelles tanke — forsikrer han endvidere — at ville fastslå en absolut forskel mellem adelsmand og borger. Adel uden dyd og andre gode egenskaber er kun en kimære, véd han vel. Ikke heller tør han påstå, at dyd og gode sæder arves med blodet, skønt han nok er tilbøjelig til at tro det; men langt vigtigere er opdragelsen, der gør den adelig fødte til adelsmand, og forfædrenes bedrifter, der opflammer ham til ædel kappestrid, medens borgersønnen ingen har at se hen til. De danske landsbypræster er et ypperligt eksempel på, hvilke dårlige manerer og slette instinkter der klæber ved mænd, der ere udgåede fra folkets brede lag.

Og nu begynder La Beaumelle sin tilbagekaldelse af alle de skarpe bemærkninger, han i et tidligere nummer af „Spectatricen" har ladet flyde ud over adelens hoveder. „Jeg mærker — hedder det nu — at jeg allerede har givet mine følelser for adelen så megen luft, at jeg forgæves vilde skjule for Dem, frue, at jeg finder Deres artikel om en saa hæderlig stand ganske overdreven".

Dette skal nu bevises i det følgende.

Stolthed, uvidenhed og lediggang misklæder ethvert menneske. Hvorfor skal da alene adelen høre ilde derfor? Lider borgerne måske slet ikke af de sygdomme? Bønderne hundses som regel langt mere af en borgerlig født herremand end af en adelig. Den første er nemlig langt mere prikken paa den lydighed og underdanighed, der skyldes ham, end den sidste.

„Alt, hvad De har sagt for at bringe adelen i miskredit, passer kun, for så vidt talen er om de fejl, der i almindelighed klæber ved en nation, men ikke er særegne for dens adel". Og selv om der findes nogle foragtelige individer i dens midte, skal derfor hele standen foragtes? Selv mellem englene er der forskel. Blot de unge lensbesiddere blev tvungne til 5 års studium ved Sorø, såfremt de da havde hoved dertil, vilde de med største glans og værdighed kunne beklæde landets højeste embeder.

Efter indledningsordene: „Der manglede kun lidt i, frue, at De havde præket oprør mod alle regenter ved at sige, at de første adelsmænd vare fejge slynger, der ikke havde det moralske mod at forblive frie" — følger en exkurs over lensvæsenets og adelens historie. Den ender med den paradox, at medens adelsmændene ofrer alt på fædrelandets alter, sælger borgeren gærne våben til den fjende, som belejrer ham. Det sidste bevises af Hollands kamp mod franskmændene.

„Jeg troer ikke heller, frue, at de største genier ere fødte indenfor borgerstanden, som De siger, eller at vi skylder borgerligfødte al kunst og de største og mest fortjenstfulde gærninger . . . Endskønt der for hver tusind borgerligfødte højt regnet kun findes en eneste virkelig adelsmand, er det forbavsende at finde så mange Tycho Brahe'r, de Thou'er, Descartes'er, Bayle'r, Richelieu'er, Colbert'er osv. blandt adelen. Jeg kunde føje til Cornifix Uhlfelt, som i sig forenede alle høje egenskaber, om han blot havde været en god undersåt. Og alle Grækenlands og Roms store mænd — vare de ikke af ædel byrd?"

Optændes der ikke en hellig harme hos fru Aspsia — spørger brevskriveren videre — når hun ser borgersønner bryste sig med lånte fjer og arve umådelige rigdomme, der ofte ere sammenskrabede med svig og bedrag. Det gør der sikkert — men hvorfor da misunde en gammel adels afkom, at de arver adelsskabet, en ofte dyrekøbt udmærkelse, som tvinger dem til at sætte sig i store bekostninger, gør dem til ofre for æresfølelsen, nøder dem til at sætte sig ind i tusinder af kundskaber, hvis de vil frem, medens derimod borgersøn-

nerne — „for ikke at tale om vore lakajer“ — hvis de blot kan skrive og regne, ofte får de mest indbringende poster. Det er ikke svært at satirisere, når man ser, hvorledes de borgerligfødte ved enhver lejlighed himler op mod adelen, medens de dog ere uhyre gridske efter rang og titel. Det er nok blot smerten over ikke at være adelig født, der bringer dem sådan i fyr og flamme.

Og hvad nu specielt den danske adel angår — slutter brevet — har det smertet ham dybt at se, at *Aspasie* i sine tidligere betragtninger over adelen har forbigaaet den i tavshed. Det er muligvis sket af beskedenhed — men i hvert fald fortjener den danske adel alt det gode, der kan siges om den. Det er bekendt, hvor højt den stod i det almindelige omdømme før souveranitetens indførelse. Denne store revolution iværksattes vel af borgerligfødte — med undtagelse af Hannibal Sehested — men det var nok mindre kærlighed til fyrsten end standsinteresser og et uforsonligt had mod adelen, som var drivfjedren. Adelen tabte spillet — og dog, har den ikke ved sin ubrødelige troskab vist, hvor højt den sætter den nuværende tingenes tilstand som den, „der mest af alle nærmer sig Guds styrelse, hvis levende billede på jorden den gode fyrste er?“ Uden nag deler den hæder og fordel med enhver borgerligfødt. Den er mindre stolt af sit adelsskab end noget andet sted i verden. Den tænker meget fornuftigt, at en talentfuld og dydig borgerligfødt nobiliterer sig selv og gør sig fortjent til embeder fremfor hvilkensomhelst uvidende adelsmand.

Troede La Beaumelle, at han med dette indlæg havde spillet sine kort særlig fint, må han være bleven meget skuffet ved at læse konsistorialherrernes udtalelser derom. Hans logren for adelen tog man sig ganske vist mindre nær, skønt også den fremkaldte kritik og ikke faldt i god jord hos de borgerligfødte professorer; derimod vakte hans angreb på universitetet den største forbitrelse, og det har været dette, som især har bragt censor til at standse manuskriptet for først at æske sine kollegers mening.

Rektor, prof. medicinæ Balthasar Johs. Buchwald

finder det fuldt af „*injurieuse* Beskyldninger og altfor stærke *critiquer* mod Nationen", men tiden hindrer ham iøvrigt i at udtale sig omstændeligere. Orientalisten, prof. theologiæ Markus Wøldike, som derefter ytrer sig, er meget skrappere. Han skriver: „Skriftet er meget *injurieux* baade imod Nationen og universitætet og fuldt af falske Beskyldninger imod baade *docentes* og *discentes,* og urimelige projekter, hvorover det ikke aleene ey kand approberes, men mig synes ogsaa, at auctor *privatim* kunde admoneres, at han derved har forthient *actionem injuriarum* og Straf efter Loven". Hans kollega, den norskfødte Peder Holm, ligeledes theologisk professor, har åbenbart følt sig mest stødt af forfatterens adelige sympathier; han udtaler sig bl. a. således: „. . . . Man seer nok hvad de ere for nogle og hvormange, som hand kalder *roturiers.* Disse vil han være sær *genereux* imod, ved at unde dem til Embeder, naar de have *talents* og *vertu,* adgang, dog ikkun fremfor en — *ignorant*". Ja — forf. prædiker jo ligefrem oprør, thi „ihvormeget hand *dissimulerer,* saa giver hand dog tilkiende, at ved Regieringsformens Forandring Anno 1660 skal en orden ved andres blot egennyttige foretagende have saaledes tabt, at Auctor ey kand holdes for at ville andet end at det Tab skulle redresseres. Er det ey kiendeligt nok at det hand skriver maa eragtes at sigte til at giøre en heel betydelig orden *malcontent* mod *statu præsenti*? Hvo Auctor er veed jeg aldeles ikke. Men var hand en betydelig Person, og stærk formodning havdes, at hand ey ved Formaning kunde bringes til at *quiescere* og ey at *disseminere* sine *sentiments* og projecter, saa ville det vel være fornødent at betænke i Tide, om ikke H. K. M. Selv paa en *convenable* Maade skulle averteres om, hvad slige *principia* og projecter maa synes at ville føde af sig, om Leyligheden favoriserede".

Den yngste theologiske professor, P. Rosenstand Goiske foreslår, at det „urigtige og ufornumstige Skrift" skal holdes tilbage, såfremt tjeneren, der har bragt censor det, ikke vil røbe, hvorfra han har det. Naar autor bliver bekendt, skal censor foreholde ham dets „Forkerthed, Farlighed og Falskhed, ja Farligheden for Author selv ved saa skadeligt et Skrifts

Publication". Professoren i mathematik, senere i filosofi, Chr. Thestrup er „med Theologis af Meening" og foreslår desuden at tage en kopi af brevet. Peder Kofod Ancher, professor i lovkyndigheden, og Johan Christian Kall har i forening undertegnet følgende erklæring: „. . . Og som det er vænteligt, endskiønt *academiets approbation* bliver nægted, at *auctor* alligevel søger at faae det i trykken, eller i det mindste at han *dissemineret*, saa vidt han kand og tør, saa farlige *sentiments*, saa var det raadeligt, at der under haanden gaves *notitia* derom enten til *Patronum* eller til *Majestæten* selv. Man kand ikke sige, at skriftet direchte indbefatter noget *criminel*, men projecterne ere dog saaledes, at *intentionen* let kand mærkes, og at endog *silentium* derudi kunde synes farlig, allerhelst om *auctor* selv var en betydelig persohn". — Tilsidst ytrer C. Lodberg Friis sig, prof. medicinæ og stadsfysikus i Kbhvn. Han mener også, at en kopi bør tages og forfatteren admoneres, såfremt han giver sig tilkende, men tror iøvrigt ikke, at en angivelse på højere steder vil være til nogen reel nytte.

Det er ikke sandsynligt, at disse meningstilkendegivelser nogensinde er komne La Beaumelle for øje eller øre. Thi på dette tidspunkt var han på vejen til Paris for at skaffe sig legitimationspapirer i anledning af det ny professorat, hvormed hans anstrængelser omsider vare blevne belønnede i April måneds begyndelse. Nu opgav han ganske pludselig „La Spectatrice danoise" og dens ikke talrige abonnenter, og hvad konsistorialherrerne mente om beskaffenheden af det manuskript, som han nu ikke fik brug for, var ham vist uendelig ligegyldigt.

9.

Det saakaldte Klageskrift mod Biskopperne 1536.

Af Erik Arup.

Det er bekendt, at de Efterretninger, som Kilderne give om Rigsdagen i 1536, ere meget sparsomme, særlig i Forhold til denne Rigsdags overordentlige Betydning i Danmarks Historie. De dramatiske Begivenheder, der gik forud og som knytte sig til Beslutningen om og Iværksættelsen af Bispernes Fængsling, er der kastet nyt Lys over ved Fremdragelsen af den preussiske Admiral Johan Peins og Kong Christians egne Breve, men om Rigsdagen selv ved man lidet eller intet. Man kender ikke de Forhandlinger, der ere førte, end ikke ganske nøjagtigt Dagen for Rigsdagens faktiske Sammentræden; de Efterretninger, som Aarbøgerne, Hvitfeldt og Krag meddele, ere ret betydningsløse, give kun en Skildring af det, der fandt Sted ved den officielle Afslutning af Rigsdagen 30. Oktober. Alt maa da læses ud af de tre Aktstykker, der bleve Resultatet af Forhandlingen og af den „Bog", som Kongen lod oplæse paa Gammel-Torv. Des vigtigere maa det synes at være at naa fuldstændig Klarhed over disse fire Levningers Art. Haandfæstningen, Recessen og Valgbrevet give ingen Anledning til Tvivl, de ere Aktstykker, hvis Art er tilstrækkelig kendt og som atter og atter ere kommenterede af historiske Forfattere; de to første ere tillige, hvad der er det vigtigste, overleverede i fuldstændig og autentisk Form [1]). Med Hensyn til det Skrift, som Kongen lod oplæse, stiller Sagen sig derimod anderledes; her synes der nok at kunne næres Tvivl om, hvorvidt den Opfattelse af det, som hidtil har været den gældende og som endnu fremsættes i de nyeste Fremstillinger af Begivenhederne i 1536 [2]), virkelig er den korrekte, og Aarsagen til, at dette

[1]) Valgbrevet er kun bevaret i en Regest, trykt Rørdam Monumenta I, 138 Anm. 2, men selv om dette Forhold maaske vanskeliggør den rette Forstaaelse af hele dets Indhold, kan der dog ikke derved opstaa nogen Tvivl angaaende Aktstykkets Art.

[2]) Danm. Rig. Hist. III, 2. Afd. 14. Schäfer: Geschichte von Dänemark IV, 340, kalder det dog „eine königliche Darlegung" og

Spørgsmaal kan opstaa, er at søge i den ufuldstændige Form, hvori Skriftet er overleveret.

Overalt, hvor dette Skrift omtales, kaldes det „Klageskrift mod Biskopperne", Aarbøgerne [1]), Hvitfeldt og Krag have vel ikke selve denne Titel, men fortælle dog, at det var et Skrift, en „Bog", indeholdende Klager over Bisperne, som Kongen lod oplæse. Originalen til Skriftet er imidlertid tidlig gaaet tabt, Gram formoder, at Adelen, særlig Rigsraadet, har gjort sig Umage for at undertrykke et Skrift, der indeholdt grove Beskyldninger mod deres nærmeste Slægtninge [2]). Begyndelsen af Skriftet har Gram dog fundet og givet et Aftryk deraf i Nye Danske Magazin [3]); ogsaa de Papirer, hvoraf Gram har taget dette Aftryk, ere senere gaaet tabt. I den nyeste Tid har man i Stockholm fundet en Afskrift af en Del af Skriftet, af selve Klageposterne mod Bisperne, der formodes at være oversendt til Kong Gustav som en Retfærdiggørelse for Bispernes Fængsling; ved Hjælp heraf og af Grams Afskrift har saa Dr. Rørdam under den sædvanlige Titel „Klageskrift mod Biskopperne" meddelt et Aftryk af den nu kendte Del af Skriftet [4]). Men herved ere Gram og Dr. Rørdam ikke blevne staaende, endnu en Kilde har man til Oplysning om Skriftets Indhold. Anders Sørensen Vedel har nemlig kendt hele Skriftet, og han har gjort et Udtog deraf, der endnu, rigtignok i meget daarlig Tilstand, bevares paa det kgl. Bibliothek [5]). Hvor Afskrifterne høre op, fortsætter Dr. Rørdam derfor sit Aftryk ved Hjælp af Vedels Udtog, der viser, at der efter Opregningen af af de specielle Klageposter mod de enkelte Bisper er fulgt en almindelig Rekapitulation, derefter en Omtale af Rigsraadets

synes i det hele at antyde, at Skriftet kan have indeholdt mere end Rørdams Aftryk giver.

[1]) Mon. I, 636. 2. Række, II, 225.

[2]) Nye D. Mag. III, 23: credere ergo licet, nobilitatem et senatores præsertim regni id operam dedisse, ut supprimeretur propter gravissima illa episcopis, utpote fratribus et cognatis suis, impacta crimina.

[3]) N. D. Mag. III. 1 ff.

[4]) Mon. I, 143 ff.

[5]) Gl. kong. Saml. 2558 4to.

Brev af 1536 $^{12}/_{8}$ [1]) og endelig Forslag til en ny Kirkeordning. Forsaavidt dækker da den sædvanlige Titel paa Skriftet ikke mere helt dets Indhold, eftersom det i den Form, Dr. Rørdam, følgende Gram, har givet det, indeholder andet og mere end en blot Opregning af Klager mod Bisperne.

Og herved kan man sikkert endda ikke blive staaende. Paa nogle Øvelser, som Prof. Fridericia i Efteraaret 1899 har holdt over statsretlige Kilder til Danmarks Historie i det 16. og 17. Aarhundrede, har han fremsat den Anskuelse, at man er standset for tidligt i Benyttelsen af Vedels Udtog, at det saakaldte Klageskrift efter Vedels Haandskrift at dømme har indeholdt mere endnu end Dr. Rørdams Aftryk meddeler. En Undersøgelse af Vedels Haandskrift bekræfter utvivlsomt denne Anskuelse. Gram og Dr. Rørdam ere standsede nederst paa en Side i Vedels Udtog, men umiddelbart paa næste Side fortsætter Vedel under Overskriften „Verdslig Regiment anrørendis" med 13 Punkter og derefter følge, efter et Henvisningstegn, de sidste specielle Klageposter mod Bispen af Sjælland. Høre da ikke ogsaa disse 13 Punkter med til „Klageskriftet"? Utvivlsomt jo. Ganske klar vilde Sagen være, hvis det vedelske Haandskrift k u n indeholdt et Udtog af „Klageskriftet"; det, at han har anvendt de fire sidste Sider til Lister, dels over Stadfæstelser af Ebelholt Klosters Privilegier, dels over Øm Klosters Abbeder, kan dog ikke gøre Sagen tvivlsom. Thi Vedel kunde jo kun have disse 13 Punkter fra Recessen, hvis han ikke har taget dem fra „Klageskriftet". Men rent bortset fra, at der, som det senere skal omtales, faktisk er enkelte Uoverensstemmelser mellem Recessen og Vedels Haandskrift, er en Antagelse af, at Vedel har hentet de 13 Punkter fra Recessen, efter Udtogets Form urimelig. Hvis man vil standse, hvor Gram og Dr. Rørdam standse, maatte man antage, at Vedel efter at have refereret „Klageskriftet" har givet sig til at gøre Udtog af Recessen med Udeladelse af dens Bestemmelser om Kirkeordningen for saa at gaa over til igen at gøre Udtog af „Klageskriftet"; hvis man vil standse andensteds, kan man kun

[1]) Trykt Mon. I, 198 f.

standse efter Rekapitulationen, idet man mener, at Vedel ogsaa har sine Meddelelser om Kirkeordningen fra Recessen, men saa skulde Vedel atter midt ind i sit Referat af „Klageskriftet“ have skudt et Referat af Recessen, der ikke giver Recessens Bestemmelser fortløbende Numre og som er uoverensstemmende med Recessen i Leddenes Ordning og enkelte Punkter. Dertil kommer saa, at „Klageskriftet“ i Indledningen selv udtrykkelig angiver sit Indhold som ogsaa omfattende Bestemmelser „verdslig Regiment anrørendis“ [1]).

Alt stammer imidlertid fra, at der af Samtid og Eftertid er blevet hæftet en falsk Etikette paa Kong Christians „Bog“; det er ikke et „Klageskrift“, det er en kongelig Proposition; paa Rigsdagen i 1536 er som paa andre danske Herredage blevet oplæst en kongelig Proposition, og Forhandlingerne ere endte med en Reces — Folket har blot ivrig lyttet efter, da Klagerne oplæstes og er blidelig slumret ind, da man naaede til de verdslige Bestemmelser.

De 13 Punkter, som Vedel meddeler i sit Udtog, lyde:

Verdslig regiment anrørendis.

1. Rex unacum (?) hoffmester marsk canceler per quos admonetur, si iniuste cuiquam fecit.
2. dommeris eed.
3. hand tencker icke til at giøre it arffue rige [2]). om kongens vælelse.
4 [3]). strax ab obitu eligendo.
4 [3]). Imp. Rom — Regem. Gallia — delfinum. hisp. — Infantem. Angli — principem.
4. mutua amnestia et reconciliatio inter rusticos et cives cum nobilibus.

ἀμνηστια.

5. Adelen selff beholde 40 ℔'s sager oc rette offuer halss oc haand deris egen bønder saa frit som kongen kronens. men 40 ℔'s sager aff prælater oc geistlig gods skal bliffue hoss kongen. item halss oc haand.
6. bonden fri faart at selie sine vare. qui cogit nobilis punietur.

[1]) Mon. I, 148.
[2]) Dette Punkt omtales ogsaa i Propositionens Indledning Mon. I, 146.
[3]) Dette Tal er i Haandskriftet atter overstreget.

7. ciues maa ei kiøbe eller pante landgods.
8. prohibetur nobilibus exercere mercaturam, ocsaa pebersuene oc geislig folck.
9. Adelen maa søge sildfiskinde.
10. saa mange øxen de kunde stalde dem maa de selie. it. hoss der. tien.
11. Taxt paa vare som skulle selis.
12. kiøb oc magskiffte skulle bliffue mellem kronen oc Adelen.
13. Tatterne skulle foruises.

En Sammenholden af disse 13 Punkter med Recessen af 1536 [1]) viser, som før nævnt, nogle faa Uoverensstemmelser, efter Forholdets Natur ere de dog ikke meget store; det er klart, at en kgl. Proposition, der oplæstes ved Afslutningen af Herredagens Forhandlinger, er bleven redigeret i nøje Overensstemmelse med de Lovbestemmelser, der allerede vare fastslaaede som Herredagens Resultat. Størst Interesse have derfor disse Uoverensstemmelser, fordi de tjene til Støtte for den her hævdede Opfattelse af Kong Christians „Bog". Som naturligt er, mangler intet af Recessens Punkter i Propositionen, derimod findes et af dennes ikke i Recessen, nemlig P. 11: Taxt paa vare, som skulle selis; dette er da en Løfteparagraf, som Propositionen har indeholdt, fremkaldt ved Dyrtiden, men hvis Indfrielse har krævet større Forarbejder end dem, Rigsdagen 1536 kunde foretage; endnu 1537 træffes i denne Henseende kun foreløbige Bestemmelser [2]), og først 1540 indfries Løftet delvis, for Købstædernes Vedkommende [3]). — Paa et Par andre Steder synes man at kunne spore, at Recessen mere hævder Adelens Ret, Propositionen mere Kongens (og maaske de lavere Stænders); Recessen omtaler udtrykkelig Adelens Bibeholdelse af jus patronatus [4]) (rigtignok kun forsaavidt den kan bevises med Brev og Segl); det har maaske ikke været saa skarpt udtrykt i Propositionen, siden Vedel blot har: cetera ut prius

[1]) Trykt Kolderup-Rosenvinge: Udvalg af gl. danske Love IV, 157—171.
[2]) Rec. 1537, § 13 Kold.-Rosenv. anf. Skr. S. 179—180.
[3]) Rec. 1540, Kold.-Rosenv. anf. Skr. S. 198 ff.
[4]) Kold.-Rosenv. anf. Skr. S. 165.

maneant[1]); Recessen omtaler kun Adelens Ret til 40 ℔ Sager af deres Bønder[2]), Propositionen tilføjer udtrykkelig, at Kongen af det inddragne gejstlige Gods skal have 40 ℔ Bøder og Hals og Haand[3]); Propositionen truer Adelsmænd, der øve Tvang mod deres Bønders Handelsfrihed, med Straf[4]), medens en saadan Trusel ikke findes i Recessen[5]). Bestemmelserne om Universitetets Genoprettelse[6]) og om Kirkegodset synes ogsaa at have været langt skarpere udtrykt i Propositionen end i Recessen; der er ogsaa nogen Omstilling af de enkelte Led[7]).

Fuldstændig fri for Tilsætninger synes Vedels Udtog imidlertid ikke at være. Hvor lidenskabelig den kgl. Proposition end er i sine Angreb paa Bisperne, har den dog vel næppe tilladt sig at bruge det Udtryk, der findes i Vedels Udtog: den lydighed, de Riget ville, den førte en flue vel bort paa sin rumpe[8]) — det er en Vittighed af Vedel. Hvor meget den end har søgt at forklare Kongens Mening med Hensyn til Ordningen af Thronfølgen, er den dog vist næppe bleven saa lærd, saa lidt som Recessen er bleven det, at den har samlet Eksempler fra andre Lande — det er Vedels historiske Viden, der har bragt ham til at tilføje dette, som hans filologiske Viden bringer ham til at efterskrive Ordet amnestia med græske

[1]) Mon, I, 198 Punkt 3.
[2]) Kold.-Rosv. anf. Skr. S. 169.
[3]) Se ovfr. Punkt 5.
[4]) Se ovfr. Punkt 6.
[5]) Kold.-Rosv. anf. Skr. S. 169: oc skall theroffuer ingen Prelat, Ridder eller Riddermandtzmandt tvinge eller trenge nogen Bonde eller kaste ham nogen Uhyldt paa therfor eller beskatte hannom. Men will en Riddermandtzmandt kiøbe noget aff syn Bonde, tha skall hand haffue thet udi hans Mynde oc mett hans Willie liigesom hand kiøffte thett udaff en fremmed.
[6]) Mon. I, 199. Rec. taler kun om „lærdeMænd" Kold.-Rosv. anf. Skr. S. 166.
[7]) Se ovfr. Punkt 5.
[8]) Der er maaske nok en Mulighed for, at hele denne Rekapitulation er en Tilføjelse af Vedel selv; et og andet i Rekapitulationens Indhold og Form kunde maaske nok tyde derpaa, men da en Antagelse heraf kun kan bero paa et rent personligt Skøn, skal denne Mulighed her kun lige nævnes.

Bogstaver. Man tør maaske paa dette Punkt vove en Conjectur. Som det ovenfor vil ses, staar der i Randen af Vedels Haandskrift to overstregede 4-Tal, paa disse Steder har Vedel altsaa villet forlade Punkt 3 for at gaa over til Punkt 4; rimeligvis er han bleven standset, fordi hans Forklaring af P. 3 ikke har syntes ham fyldestgørende nok selv i et Udtog. „Om kongens vælelse" indeholder jo slet ingen Forklaring, „strax ab obitu eligendo" ikke nogen meget distinkt; han har da tilføjet de fire Tilfælde som oplysende Eksempler for ham selv.

Tilbage staar at undersøge, om der er historiske Forfattere, der have kendt og nyttet Propositionen, og om man hos dem kan finde yderligere Oplysninger om dens Indhold. Gram antager, at Hvitfeldt og Krag have kendt den [1]). At Hvitfeldt har kendt den, bekræfter Dr. Rørdam ved et Eksempel [2]), og det er desuden klart af hele hans Tekst [3]), hvori han dog kun meddeler et forkortet Aftryk af Propositionens Indledning. Naar Hvitfeldt da til Slut bemærker: „Paa samme tid bleff oc oplæst atskillige ny Ordinantzer udi den Verdslige Handel gjort, Rigens Undersaatte, ædel oc Uædel til Bistand, Gaffn oc Enighed, Adelens, Borgernis oc Bønders Privilegier, Friheder oc Kiøbmandskaff anrørendis" — kan vel ogsaa denne Bemærkning tages til Indtægt for Opfattelsen af Kong Christians „Bog" som kgl. Proposition.

Derimod har Gram næppe Ret i sin Antagelse af, at ogsaa Krag har kendt selve Propositionen. Som Støtte for sin Anskuelse henviser han til Krags ret udførlige Referat deraf [4]), men Forholdet synes i Virkeligheden at være det, at Krag har opbygget sit Referat paa Grundlag af Vedels Udtog, suppleret med Hvitfeldt og Recessen, thi medens han, hvor hans Referat kan kontrolleres ved selve Propositionen, ingen Enkeltheder har at meddele, som ikke findes hos hans her antagne Kilder, eller har Tilføjelser og Vendinger, der faktisk ikke findes i

[1]) Nye D. Mag. III, 23.
[2]) Mon. I, 140.
[3]) Hvitfeldt: Christian III's Historie, Kvartudg. 1595 fol. Dd verso—Dd III verso.
[4]) Nic. Cragii Annales Chr. III ed. Gram 1737, S. 152 ff.

Propositionen, har han paa den anden Side en meget ejendommelig Tilføjelse, der synes klart at vise, at han har maattet forholde sig gættende overfor Propositionens Ordlyd. Da dette Forhold har nogen Interesse, fordi man ved dets Opklaring kan danne sig en bestemtere Mening om, hvorvidt et enkelt, ret interessant Punkt i Krags Referat er ægte eller ej, skal Krags Forhold til Kilderne her belyses noget nøjere [1]).

Indledningen til Propositionen, som mangler hos Vedel, gengiver Krag efter Hvitfeldt, undertiden ordret i Ord, som Propositionen selv ikke har:

Krag [2]).	Hvitfeldt [3]).
sed Regem omnibus ignoscere ac pro sua clementia delictorum gratiam facere inclinatum: videre enim, si omnia ad severæ justitiæ normam exigenda et vindicanda essent, nullum finem effundendi sanguinem fore.	Dog haffde hans Mait. fornumstelig hos sig betenckt, at hues saadant skulde hæffnis eller straffis, bleffue der aldrig Ende paa Blods Udgydelse, men Mistroende, Kiff ..... vilde effterfølge.

Propositionen [4]).

Og endog at Os ..... burde herimod at frémfare med Straf, hvilket da vilde anrøre Lif, Ære, Gods og Blod nu paa

[1]) Pal. Müller har i Hist. Tidsskr. 3. R. VI, S. 310—311, 368 ff underkastet Forholdet mellem Krag og Hvitfeldt indtil Grevefejdens Afslutning en nøje Drøftelse. Resultatet af hans Undersøgelse er, at Krag og Hvitfeldt snarest maa anses for, hvad dette Afsnit angaar, at have arbejdet paa fælles Grundlag; for Tiden efter Fejdens Afslutning anser han ogsaa, støttende sig til Gram, Krag for uafhængig af Hvitfeldt (S. 369). Pal.-Müller nævner dog selv indenfor dette Afsnit Steder, hvor Hvitfeldt kan have været Krags Kilde (saal. S. 395, 396); Sandsynligheden taler jo dog ogsaa for, at Krag i det mindste paa et og andet Punkt, særlig hvor hans andre Kilder glippe, kan have nyttet Hvitfeldts Krønike som Kilde cf. Rørdam: Arild Hvitfeldt S. 159—161.

[2]) Krag anf. Skr. S. 152.

[3]) Hvitfeldt anf. Skr. fol. Dd II recto.

[4]) Mon. I, 154.

det nye igien ..... saa ofverveye Vi dog, at desværre udi dette Oprør altfor meget Christeligt Blod erbarmcligen udøst og udstørtet er og omkommet, deraf da hos hver Mand paa alle Sider jo mere og mere Oprør, Nid og Had vilde opvoxe.

Efter Indledningen følger Krag saa at sige ordret Vedels Udtog, den eneste specielle Klagepost over en Bisp, han nævner, er saaledes:

Krag[1]).	Vedel[2]).
optasse eum in diabolum transformari ut animam Frederici, hæresi infectam, apud inferos quanto vellet cruciatu posset affligere.	de fredrico mortuo ynsker sig at være en dieffuel, da vilde han plage k. fridrichs siel met hedt oc kolt.

Beskyldningen mod Kong Frederik for Kætteri er en forklarende Tilføjelse af Krag selv, den findes hverken hos Vedel eller i Propositionen[3]). Og senere:

Krag[4]).	Vedel[5]).
fundi et prædia ecclesiis suis maneant, decimæ etiam pro Superintendentibus et aliis doctis viris alendis inferantur, Academia necessariis professorum stipendiis instauretur, collegia canonicorum ..... sua retineant, reformatis cænobiis monachi et virgines ibi, si velint, alantur.	4. Bona ecclesiis concessa maneant apud eas. 5. Superintendenter skulle opholdis aff biscopstienderne. 6. canonicatus maneant pro doctis et Academia restauranda. 7. cænobitæ maneant, si velint, sin minus discedant.

Paa mange Punkter suppleres dog disse vedelske Udtog ved rigelig Brug af Recessen, ogsaa her findes der dog ejen-

[1]) Krag anf. Skr. S. 153.
[2]) Cf. Nye D. Mag. III, 26.
[3]) Mon. I. 187.
[4]) Krag anf. Skr. S. 154.
[5]) Mon. I, 199.

dommelige Tilføjelser. Om Ordningen af Thronfølgen bruger Krag saaledes Udtrykket: lex regia, en Betegnelse, der ellers først findes senere og som stammer fra Krags romerretlige Viden [1]); angaaende Bestemmelsen om Dommereden taler han saa udførligt om emendatio legum, at han maaske dermed sigter til de Bestræbelser efter en Codification af dansk Lov, der vare fremme paa Christian III's Tid [2]).

Mest viser dog maaske, som ovenfor nævnt, en enkelt større Tilføjelse i Krags Referat, at han ikke har kendt Propositionens Ordlyd. Efter med Glæde at have bredt sig over de fire Eksempler til Oplysning om Thronfølgervalget, der, som tidligere bemærket, rimeligvis skrive sig fra Vedel selv, tilføjer han højtideligt: „verum tamen testem Deum facere, non id sua causa agi, nec fratribus præjudicium allatum velle, sed tantum reipublicae saluti consultum". Til denne mærkelige, ret meningsløse Sætning findes der intet tilsvarende hverken i Recessen, hos Vedel eller hos Hvitfeldt — den kan sikkert heller ikke have staaet i Propositionen. Men Krag anbringer den der, fordi hans noget større Viden angaaende et enkelt Punkt bringer ham ganske i Confusion. Han kender nemlig øjensynligt i det mindste den endnu i Rigsarkivet bevarede tyske Regest af det førnævnte Valgbrev af 1536 $^{30}/_{10}$ [3]), hvori det tillige omtales, at Kong Christian har foreslaaet en af sine Brødre i Stedet for Sønnen. Dette er en Kendsgerning, som Krag ikke kan forklare — Eftertiden iøvrigt lige saa lidt som han — men som forleder ham til at give en yderst forvirret Skildring af Thronfølgervalget [4]) og til at formode, at der ogsaa maa have staaet noget herom i Propositionen.

Men naar saaledes alt andet taler for, at Krag ikke har kendt selve Propositionen, da kan man ganske sikkert ogsaa

[1]) Cf. Fridericia: Frederik III og Enevældens Indførelse, Hist. Tidsskr. 5. R. VI, 799 særl. Anm. 3.

[2]) Cf. V. A. Secher: Kong Kristian V's Danske Lov. 1883, S. 7 ff. Det er dog muligt, at Udtrykket emendatio legum kun skal forstaas om Dommereden, som Krag oversætter ved leges.

[3]) Mon. I, 138, Anm. 2.

[4]) Krag anf. Skr. S. 155.

som uægte stemple den Del af hans Referat, hvori han lader Propositionen udtale et Tilsagn om almindelig Samvittighedsfrihed[1]); dette Tilsagn stemmer ganske vist med den faktiske Tilstand i Landet efter Reformationens Indførelse, og det er vel ogsaa derfor, at det af Krag er indsat, men da det ikke findes noget andet Sted end hos ham, har det sikkert ikke staaet i Propositionen selv.

Saaledes er man da henvist til alene hos Vedel at søge Oplysning om Propositionens fuldstændige Indhold.

10.

Dagen for Arkonas Indtagelse.

Af Kr. Erslev.

Kyndige Historikere vil vide, at der hersker nogen Tvivl om Aaret for Arkonas Indtagelse; derimod synes lærde og ulærde at være ganske klare over, paa hvilken Dag Borgen faldt: Arkona blev erobret paa den hellige Vitus' Dag eller d. 15. Juni. Det synes ikke des mindre sikkert, at det ikke var saa; Venderbyens Indtagelse maa være sket een eller to Dage før, og skønt Fejlen ganske vist er af ringe Betydning, turde det dog være bedst at faa den rettet.

Hverken Sakse, Helmold eller Knytlingasaga nævner nogen Dag for Arkonas Erobring; den sidste Kilde veed dog at meddele, at Kong Valdemar landede paa Rygen Pinsedag, som i 1169 faldt paa d. 8. Juni (i 1168 paa 19. Maj). Et ganske samtidigt Vidne nævner derimod St. Vitus' Dag, men vel at mærke om Ryboernes Daab, derimod ikke om Byens Ind-

[1]) Krag anf. Skr. S. 153: Doctrinam etiam velle reformari ac religionem ritusque ecclessiæ Romanæ cessare; ita tamen, ut si qui sint qui Pontificiis renunciare nolint non idcirco dissentientes malevolentiam formident, nedum ut vi contra conscientiam adigantur; sed ex verbo Dei de veritate potius erudiantur: Tum si parere recusent, reddituros ipsos Deo fidei rationem. Se nihilominus agnitam veritatem deserere nolle.

tagelse. Biskop Berno af Schwerin, der selv var til Stede, fik nemlig kort efter Kejser Frederik Barbarossa til at udstede et Brev, hvorved Rygen lagdes ind under hans Stift, og i dette, hvori Bispen fremstilles som Anfører for Korshæren uden at der mæles et Ord om de Danske, hedder det: „med Kristi Stridsmænd tvang han, efter at deres Afgud Svantevit var ødelagt, paa St. Vitus' Dag de modvillige til at modtage Daaben“ [1]). Dette stemmer nu ogsaa ganske med en dansk Aarbogsefterretning, der fremtræder i den saakaldte Valdemarsaarbog, som er forfattet 1219. Heri staar: „Rygen blev erobret af de Danske og omvendt til den kristne Tro. Den 15. Juni blev Jaromar døbt tilligemed de øvrige Vender“ [2]).

Det er altsaa Ryboernes Daab, der skete d. 15. Juni; men denne foregik ikke samme Dag som Byens Erobring. Arkona faldt ved en Kamp om Eftermiddagen, saaledes som Sakse fortæller, og først Dagen efter blev Byen besat af de Danske, Svantevits Billede blev omstyrtet og brændt, og nu paabegyndtes ogsaa Indbyggernes Daab. Jaromars Daab foregik endnu senere. Han var nemlig ikke i Arkona, derimod i Karens, der ligger lige paa den modsatte Side af Rygen; hertil sejlede Absalon Natten efter „Svantevitsdagen“, og først i Løbet af den følgende Dag kan da Jaromars og Karentinernes Daab være sket.

---

[1]) Meklenburg. Urkundenbuch I, Nr. 91: *et ita cum tyronibus Christi . . ., maximo ydolo eorum Szuentevit destructo in die beati Viti martyris invitos ad baptismum coegit.* Schirren (Beitr. zur Kritik älterer holstein. Geschichtsquellen S. 101, 103) henfører Dagsangivelsen til Svantevits Ødelæggelse; Ordfølgen peger dog ret tydeligt paa, at Dagen gælder Daaben.

[2]) SRD. III, S. 260: *Ruia a Danis acquisita est et ad fidem Christi conversa. XVII. kal. julii baptizatus est Jarmarus cum ceteris Sclavis*; om Navnet Valdemarsaarbogen se Waitz i Neues Archiv d. Gesellsch. für. ält. deutsche Gesch. XII, S. 26. Efterretningen gaar igen, forkortet og lidt varieret, i alle andre danske Aarbøger; kun een af disse har dog medtaget Dagsangivelsen, nemlig Lundeaarbogen, i hvis senere Gengivelse i Esromhaandskriftet der saa ved en Fejlskrift er kommet til at staa: *XVIII. kal. julii.*

Naar den danske Kilde, der først er skrevet halvtredsindstyve Aar efter disse Tildragelser, fremhæver Jaromar, er der deri noget urigtigt; paa den Tid, da Rygen erobredes, var ikke han, men hans Broder Tetislav Rygens Fyrste; Jaromar blev det først nogle Aar senere. Det er da vel muligt, at Aarbogen tager fejl ved overhovedet at nævne Jaromar med her, og at Ryboernes Daab paa St. Vitus' Dag i Virkeligheden gælder Folkene i Arkona. I saa Fald er Borgen blevet indtaget d. 14. Juni [1]); hvis ikke, Dagen forud.

Naar man tidligere har ladet Arkona falde paa selve Helgendagen, er det vel i Hovedsagen een af disse smaa Unøjagtigheder, der een Gang fremkommet saa let forplanter sig videre. Hvad der dog vist har bidraget til at fæstne Antagelsen, er imidlertid en lille Fortælling, der hos Sakse indflættes forud. Mens de danske Stridsmænd er i fuld Virksomhed med at forberede Belejringen, kom Kongen til, hedder det, og udtalte, at St. Vitus nok, naar hans Festdag indtraf, vilde rive Hedningernes Volde ned, til Straf for den Spot, de havde drevet med ham; i sin Tid havde jo Kejser Karl (den store) undertvunget Rygen og gjort det skatskyldigt til Martyren St. Vitus i Korvey, men snart efter havde Ryboerne revet sig løs og saa lavet sig et Billede, som de kaldte Sankte Vit eller Svantevit. Det er en kuriøs Folkeetymologi, der har frembragt dette Sagn; det har i Middelalderen foranlediget Munkene i Korvey Kloster til nogle Brevforfalskninger, hvorved de vilde skaffe Beviser for deres Herreret over Rygen, og det har i vore Dage ført til, at en hyperkritisk Historiker har udtalt den største Tvivl om, hvor

[1]) Saaledes har A. D. Jørgensen forstaaet det, naar han i dette Tidsskrift (4 R. I, S. 791) siger: „Det var d. 14. Juni. Volden blev tændt i Brand, d. 15., St. Vitus, om Morgenen, drog de Danske ind i Borgen og ødelagde Svantevits Billede, døbte og indviede en Kirke". Denne Forfatter har saaledes her som paa saa mange Punkter haft Blik for Urigtigheden i den traditionelle Fremstilling; hans Berigtigelse deraf, meddelt uden særlig Fremhævelse eller nærmere Motivering, har dog ikke hindret den gamle Tro i at holde sig. Undtagelsesvis er den berigtigede Dagsangivelse dog optaget i Adjunkt Thriges Udgave af hans Faders historiske Lærebog.

vidt Guden Svantevit nogensinde har existeret og ikke er blot — en Vittighed, en Brander, lavet over den hellige Vitus[1]). Saaledes som Sagnet fremtræder i Sakses Tekst, gør det dog af mange Grunde Indtryk af at være et senere Indskud[2]), og Sakse taler heller intet senere hen om, at Spaadommen virkelig gik i Opfyldelse. Nogen virkelig Støtte for den traditionelle Antagelse foreligger da ikke heri.

Nyt fra historisk Videnskab i Ind- og Udland.

Sverige har i Løbet af den første Halvdel af Aar 1900 mistet flere ansete Historikere. 26. Febr. døde efter længere Tids Sygelighed Elof Tegnér, Bibliotekar ved Lunds Universitetsbibliotek, henved 56 Aar gl. Den rigtbegavede Mands Forfattervirksomhed falder i forskellige Retninger. Sønnesøn af Esaias Tegnér udgav han dennes *Efterlemnade Skrifter, Ny Samling,* 1—3 Bd. (1873—74), samt *Ur Esaias Tegnérs papper* (1882). Knyttet til Lunds Universitet forfattede han

[1]) Schirren i det ovenanførte Skrift. Denne Idee, der sikkert som Kuriosum langt overgaar den dog saa morsomme middelalderlige Forklaring, har bl. a. som Forudsætning, at Sakse, der fortæller saare meget om Svantevits Billede og Dyrkelse, kun er en Eftersnakker af Helmold; „Saxo Grammaticus bleibt billig bei Seite", siger Schirren mere kort end egentlig overbevisende (S. 254). Andensteds i hans Skrift (S. 136) faar man at vide, at om man prøvede paa at redde Helmolds Troværdighed ved at henpege paa den Støtte, hans Fremstilling har i Sakse, vilde det kun føre til det Udslag „Helmold in das Schicksal zu verwickeln, von welchem Saxo früher oder später doch ereilt werden wird". Man maa haabe, at hvis den heri liggende Trusel mod Sakse nogensinde skulde blive udført, saa vil det gaa Angriberen, som det er gaaet Schirren ved hans Anfald mod Helmold, der lykkelig er genopstandet fra de døde efter den af Schirren foretagne Skrinlæggelse.

[2]) Saxo, ed. Müller, S. 829, Anm.

sammen med M. Weibull 2den Del af dettes *Historia 1668—1868* (1868) og *Lunds Universitet 1872—97* (1897). Stærkest var hans Interesse dog optaget af Gustav III's Tid; til hans Arbejder over denne hører hans Hovedværk, den fremragende Biografi af *Gustaf Mauritz Armfelt*, 1—3 Bd. (1883—87), samt Udgaver af forskellige Memoirer og Brevsamlinger. Fra Lunds Universitetsbiblioteks Haandskriftsamlinger hentede han Stoffet til en Række kulturhistoriske Skizzer: *Svenska bilder från sextonhundradetalet* (1896). Han havde desuden været Medarbejder af det svenske biografiske Leksikons ny Række og af Svensk historisk Tidskrift. Til hans Efterfølger som Bibliotekar i Lund er blevet udnævnt den hidtidige Vicebibliotekar, den nordiske Filolog Carl af Petersens. — 31. Marts døde Ellen Fries, 44 Aar gl., der 1883 som den første svenske Kvinde havde taget Doktorgraden i Upsala. Hendes Studier drejede sig navnlig om Sveriges Historie i det 17. Aarh., og hendes Hovedarbejde var den særdeles dygtige Biografi af *Erik Oxenstierna* (1889); blandt hendes mindre Arbejder skal nævnes *Teckningar ur svenska adelns familjelif i gamla tider* (1895), der støtter sig til utrykte Breve og Dagbøger. — Endelig døde 29. Maj Gustaf Upmark, Intendant ved Stockholms Nationalmuseum, 56 Aar gl. Han var en af Sveriges mest ansete Kunsthistorikere, navnlig fortrolig med Vasatidens Arkitektur og Kunstindustri; hans fornemste Arbejde er Planchеværket *Die Architektur der Renaissance in Schweden 1530—1760* (1897—99); af hans mindre Afhandlinger har *Skånska Herrgårdar under renässanstiden* (i Svenska Fornminnesförenings Tidskr. 9. Bd.) umiddelbar Betydning for dansk Bygningshistorie.

Th. Flathe, Professor ved St. Afra Skolen i Meissen, er død 26. Marts 1900, 72 Aar gl. For Onckens Weltgeschichte havde han forfattet *Das Zeitalter der Restauration und Revolution 1815—51* (1883), men hans væsentligste Forfattervirksomhed var knyttet til hans snævrere Fædrelands Historie; foruden mindre Arbejder omarbejdede og fortsatte han Böttiger's *Geschichte von Sachsen*, 1—3. Bd., der gaar til 1866

(1867—73, i Heeren og Ukerts Samling). — 3. Juni døde Adolf Holm, Professor ved Universitetet i Neapel, henved 70 Aar gl. Hans ansete Hovedværker var *Geschichte Siciliens im Alterthum*, 1—3. Bd. (1870—98), og *Griechische Geschichte*, 1—4. Bd. (1886—94), der slutter med de første romerske Kejsere. — 9. April døde Fr. Maassen, Professor i Kirkeret ved Wiens Universitet, 79 Aar gl., bekendt som en af de grundigste Kendere af den kanoniske Ret og dens Historie. Hans Hovedværk er *Geschichte der Quellen und der Litteratur des canonischen Rechts im Abendlande bis zum Ausgang des Mittelalters*, 1. Bd. (1870); blandt hans mindre Arbejder skal nævnes: *Neun Kapitel über Freie Kirche und Gewissensfreiheit* (1876) med interessante Betragtninger over den historiske Udvikling af Forholdet mellem Stat og Kirke; tillige har han udgivet *Concilia aevi Merovingici* i *Monumenta Germaniæ*.

Af *Danmarks Riges Historie* er nu afsluttet hvad man kunde kalde den første Række, idet alle Forfatterne har udgivet de første Dele af deres Partier, afdøde A. D. Jørgensen og J. A. Fridericia tillige den næste Del. Udgivelsen fortsættes regelmæssigt, for Tiden med Prof. E. Holms 18. Aarhundrede.

Under Ledelse af cand. mag. Johan Ottosen er paa det Nordiske Forlag begyndt at udkomme *Folkenes Historie*, en Verdenshistorie i sammenhængende Enkeltfremstillinger af fortrinsvis, men dog ikke udelukkende yngre nordiske Historikere. De hidtil udkomne Hæfter af det stort anlagte Værk, der er beregnet paa 7 Bd., lover det bedste, og den rige og smagfulde Illustration synes i enhver Henseende at svare til Tidens Fordringer.

Arkivassistent Louis Bobé har udgivet 4. Bd. af *Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds i Tidsrummet 1770—1827* (Kbh., 1900). Dette Bind, der ligesom de tidligere i Samlingen er af særdeles stor Interesse, omfatter Breve til forskellige fra Grev Ernst Schimmelmann i

Tiden 1774—1827 og Breve fra hans Hustru Charlotte, f. Schubart, til Grevinde Louise Stolberg, Reventlowernes Søster, i Aarene 1780—1807.

Kontorchef Jul. Schovelin har udgivet 2den Del af sit Værk: *Fra den danske Handels Empire. Forhold og Personer i det 18de Aarhundredes sidste Halvdel* (Kbh., 1900). Medens første Del behandlede de økonomiske Forhold i Tiden fra Midten af det 18. Aarh. indtil H. C. Schimmelmanns Død 1782 med særlig Vægt paa dennes og Guldbergs Finansstyrelse, er Opgaven for anden Del Perioden fra 1783 til Toldforordningen 1797 og A. P. Bernstorffs Død s. A., altsaa den ny Tids Gennembrud, den store Handel, A. P. Bernstorffs, Reventlowernes og Ernst Schimmelmanns Dage. Skildringen er bygget paa omfattende arkivalske og litterære Studier.

Et vigtigt Supplement til de i Universitetsbiblioteket deponerede Bernstorffske Papirer har Dr. Aage Friis faaet ved Fremskaffelsen af Hovedmassen af Johan Hartvig Ernst Bernstorffs efterladte Papirer, der findes paa Wotersen i Lauenburg og af Ejeren Hr. Kammerherre Greve Hugo Bernstorff-Gyldensteen er stillet til Dr. Friis' Raadighed.

Da Johan H. E. Bernstorff døde i Februar 1772, laa hans store Brevsamlinger dels i Hamburg, dels paa Wotersen, hvor der allerede flere Aar før efter Aftale mellem ham og Broderen Andreas Gottlieb var indrettet et Arkiv bestemt til at gemme de Familiepapirer, der hørte til J. H. Ernst og Andreas Peter Bernstorff og dennes Efterkommere og ikke naturlig havde hjemme i Hovedarkivet paa Gartow. Andreas Peter samlede vistnok alle Onkelens Papirer paa Wotersen, maaske med Undtagelse af sin egen og Faderens Korrespondance med ham, der siden er funden paa Stintenburg og Ober Ellguth. Bestemmelsen om, at de to nævnte Arkiver skulde rumme alle Familiepapirer, er ikke bleven opretholdt, men Hovedmassen af J. H. Ernsts Papirer laa dog i alt Fald i Firserne atter paa Wotersen og blev da ordnet af en Godsinspektør Diermissen.

Samlingen omfatter med de nævnte Undtagelser Breve

fra næsten alle betydelige Personer — politiske og litterære — med hvem Johan H. Ernst stod i Forbindelse, og har saaledes en mangesidig Værdi. Vigtigst for Danmarks politiske Historie er Brevene fra Mænd som Adam Gottlob Moltke, Ditlev Reventlow, Karl af Hessen, Fr. Danneskjold Samsøe, Schulin, Osten, Oeder og Reverdil. Desuden er der Breve fra Choiseul og hans Hustru, fra Klopstock og andre tyske og franske litterære Berømtheder.

Rigsarkivet i Haag har i de senere Aar (c. 1896) faaet en særdeles værdifuld Tilvæxt, der ogsaa rummer adskilligt af Interesse for Danmarks Historie, som dog hidtil ikke fra dansk Side har været benyttet, fordi det som beroende i et privat Familiearkiv har været lidet kendt.

Fra Familien de Ruyter de Wildt har det nemlig erhvervet en anselig Række Dokumenter hidrørende fra den berømte Admiral Michiel Adriaanszoon de Ruyter, hvis Værdi for den hollandske Historieforskning yderligere forøges ved at det paa flere Punkter kan bøde paa det sørgelige Tab, Landet har lidt ved at Marinens Hovedarkiv brændte i Haag 1844. De Ruyter har fra sin Ungdom af ført nøjagtige Journaler paa sine Togter, og allerede den ældste blandt de bevarede berører det danske Territorium. Den blev ført af de Ruyter som Styrmand i det grønlandske Kompagnis Tjeneste paa Skibet „De groene Leeuw" paa et Grønlandstogt under Skipper Jochem Janssen 8. Maj—8. September 1633. Den fylder kun 5 Foliosider, men er formentlig ikke uden Interesse for Grønlands eller dog ialfald Hvalfiskeriets ældre Historie. Herefter følger en Række af over 30 saa godt som alle egenhændige Dagbøger dels fra R.s Koffardifarter, dels navnlig fra hans betydningsfulde Krigstogter mod Hollands forskellige Fjender, navnlig Engelskmændene og Barbareskerne. Blandt Journalerne findes en ført af de R. „als chef van de vlot uitgezonden naar de sont, tot beveiligung der Oostzee (oorlog tusschen Zweden en Polen) 28. Mai—4. Nov. 1660", og en anden af særlig Interesse for den danske Søkrigshistorie, ligeledes egenhændig nedskreven

af de R. „als chef van een eskader uitgezonden naar de Oost-zee tot assistentie van Denemarken (oorlog tusschen Zweden en Denemarken) 26. April 1659—3. Sept. 1660" i 2 Dele fyldende omtrent 172 Foliosider. Til yderligere Oplysning om de Begivenheder, disse Journaler omtale, findes andetsteds i Samlingen (der fra R.'s egen Tid indeholder over 200 Pakker, Læg og Protokoller) dels Registre over Krigsraadsresolutioner 1659—60, dels Koncepter til de R.'s udgaaende Breve, dels originale indkomne Sager. Blandt de sidste findes Breve fra Frederik III, Hans Schack m. fl., og en Samling af 12 Breve fra Cort Adeler i Tiden 1668—71, der illustrerer dennes venskabelige Forhold til de R., hvem han hjalp til at faa Stifsønnen, Jan Pauluszoon van Gelder optaget i den danske Adel (1670) og dermed for saa vidt ligestillet med dennes Halvsødskende, der havde opnaaet dette ved Faderens Adelsbrev (1660).

De Ruyters Arkiv rummer ogsaa enkelte senere Dokumenter fra et Par andre Sø-Officerer, deriblandt fra hans Søns Haand en „Journaal gehouden by den Schout by Nacht Engel de Ruyter gaende over land naar Denemarken en vervolgens in de plaats van de Schout by Nacht Philips van Almonde het bevel voerende op het schip Delft gedurende den kruistocht van het eskader van den vice-admiraal Cornelis Evertsen in de Oostzee 22. Juli—20. Dec. 1676".

Med stor Forekommenhed gav Rigsarkivar Th. H. F. van Riemsdijk Undertegnede Tilladelse til at benytte og afskrive disse Dokumenter, hvilket dog for nogles Vedkommende ikke strax lod sig gjøre, da de vare udlaante til den „Geschiedkundige Tentoonstellung van het nederlandsche Zeewesen", der for Tiden (Juli—Sept. 1900) afholdes i Haag og danner et interessant midlertidigt Supplement til Haags Arkiver og Biblioteker.

Jeg skal ikke komme ind paa, hvad denne Udstilling rummer af andre Sager som Skibsmodeller, Afbildninger af Søslag, Admiraler m. m.; men ogsaa af Aktstykker og Tryksager findes Sager af Interesse med Hensyn til Hollands forskellige nærmere Berøringspunkter med Danmark, som

her bør nævnes. Blandt Tryksager kan anføres adskillige Flyveskrifter med karakteristiske Skildringer eller Afbildninger af Hollændernes Deltagelse i de dansk-svenske Krige, f. Ex. Vondels „Triomf over Funen". Fremdeles findes de Ruyters danske originale Adelsdiplom, Cornelius Tromps Diplom som Greve af Sølvitsborg og Christian den 5tes Takkebrev til samme af $^{17}/_{6}$ 1676 for hans Hjælp i Slaget ved Øland; men navnlig vil det sikkert for Danmarks Vedkommende med Interesse erfares, at der heriblandt fandtes udstillet en egenhændig Journal ført af Admiral Wassenaer Opdam, som strækker sig over hele den Periode, da han assisterede ved Kjøbenhavns Belejring, nemlig: „Scheepsjournaal van 15. Sept. 1658 tot 14. Nov. 1659 mit conceptbrieven dd. 1659, handschrift van den Admiraal van Wassenaer-Opdam". Journalen selv fyldte 51 tæt beskrevne Folioblade. Denne Journal er i privat Eje, og var maaske endnu længe bleven ukendt i Danmark, hvis ikke Udstillingen havde gjort dens Tilværelse bekendt. Den tilhører en Baron van Heeckeren van Wassenaer, hos hvem der er gjort Skridt for at opnaa Tilladelse til at lade dette Aktstykke afskrive.

G. L. Grove.

I Tyskland findes en overdreven Tilbøjelighed til at skrive Bøger eller Værker, anlagte fra nye Synspunkter. Det er alt omtalt foran (S. 133), hvorledes en Del Videnskabsmænd under Ledelse af Hans F. Helmolt have begyndt en „*Weltgeschichte*", hvoraf ogsaa en engelsk Udgave kommer, der vil fortælle Historien ikke efter Tidsfølgen, men fra etnographiske og geographiske Synspunkter. Den fremdrager stærkt de archæologiske Forhold og Naturfolkene, Menneskenes Stilling til de fysiske Omgivelser og den hele Menneskeheds Historie. Hvor erkjendtlig man end kan være for at blive ledet ved nye Hjælpemidler til en bedre Forstaaelse af Historiens Gang, og hvor meget der end i vor Tid er indvundet ved ethnographiske Forskninger til Forstaaelse af Folkenes Historie, deres Ret og Kultur, synes en saadan Fremgangsmaade dog

at maatte rent overvælde Historiens Hovedopgave og at overskjære de naturlige Traade indenfor Verdenshistorien.

En af Værkets Medarbejdere er iøvrigt den udmærkede Geograf Fr. Ratzel, af hvis „*Anthropo-Geographie*" en ny Udgave udkom i 1899. Dette for Historikere saa overordentlig lærerige Værk viser som et Hovedresultat, i hvilken Grad Menneskenes Historie maa opfattes som fremgaaet af en altid fortsat Vexelvirkning af Naturkræfterne paa den ene Side og Menneskeslægten paa den anden, medens det er aldeles uholdbart, naar det ogsaa i nyere Tid er bleven forsøgt at forklare de historiske Phænomener som Udslag af de fysiske Forholds almægtige Indgriben.

En interessant Side af Menneskets Forhold til Naturen er behandlet af Professor H. H. v. Schwerin i et Universitetsprogram fra Lund (Mai 1900): „*Om kustfolks olika sjöduglighet*". Under den særdeles kyndige Forf.'s Vejledning føres Læseren paa en Rundfart langs Verdens Kyster med det Maal at undersøge Aarsagerne til den ulige Sødygtighed eller Evne til at benytte og befare Havet, som findes hos Kystfolk. Ogsaa denne Forf. viser, hvorlidt Menneskenes Søfartsdygtighed kan kaldes et Produkt af Landets Naturforhold. Saaledes paaviser Schwerin i Modsætning til den almindelige Opfattelse, at Phøniciernes Land ved sin Kysts Form og Art netop var lidet gunstig for Udvikling af Søfart og at Phønicierne paa Trods af disse uheldige Forhold udviklede sig til et Søfolk af første Rang i Kraft af eget medfødt Anlæg; Landets udmærkede Beliggenhed for en Omsætning mellem Østens og Vestens Lande maatte bl. a. bidrage til, at denne Evne udvikledes saa stærkt. Grækenlands indskaarne og ørige Natur var gunstig for Udviklingen af en Søfart; men Forf. godtgjør dog, at Grækerne aldrig bleve et Søfolk af høj Rang, og han viser, hvorledes ogsaa i vore Dage Trangen og Dygtigheden til at færdes paa Søen er mærkelig ulige fordelt mellem Beboerne af de græske Lande. Schwerin kommer flere Gange tilbage til at Folkenes Naturel og medfødte Anlæg har en stor Rolle, og han nævner saaledes, hvorledes baade tidligere og i vore Dage i frugtbare Egne i Bretagne hele den mandlige Befolk-

ning drager paa Langfart, medens den holder sig hjemme i de fattige Egne; der findes tætbefolkede Øer ved Charentes Munding, hvorfra der var udmærket Anledning til Sejlads, og dog leve Indbyggerne alene af Agerbrug.

Folkeslagene kunne endvidere baade lære og glemme denne Kunst. Angler og Sachser færdedes oprindelig paa Havet, medens Angelsachserne i England helt lagde Sejlads til Side og Englænderne først ved Middelalderens Slutning uddannede sig til at blive Verdens mest søfarende Folk. Endvidere er det karakteristisk, hvad Forfatteren viser, at der overordentlig hyppig gjør sig en vis Konservatisme gjældende med Hensyn til de benyttede Fartøjers Bygning og Art, og at dette atter indvirker paa Befolkningens Søduelighed; som et ejendommeligt og meget oplysende Exempel gjennemgaar han de mange højst ulige Forhold hos de forskjellige Stammer paa Madagaskar. Schwerin henleder Opmærksomheden paa endnu mange andre Forhold, der have fremmet Kystfolkenes Trang til at befare Havet eller givet dem Sky derfor, og man vil i det Hele med stort Udbytte kunne læse den lærde, aandfuldt skrevne Undersøgelse.

Joh. Stp.

Af Lektor E. Hildebrands store Udgave af *Svenska Riksdagsakter 1521—1718* er udkommet 3. Dels 2. Hæfte (Stockh., 1900), der omfatter Synoden i Upsala og Rigsdagen i Söderköping 1595.

Dr. Karl Hildebrand, der for det Humanistiske Vetenskapssamfund i Upsala har paataget sig Udarbejdelsen af Stockholms Historie, har tillige paabegyndt Udgivelsen af *Urkunder till Stockholms historia*, der vil bestaa af forskellige Rækker af Aktstykker. Af den første Række, Stadens Privilegiebreve 1423—1700, er udkommet 1. Hæfte, der naar til 1614 (Stockh., 1900).

Foreningen af tyske Historikere holdt sit 6te Møde i April 1900 i Halle. Blandt de holdte Foredrag skal anføres:

L. Mitteis om Resultaterne af Papyrusforskningerne, Dietr. Schäfer om de nordiske Magters Indtræden i Trediveaarskrigen, H. Ullmann om Napoleon I's Forhold til England og H. Friedjung om det 1814 til den østrigske Kejser gjorte Tilbud om paa ny at overtage den tyske Kejserkrone.

Det preussiske Videnskabernes Akademi har som Prisopgave udstillet en Skildring af *Autobiografiens Historie* (i dens strengeste Forstand med Udelukkelse af al Memoirelitteratur). Besvarelserne kan gives paa et af de moderne europæiske Hovedsprog eller paa Latin og maa indleveres inden Udgangen af 1904. Belønningen er 5000 Rmk. — Endvidere indbyder Professorerne E. Häeckel i Jena, Conrad i Halle og Fraas i Stuttgart til en Konkurrence om følgende Opgave: *Hvad lære vi af Descendensteoriens Principper med Hensyn til Staternes indre politiske Udvikling og Lovgivning?* En Sum af 30000 Mrk. er stillet til deres Raadighed og vil blive benyttet til at hædre den bedste Afhandling med mindst 10000 Mrk., de i Rang følgende med tilsvarende Summer. Besvarelserne skal affattes paa Tysk og indsendes inden 1. Decbr. 1902. Som Prisdommere fungerer Professorerne Conrad i Halle, Dietr. Schäfer i Heidelberg og Ziegler i Halle.

Prof. G. v. Below har under Titlen *Territorium und Stadt* samlet en Række Studier til tysk Forfatnings-, Forvaltnings- og økonomisk Historie (*Historische Bibliothek* 11. Bd., 1900). Af Afhandlingerne er der særlig Grund til at fremhæve: *System und Bedeutung der landständischen Verfassung*, og *Der Osten und der Westen Deutschlands. Der Ursprung der Gutsherrschaft.* Den første er vistnok det bedste Forsøg paa at udnytte den nyere Tids Kildepublikationer og Undersøgelser til en sammenhængende Fremstilling af Landstændernes Historie og Betydning. Den anden uddyber paa en interessant Maade Forstaaelsen af den bekendte Forskel paa Øst- og Vesttysklands agrariske Forhold, Modsætningen mellem den østlige „Gutsherrschaft" ɔ: de store Godser med den afhængige Bondestand, og det vestlige „Grundherrschaft" ɔ: de mindre Godser og den forholdsvis friere Bondestand. Forf.

vender sig her, som i det hele i sine Undersøgelser, imod den økonomiske Forklaring af Udviklingen og søger Hovedaarsagerne til den østlige Storbesiddelse i en ældre Tilstand og Regenternes Svaghed i de store Territorier. Det skal bemærkes, at hans Undersøgelser ogsaa fortjener Opmærksomhed af den Grund, at de kan benyttes til sammenlignende Studier over dansk Agrarhistorie. Vi naaede vel aldrig til en ren „Gutsherrschaft", men dog til en stærkt udviklet Mellemform af de to Kategorier, og vi har jo ogsaa en vis Modsætning mellem Øst og Vest, mellem Halvøen og Øerne med de skaanske Provinser.

I *Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Litteratur* 3. Jahrg. 1900 4. H. har Fr. Keutgen givet en lærerig Udsigt over den nyeste Litteratur angaaende den tyske Byforfatnings Oprindelse; han slaar fast, at eet positivt Resultat er i alt Fald naaet ud af den omfattende og stærkt polemiske Drøftelse: Betoningen af den principielle Forskel paa Byretsforfatningen som et Tilbehør til den offentlige Retsorganisation og Raadsforfatningen som en Dannelse af et autonomt, udenfor Staten staaende Fællesliv.

Prof. i den franske Revolutions Historie ved Universitetet i Paris A. Aulard har hæftevis paabegyndt Udgivelsen af *Histoire politique de la révolution française* (Paris 1900). Som Titlen antyder, er det ikke Forf.'s Hensigt at give en fuldstændig Skildring af Revolutionens Historie; af den ydre Politik, Krigene, Finansvæsenet og de sociale Forhold vil han kun medtage de højst nødvendige positive Træk. Bogens Opgave er derimod at fremstille Oprindelsen, Udviklingen og Omdannelsen af den demokratiske og den republikanske Idé og disse Ideers Udtryk i Institutioner og Love i Tiden 1799—1804. Han deler i denne Henseende Perioden i 4 kronologiske Grupper: 1) 1789—92: Dannelsen af det demokratiske og det republikanske Parti under det konstitutionelle Monarki og Censusforfatningen, 2) 1792—95: den demokratiske Republik, 3) 1795—99: Borgerstandsrepublikken under Direktoratet, 4) 1799—1804: den plebiscitære Republik under Konsulatet.

Før hele Værket foreliggger, kan man ikke bedømme, hvorledes dette, som Forf. selv indrømmer, ret abstrakte Længdesnit gennem Revolutionen vil lykkes for ham; som Forsvar for sin Plan henviser han til, at kun ved denne Isoleren af Emnet har det været ham muligt at trænge fuldstændigt til Bunds i de ægte Kilder. Af metodisk Interesse er, at han erklærer kun undtagelsesvis at have benyttet Memoirerne, fordi disse ikke er skrevne samtidigt med Begivenhederne. De hidtil udkomne 4 Hæfter naar til 1793.

Af det her i Tidsskriftet tidligere omtalte Værk af F. Masson: *Napoléon et sa famille* er udkommet T. 3—4 (Paris, 1900). Disse Bind omfatter Tiden 1805—09 og hører til Værkets betydeligste, allerede paa Grund af den Rolle, Bonaparteslægten i disse Aar spiller i Europas Historie. Der findes i dem en Række glimrende Karakteristikker af Joseph, Jérôme, Louis, Murat, Hortense o. fl., og en Rigdom af Oplysninger om deres Færd. Men ikke mindre interessant er Forf.'s Paavisning af Karakteren af le Grand Empire, som Napoleon med hele sin korsikanske Familiefølelse og trods alle de Skuffelser, hans Brødre beredte ham, tragtede efter at stifte paa Grundlag af Familien. Han ser Napoleons Planer i Slægt med det romerske Princip ɔ: Omdannelsen af de erobrede, underkastede eller forbundne Stater efter en Type, der var skabt til Brug for Sejrherren uden Hensyn til de underordnede Folks egne særlige Interesser. Men mere og mere trængte Tanken frem hos Kejseren, at det var nødvendigt at skaffe sig en Arving. Følgen blev Skilsmissen fra Josefine, der tillige var en Sejr for Bonaparterne og ikke mindst for Kejsermoderen over Beauharnais'erne. Med denne Begivenhed ender 4de Bind.

Den af Prof. Georg Kaufmann i Breslau udgivne *Politische Geschichte Deutschlands im 19. Jahrhundert* (Berlin, 1900) giver en særdeles god Udsigt over Emnet; af og til savner man dog en nærmere Indgaaen paa omtvistede Spørgsmaal, og de handlende Personligheder tegner sig paa enkelte

Undtagelser nær ikke meget tydeligt. Forf.'s Standpunkt er i det hele frisindet; hans Vurdering saavel af Begivenhederne 1848 som af den preussiske Opposition 1862 og af den socialdemokratiske Bevægelse mere forstaaende end i Reglen i moderne tyske Værker; derimod er hans Betragtning af den dansk-tyske Strid ganske den sædvanlige.

Tilføjelser og Rettelser.

S. 527 L. 8 f. n. Der burde ved Omtalen af Forfatningsbestemmelsen af 13. Februar 1772 være tilføjet, at Tanken om et Statsraad, hvis Medlemmer ikke tillige maatte være Kollegiechefer med Undtagelse af Udenrigsministeren, ogsaa var fremsat af Suhm i det bekendte Forfatningsudkast, han kort i Forvejen havde forelagt Guldberg (Suhmiana S. 82 og Hist. Tidsskr. 4. R. II 831 ff.).

E. H.

S. 587—88 er urigtigt paginerede S. 287—88.

Navneregister.

(Ved Carl Fredstrup.)

Aagaard (Kjettrup S.) 504 ff.
Aagesen, Svend, Historieskriver, 179, 182, 185 f., 190, 206 f., 209, 227 f.
Åhus 157.
Aalborg 503 f., 508 f., 544, 547 f., 550. — Aalborghus 503.
Aalborg Sund 457 f., 461, 467 f.
Aale, Slægt, 89.
Aarhus 508.
Aars Sogn (Aars H.) 505.
Abenhusen, Løjtnant, 22.
Abigael Christoffersdatter 350.
Abildgaard, Slægt, 98. — Bertel, Væbner, 306.
Absalon, Ærkebisp, 210, 212, 228 f., 598.
Aconus, Navn, 236.
Adam af Bremen, Krønikeskriver, 195 ff., 203, 238, 415.
Adeler, Cort Sivertsen, Admiral, 390, 605.
Adisle, Sagnkonge, 224.
Adolf I, Hertug af Slesvig, 296, 383 f., 499 f., 504.
Adolf (II), Hertug af Gottorp, 159.
Adsersen se Mikkel.
Aggersborg (Aggersborg S.) 461. — Aggersborggaard 467 f., 504.
Aggersborg Grunde 457.
Aggersbro 457, 461.
Aggersund 467, 505, 509, 518.
Ahlefeldt, Slægt, 93. — F., Stor kansler, 214, 389.
Akeleye, Slægt, 98.
Albert Albertsen, Købmand, 549.
de Albertin, Familie, 83. — P., Etatsraad, 84.
Alfifa, Knud d. stores Dronning, 236.
Allehelgensbakken (Skaane) 3.
Allen, C. F., Historiker, 455.
Allerslev Sogn (Baarse H.) 424, 426-9, 435 f., 450 f.
Almonde, Philip, nederlandsk Admiral, 605.
Alsted Sogn (Alsted H.) 422, 426-9, 436, 450 f.
Amerinus, Slægt, 89 f.
Amund Sigurdson 495, 514.
Ancher, P. Kofod, Retslærd, 586.
Anchersen, H. P., Professor, 577.
Anders Sønniksen (von Andersen, 1452) 383.
Andersen se Mikkel, Svenning.
v. Andersen, Slægt, 98.
Angel 230.
Angelsachserne 283 f.
Anna Cathrine, Dronning, 151, 155.
Anna Sophie, Frederik III's Datter, 217 f.
Annelöf (Skaane) 25, 35, 37, 569.
Antvorskov Kloster 156.
Are Frode, islandsk Historieskriver, 237.

Arenfeldt. Slægt, 98.
Arenstorff, C., General, 4. 8 f. 32, 35-44, 570, 572 f., 575. — C. F., Kammerjkr., 28. — F., Generalløjtn., 5, 13 f., 16 f., 43, 390.
Arenstorffs Regiment 9, 33, 37, 40.
Arkona 597 f.
Aroldus, Navn. 236.
Artmar, Ritmester, 6.
Arvesen se Torve.
v. Ascheberg, Rutger, svensk General, 30, 562 f., 568.
Asdal (Vennebjerg H.) 500.
Assens 172.
v. Atke, Frands Davidsen, Arkelimester, 143.
August, Kurfyrste af Sachsen, 150.
Augustus, romersk Kejser, 223 f.
Axel Pedersen (1440) 501.

Baden, Slægt, 310.
Bagge, Peder, 387, 391.
Baner, Gust., Feltmarskalk, 568.
Bang, Slægt, 92. — G., Dr. phil., 76-105, 125 ff.
Banner, Slægt, 95. — Niels Eriksen, 500 f.
Barby, Anders, 386.
Bardtskær, Mikkel Møller, 546.
Barfod, Jens (1455), 384.
Barnekow, Hans (1547), 390.
v. Barstorff, Ph. Joachim, 389.
Bartholin, Casp., 331.
Basse, Oberst 39.
Bastianse, Will., 331.
Bayern 462, 482 f., 492.
Bayle, P., fransk Forfatter, 583.
Bech, C. F., Løjtn., 215.
v. Beck, Slægt, 354.
Becker, T. A., Historiker, 456, 490, 514.
Beda, engelsk Historieskriver, 230, 412.
Bederland 460.
Beierland 457.
Bendsen se Jørgen.
Benzon, Slægt, 88. — Niels, Generalprokurør, 334. — Peder, Kollegieassessor. 334.
Bergen 555.
Bering, Vita, 331.
Beringskjold. Magn.. Kammerherre, 65.
Berlin, Acad. d. Wissensch. 581.
Bern 457, 460, 462 ff.
Bernhoft, Erik Hansen (1503), 385.
Berno, Bisp af Schwerin, 598.
Berns, Anna, 342, 364, 366.
Bernstorff, Slægt, 520. — Andr. Gottlieb, 603. — A. P., Statsminister, 54 f., 58-61, 72-5, 521 ff., 530, 532-5, 603. — J. H. E., Statsminister, 522, 524 f., 577, 603 f.
Bernt Frodesen (1566) 387.
Berregaard, Slægt, 88.
Bertel Hansen (1558) 502.
Bibow, S., General, 15, 26 f.
Bidstrup (Granslev S.) 485, 506, 519. — Stamhus 370.
Biehl, Charl. D., Forfatterinde, 531.
Bild, Evert, 146.
Bille, Slægt, 93, 95. — Anders (1502), 156. — Anders, til Rosendal, 342. — Holg., Premierløjtn., 93. — Peder, 152, 161-5. 170. — Steen Andersen, Oberst, 341. 364 f., 367.
Bille-Brahe, Preben, Greve, 93.
Birger (Børge), Ærkebisp i Lund, 308 f., 504.
Bjelke, Nils, svensk Oberst, 29.
Bjærgsted Sogn (Skippinge H.) 422, 426—9, 436.
Björlin, G.. svensk Historiker, 28 f.
Bjørn Tollesen (1457) 384, 387.
Bjørnholm (Tirstrup S.) 503, 509.
Bladt, Peter, Kollegieassessor, 335.
Blegh, Jens, Købmand, 550.

Bleking 396.
Blome, C., Gehejmeraad, 323. — Didrik, 388. — W., Gehejmeraad, 322.
Boginck, Poppe (1527), 386.
Bohus 155.
Boldick, Borris, Købmand, 550.
Bonde, Peder (1493), 385.
Bornemann, Slægt, 88.
Borre Sogn (Møenbo H.) 422, 426-9, 435 f., 450 f.
Bosen, Peder (1412), 390.
Brahe, Lave, 161, 165. — Tyge, 583.
Brandenburg 275 f.
Brandt, Mathias. Major, 335. — Peter, Overrentemester, 334, 360-3, 391 f.
v. Breda, Achim, 388.
Bregninge Sogn (Skippinge H.) 422, 426-9, 436.
v. Breitenau, Chrf. Gensch, kgl. Raad, 344, 364, 366.
Breitenburg 213 ff. — Bibliothek 213 f.
Brinck, Andr., Oberst, 18.
Brock, Eske, 473 f., 482, 485, 487 f., 471 f., 503 f., 517 f. — Johannes, 492.
Brockdorff, W., Geheimeraad, 322.
Brockenhuus, Slægt, 95. — Eiler, 85. — Jørgen, 10 f.
Brockenhuus' Dragonregiment 10 f., 20, 30, 34, 37, 40, 43 f.
Broder Frodesen (1480) 384.
Brugman, Kaptajn, 335. — Nicolaus, Amtsforvalter, 335.
Brun, Jens (1487), 385.
Brunner, H., tysk Retshistoriker, 300 f., 303.
Bruno, tysk Historieskriver, 232.
Brunsvig 168. — Jfr. Ludvig.
Bruun, C., historisk Forf., 129.
Brünnigker, Oberstløjtn., 2, 22 f.
Bryske, Carl, 153. — Lisbet, 89.
Buch, Slægt, 89.
Buchwald, B. J., Professor, 584. — Fr., Officer, 388.
Budse, Hans, Arkelimester, 153.
Bugenhagen, Ritmester, 6, 32, 36 f., 39 f., 42.
Bugislaf, pommersk Hertug, 315, 496 f.
Bülow, Jac., General, 9 f., 20 f., 24, 27, 33 f., 565. — Joh., Gehejmeraad, 53, 523, 531. — Levin, 389.
Bülows Regiment 18.
Bürau, Gods, 216.
Bøefke, Hans, 338.
Børge se Birger.
Børglum (Børglum S.) 507.
Børialsen se Poul.

Carl Knutson, Konge af Sverige, 471 f., 481.
Carl IX, Konge af Sverige, 543.
Carl XI, Konge af Sverige, 2-5, 21, 29, 32, 110, 560, 565, 568, 573 ff.
Carl, Prins af Hessen, 49, 69 f., 72, 74, 604.
Carl den store, romersk Kejser, 599.
Carolingerne 299 ff.
Carlskrøniken 470 ff., 478, 480.
Carlsön, svensk Oberst, 21 f., 24.
Caroline Mathilde, Dronning, 50-7, 213.
Catharina II, Kejserinde af Rusland, 49, 63 ff., 71 f., 533.
Charisius, Peter, Diplomat, 389.
Choiseul, fransk Udenrigsminister, 604.
Christen Eriksen (1616) 387.
Christensen se Peder.
Christiern I, Konge, 383, 489, 515.
Christiern II, Konge, 156, 311, 386, 483.

Christian III, Konge, 140 f., 145 f., 149, 151, 156 f., 386, 587 f., 590-4, 596.
Christian IV, Konge, 127, 151, 154, 387, 395, 581.
Christian V, Konge, 1-45, 312, 319-23, 327, 330, 333, 345 f., 350, 353 f., 359, 364, 369, 374, 380, 382, 390, 559-76, 606.
Christian V's Danske Lov 323-7, 340 f., 345, 354 ff., 371 ff.
Christian VI, Konge, 368.
Christian VII, Konge, 48, 52 f., 56 ff., 64, 67, 70 f., 213 ff., 523, 529 ff.
Christian IX, Konge, 124.
Christian de Ghera (1463) 384.
Christiern Hemmingsen, Bisp, 489.
Christianstad 9.
Christine, Dronning af Sverige, 110, 581.
Christoffer I, Konge, 212.
Christoffer II, Konge, 286, 296, 334, 346.
Christoffer af Bayern, Konge, 296, 383, 498, 500 ff., 506, 508-12, 518.
Chronicon Slavicum 474 f.
Cicignon, Joh. Casp., Oberst, 2, 17-20, 22-7, 37-40, 43, 45, 561, 564 f., 568 f., 571 ff.
Cicignons Regiment 18.
Cistercienserordenen 201, 212.
Claus Jensen, Herredsfoged (1454), 306. — Josephson, Væbner, 306.
Clausholm (Voldum S.) 504.
Colbert, fransk Statsmand, 583.
Cornelius Jansen, Købmand, 550.
Cracau, Carl, 388.
v. Cramer, Chr. Anthon, 336.
Cranbroke (Kent) 451.
Crappe, Roland, 388.
Croys Regiment 18, 21 ff., 25.
Cypern 203, 206.
Cæcilie, Erik af Pommerns Frille, 457, 466.
Cæsar 223.

Dacerne 223.
Dahlberg, E., svensk General, 21 f., 24, 29, 566, 568.
Dahlepil, Anders Svendsen (1506), 386.
Dalby Sogn (Faxe H.) 422, 426-9, 436, 451.
Dalkarlene 514.
Dalkarles Regiment 18.
Dam, Tyge, Væbner (1437), 306.
Dan, Sagnkonge, 223 ff., 229.
Dançay, C., fransk Gesandt, 546 f., 556 f.
Danevirke 210.
Danneskiold Samsøe, Fr., Statsminister, 604.
David 228.
v. Dehn Rothfelser, Hans Dipholt, 389.
Delmenhorst 336, 339.
Descartes, R., fransk Filosof, 583.
Detmar, lybsk Krønikeskriver, 472, 474, 483, 487.
v. Deventer, Rud., Arkelimester, 143, 161, 164, 166.
Diderik af Bern, Sagnkonge, 462 ff.
Diekn, Svend (1398), 383.
Ditmarskerkrigen 1559 159, 166.
Domitian, romersk Kejser, 223.
Draaby S. (Horns H.) 422, 426-9, 435 f.
Dragsholm (Faarevejle S.) 140, 149.
Drechsel, Slægt, 377.
Dresden 218.
Dresselberg, Anders Henriksen, 307. — Henrik Jensen, 307. — Niels Andersen, 306 f., 325.
Drieberg, C. A. V., Generalkrigskommissær, 214 f.
Dronningborg (Støvring H.) 337.

Dronningens Livregiment 7, 18, 20, 22, 38.
Dronninggaard (Søllerød S.) 218.
Due, Caspar, 388. — Henr. Nielsen, 385. — Iver, 388. -- Jakob, 389.
Dumbar, Patrick, 388.
Dyckert, Cornelius, Arkelimester, 161, 166.
Dyre, Slægt, 316. — Iver Jensen, 315 f.
Dössjöbro (Skaane) 569.

Ebbesen, Niels, 481.
Egeslevmagle Sogn (V. Flakkebjerg H.) 422, 426-9, 435 f.
Ehrencron, Fred. Adolph, Etatsraad, 344, 364.
v. Ehrenschild, Conr. Bierman, Gehejmeraad, 338, 391 f.
Eickstedt, H. H., Statsminister, 55, 64, 523.
v. Ekerick, Erik Johan Lübbes, 390.
Elfsborg 162 f.
Elnbogen se Malmøhus.
Enckhuysen 386.
Engelbrekt Engelbrektsen 495.
Elisabeth, Christiern II's Dronning, 394.
England, Englænderne 49, 55 f., 60 f., 63, 146, 197, 200, 203, 205, 210, 212, 230, 232, 234 f., 238, 251, 262, 280, 283 ff., 287 f., 298, 504, 546, 554 ff., 581, 590. — Jfr. Georg, Harald, Henrik.
Entfelder, Hans Wolf, Bøsseskytte, 155.
Erik Ejegod, Konge, 203, 206, 226, 238.
Erik Emun, Konge, 203 f., 206, 226.
Erik Lam, Konge, 202, 204, 206.
Erik Glipping, Konge, 481.
Erik Menved, Konge, 280.
Erik af Pommern, Konge, 292-7, 313, 315, 330, 383, 467, 472, 474 f., 484, 487, 491, 493, 495, 497 f., 501-4, 513 f., 517.
Erik, svensk Hertug, 280.
Erik Olsson, svensk Historiker, 472, 478.
Eriksen se Christen.
Esemann, Kaptajnløjtn., 36 f., 41.
Eskild, Ærkebisp, 210.
Erslev, Kr., Professor, 455, 467. „Studier over Valdemarernes Storhedstid" 247.
Esrom Kloster 157.
Essendrup (Laurbjerg S.) 503.
Estland 541.
Europa 47, 49, 60, 252, 274, 281, 285, 287.
Evertsen, Corn., nederlandsk Viceadmiral, 605.

Fahlbeck: „Sveriges Adel. I." 106 -29.
Falster 148, 156, 334, 336.
Falster, Johannes, Kantor i Lund, 306.
v. Felden, Chr. Burchard, Kammerraad, 336.
Femern 278.
Ferdinand III, romersk Kejser, 343.
Fersen, Generalløjtn., 568.
v. Festenberg, Chrf. Pax, 387.
Fincke, Joh., 331. -- Thomas, Amtmand, 331.
Finland 545.
Fircks, Johan, 389.
Fjenneslev Sogn (Alsted H.) 422, 426-9, 436.
Fladmandsvad (Skaane) 32.
Flammermont, J., fransk Historiker, 535.
Flandern 203, 206. — Jfr. Robert.
Flathe, Th., tysk Historiker, 601.
Flensborg 140, 168, 544.
Florentius Wigorniensis, engelsk Historieskriver, 233 ff., 413 f.

Fortuna, Orlogsskib, 146.
Fos, Laurids Hansen (1486), 385.
Frankerriget, Frankerne 252, 282 f., 301 f.
Frankfurt am Main 359, 549.
Frankland 222.
Frankrig, Franskmændene 49, 231, 262, 280, 298, 546, 556, 583, 590. — Jfr. Ludvig.
Fredberg, Christen (1484), 385. — Jens Jensen (1450), 383.
Fredensborg 68.
Frederik I, Konge, 156, 386, 398, 595.
Frederik II, Konge, 141, 143, 145, 150-4, 159, 161-5, 170, 386, 395, 515, 543, 545 ff., 557 f.
Frederik III, Konge, 127, 218, 220 ff., 316, 330, 332, 388, 605.
Frederik V, Konge, 319.
Frederik VI, Konge, 51-5, 57, 63-73.
Frederik, Arveprins, 56 ff., 61, 64, 67, 73, 523, 526.
Frederik I Barbarossa, romersk Kejser, 206, 208, 598.
Frederik Wilhelm II, Konge af Preussen, 64, 71.
Frederik II, Konge af Preussen, 46-75, 581.
Frederikke, preussisk Prinsesse, 64 f., 69 f.
Frederikke Amalie, Frederik III's Datter, 217.
Frederiksborg 581. — Slotskirke 321.
Frejlev Sogn (Hornum H.) 506.
Fridericia, J. A., Professor, 129, 444, 589.
Fries, Ellen, svensk Historiker, 601.
Friis (af Vadskjærgaard), Slægt, 97, 99.
Friis, Aage, Dr. phil., 46. „A. P. Bernstorff" 520-35. — Chr. L., Professor, 586.
Friserne 194 f.
Frode, Sagnkonge, 299, 302.
Frodesen se Andreas, Bernt, Broder.
Frost, Laurids (1510), 385.
Fruin, R., hollandsk Historiker, 131.
Fuchs, Andr., Generalmajor, 323, 335.
Fyn 148, 225, 296, 335, 399, 491, 498, 500, 508, 513.
Fyns Stift 334.
Førslev Sogn (Ringsted H.) 422, 426-9, 435 f.

Gabel, Chrf., Statholder, 217, 390.
Galgebakken (Skaane) 4, 7 f., 570.
Galtung, Johan, 389. — Laurids, 388.
de la Gardie, Pontus, Admiral, 551.
de Gelder, Joh. Paulus, 330, 605.
Genealogisk-heraldisk Selskab 369.
Georg, Prins, se Jørgen.
Georg III, Konge af England, 50 ff., 55 f.
Gerhard den store, holstensk Greve, 280, 295 f., 395.
Germanerne 299, 301, 303, 507.
Gersdorff, Chrf. Fred., 389.
Gerstungen, Fred 1074, 231.
Gert, Bisp af Børglum, 504, 511.
Gertz, M. Cl., Professor, 183.
de Ghera se Christian.
Giry, Arth., fransk Historiker, 535.
Glad, Erasmus, 387.
Glambek, Slægt, 307.
Glud, Søren, Superintendent, 334.
Glumslöf (Skaane) 31.
Glückstadt 214.
Godwin, engelsk Jarl, 236.
Goldschmidt, M., Digter, 455.
Gorm, Konge, 195.
Grabow, Major, 35 ff., 39-42.
Gram, Hans, Historiker, 394, 588 f., 593 f.
Grandslev (Grandslev S.) 485, 506, 519.
Gregor VII, Pave, 230 ff., 235, 410, 416.

Greve Sogn (Tune H.) 422, 426-9, 436, 450 f.
Grevens Fejde 157, 489, 513, 516 f., 594.
Griffenfeld, P., Rigskansler, 217-22.
Griis, Slægt, 306. — Arild, 386.
Gripeshorn, Henrik, lybsk Gesandt, 474.
Grubbe, Slægt, 93.
Grundtvig, Svend, Literærhistoriker, 394, 460, 462, 467.
Grüner, Joh. Diderich, Kommissær i Stockholm, 338.
Grækenland 583.
Gude, Jac., Justitsraad, 214.
Gudenaa 506.
Gudum Kloster (Skodborg H.) 395.
Guldberg, O.H., Statsmin., 60 f., 63, 65, 520 f., 523 ff., 527, 530-4, 612.
Gulland 466, 484, 487, 495, 501, 517.
Gunder Christierns (1535) 489.
Gustaf I Vasa, Konge af Sverige, 588.
Gustaf II Adolf, Konge af Sverige, 110.
Gustaf III, Konge af Sverige, 51, 72, 75.
Gyldenløve, Ulr. Fr., Statholder i Norge, 12, 389.
Gyldensparre, Alb., Generalkrigskommisær, 331, 335.
Gyldenstierne, Slægt, 93. — Mogens, 152, 165. — Niels Pedersen, 504 f.
Gyllenstjerna, Joh., svensk Statsmand, 568.
Gyngeherred, V. og Ø., 239.
Güntelberg, Niels, 389.
Güntersberg, Oberst, 568.
Günther, Greve af Schwarzburg, 164 f.
Gønge, Mikkel, 387.
Gøye, Eskild, 395. — Henning, 395. — Henrik, 308. — Mogens, 308.
Haarek, Konge, 202.
Haderslev 151, 497, 500.
Hahn, V. J., Overjægermester, 35, 37, 40, 45, 575.
Haldan, Sagnkonge, 224.
Halland 163, 182, 280, 396. — Jfr. Nørre- og Sønderhalland.
v. Halle, Herm., Fyrværker, 144, 150.
Halle, Universitet 581.
Halmstad 147, 166.
Hamburg 555. — Stadtbibliothek 214.
Hamsfort (jun.), Cornel., Historiker, 475, 479, 481, 489.
Hanherred 480, 482, 485, 504, 509, 518.
Hans, Konge, 317, 385, 481, 483.
Hans d. æ., Hertug af Slesvig og Holsten, 159.
Hans Knudsen (1462) 384. — Nielsen, Købmand, 546. — Offesen 387. — Olsen, Borgmester, 549. — Tidikesen 384.
Hansen se Eggert, Peder.
Harald Klak, Konge, 226.
Harald Blaatand, Konge, 195 ff., 203.
Harald Hén, Konge, 177-212, 237 f.
Harald Godwinssøn, Konge af England, 237.
Harald Haarderaade, Konge af Norge, 237.
Harboe, Andr., Oberst, 335. — J., Overkrigssekretær, 323, 335, 366. — Niels Nielsen, 383.
Harbou, Knud Nielsen (1440), 383.
Hardeknud, Konge, 238.
Harresen se Staffen.
Harrie, Sønder-, (Skaane) 3.
v. Hatten, Bendix, 390.
Hauch, Slægt, 88.
Havdrup Sogn (Tune H.) 422, 426-9, 436.
Hede, Sagndronning, 225.
Hedeby 225.

v. Hedensdorf, Reinhold, Officer, 140.
Hefnesen se Hemming.
Hegelund, Slægt, 89.
Helge, Sagnkonge, 224 f.
Helgesen se Poul.
Helmfeldt, Feltmarskalk, 568.
Helmold, tysk Krønikeskriver, 597, 600.
Helsingborg 31, 162 f., 502.
Helsinges Regiment 18 f.
Helsingør 153, 445 f., 452, 502, 543 f., 547 f., 550, 553, 557. — St. Olai Sogn 452.
Helverskov, Chr. Herm., Vicelandsdommer, 336.
Hemmet, Slægt, 89.
Hemming Hefnesen, Væbner, 306.
Hendriksen se Oluf.
Henricus se Wilhelm.
Henrik I, Konge af England, 271.
Henrik II, Konge af England, 200.
Henrik IV, romersk Kejser, 231, 410 f.
Henrik Knudsen, Ridder, 506. — Mogensen, Tolder, 543.
Herisvad Kloster 504.
Herlufsholm 581.
Herman, Bisp i Slesvig, 230.
Hess, Marcus, Købmand, 550.
Heubsch, Jakob, 343, 365.
Heye, Joh., Officer, 331.
Hildebrand, Hans, svensk Rigsantikvar, 398.
Himmerland 505 f.
Hindsgavl (Vends H.) 500.
Hiort, Hans Christoffersen, Landkommissær, 335.
Hjarvard, Sagnkonge, 225, 228.
Hjørlunde Sogn (Lynge-Frederiksborg H.) 422, 426-9, 435 f., 450 f.
Hoby (Skaane) 32.
Hofman-Bang, Slægt, 370.
Holberg, L.: „Republiqven" 581. — L., Overretssagfører, 188 f. „Kirke og Len under Valdemarerne" 247-304.
Holbæk 446, 452.
Holck, Slægt, 95.
Holger Danske 464.
Holland, Hollænderne 50, 146, 501, 508, 554 f., 583. — Jfr. Wilhelm.
Holm, Adolf, tysk Historiker 602. — E., Professor, 129. — P., Professor, 585.
Holst (1441) 492. — H., Kaptajn, 38.
Holsten 168, 289, 292, 340, 359, 497, 522.
Holstein, U. A., Overpræsident, 528.
Holtz, Kornet, 33, 569 f.
Honnens, Slægt, 370.
Honnens de Lichtenberg, Slægt, 370.
Horns Herred (Frederiksborg A.) 224 ff.
Horuk se Rørek.
Hovenbech, Peder Hansen, 336.
Hoyerworth 336.
Hude, A., Dr. phil., 178, 198.
Hugo af Fleury 201.
Huitfeldt, Slægt, 95. — Arild, Historieskriver, 395, 397, 491 ff., 587 f., 593 f., 596. — Peder, 152.
Hultzebrock, B., Købmand, 551.
Hurups Made 485, 489, 509, 518.
Husby (Kjettrup S.) 455, 506.
Husby Hule 458.
Husby Vejle 458.
Hussiterne 507 f.
v. Husum, Heinr., Arkelimester, 142.
Hvas, Jens (1524), 386.
Hvide, Stig Andersen, Marsk, 467.
Hvide Hav 554.
Hyllested Sogn (V. Flakkebjerg H.) 422, 426-9, 436.
Høeg, Slægt, 95.
Høgeköbing 224.
Højesteret 324 ff., 371-6, 382.
Hørby, Pros Lauridsen, 386.

Ingelotz, Slægt, 88.
Isarnus, Ærkebisp, 258.
Isefjord 224.
Iserberg, Anne Margrethe, 335, 365.
Isøre 177 ff., 185 f., 199, 207.
Italien 201, 231, 410.
Itzehoe 213.

Jacobsen, Sthen: „Den nordiske Krigs Krønike" 42 f., 563 ff.
Jacobæus, Slægt, 89.
Jahn, F. H., Krigshistoriker, 456.
Jakob Erlandsen, Ærkebisp, 258.
Jansen se Cornelius.
Janszen, Jochem, hollandsk Skipper, 604.
Jaromar, Fyrste af Rygen, 598 f.
Jeger, Herm., Arkelimester, 142 f.
Jens Andersen (Beldenak), Bisp i Odense, 310. — Poulsen (1452), 383. — Thomsen, Landsdommer, 395.
Jensen, N. P., Oberst, 559-773. — Se Christen, Claus, Esge, Laurids, Palle, Peder, Poul.
Jep Nielsen (1480) 485.
Jepsen se Torbern.
Jerichau, Slægt, 354.
Jes Thomssen (1488) 317 f., 381. — Villumsen, Væbner, 306.
v. Jessen, Thomas Baltazar, Kancelliraad, 323, 338, 366, 381, 391 f.
Johan af Salisbury 201.
Johan Georg, Kurfyrste af Sachsen, 218.
Johan III, Konge af Sverige, 543 f., 546 f., 551.
Johannes Wigorniensis, engelsk Historieskriver, 414.
Joseph II, romersk Kejser, 50.
Josephson se Claus.
Jude, Hinrik, 383.
Juel, Gregers, Rentekammerdeputeret, 523. — Jens, Gehejmeraad, 12. — Vincens, 395.
Julesborg 223.
Juliane Marie, Dronning, 46-75, 523 ff., 530 f., 533 f.
Juresborg 223.
Justinus, romersk Historieskriver, 223.
Juul, Slægt, 95.
Jydske Lov 257 f., 264 f., 267 f., 273 f., 281, 515.
Jylland, Jyderne 148, 209, 224, 334, 395, 470, 472 f., 480 f., 497 f., 500, 505, 508, 511-4, 580.
Jægeren, Skib, 550.
Jönköping 164 f.
Jørgen (Georg), Prins, 11, 13 ff., 28 ff., 217 f., 220, 561, 563.
Prins Jørgens (Georgs) Regiment 18, 20 ff., 26.
Jørgen Bendsen, Købmand, 548 f.
St. Jørgensbjærg (Kjettrup S.) 458, 478, 481 f., 489 f., 506-9, 517.
Jørgensen, A. D., Rigsarkivar, 198 f., 216-22, 248, 599.

Kaalund, K., Bibliothekar, 515.
Kaas (Mur-), Slægt, 95.
v. Kahlen, Ritmester, 9.
Kalips, Oluf (1550), 386.
Kalkar, O., Præst, 393, 398.
Kall, J. C., Professor, 586.
Kallundborg 164 f., 316.
Kalmar 164 f., 470, 551.
Karens (By paa Rygen) 598.
Karlslunde Sogn (Tune H.) 422, 426-9, 436.
Kattegat 502, 508.
Kaunitz, østerrigsk Statsmand, 527 f.
Keith, engelsk Diplomat, 52.
Kiel, Universitet 522. — Universitetsbibliothek 214.
Kiepert, H., tysk Geograf, 131.

Kildebrønde Sogn (Tune H.) 422, 426-9, 435 f.
Kinch, J., Historiker, 189.
Kingo, Th., Bisp, 334.
Kirchmann, Hans, Arkelimester, 153. — Matth., Arkelimester, 143 f.
Kirkerup Sogn (Sømme H.) 422, 426-9, 436, 442 ff., 449, 451.
Kjeflinge Aa (Skaane) 2-5, 16 f., 20, 23 ff., 27-37, 43, 561, 572-5. — Bro 29 ff., 33, 44, 568.
Kjeldby Sogn (Møenbo H.) 444, 449.
Kjettrup Sogn (Vester Han H.) 506.
Kjøbenhavn 51 f., 55, 64 ff., 68, 70, 137 f., 140 ff., 145, 147 ff., 152-7, 162 ff., 168, 170, 310, 312, 359, 404, 422, 446, 452 f., 508, 523, 532, 543 ff., 547 f., 550, 586. — Landkadetakademiet 581. — Søkadetakademiet 581. — Rigsarkivet 219. — Christianshavn 312. — Holmen 147 f., 150. — Mønten 155. — Kjøbenhavns Slot 140, 142 f., 147, 149-53, 155, 330, 333, 503. — Charlottenborg 578. — Rosenborg 219. — Frue Sogn 450. — Amagertorv 155. — Gammel Torv 587. — Tøjhuset 140 f., 143 f., 146, 149 ff., 153. — Universitetet 333, 579 f., 584 f., 592, 595. — Belejringen 1535-6 157.
Kjøge 446, 452, 547.
Klingenberg, Poul, Generalpostmester, 390.
Klopstock, Fr., tysk Digter, 604.
Klyne, Slægt, 89.
Knud den store, Konge, 262 f., 269, 289, 297, 299.
Knud den hellige, Konge, 179 f., 182 ff., 198, 203, 205, 211, 236 ff., 248, 412.
Knud Magnussen, Konge, 204-11.
Knud VI, Konge, 202, 205, 226.
Knud Lavard, Hertug, 203, 206, 210, 292.
Knudsen se Hans, Peder, Niels, Wunke.
Knuth, E. C., Gehejmeraad, 322.
Knytlinga Saga 232 f., 238 f., 597.
Koch, L., Provst, 529 f.
Kock, Jørgen, Borgmester i Malmø, 386.
Kofod, Jens (1514), 391.
Kohusen, Henr., Købmand, 550.
Kolderup-Rosenvinge, J. L. A., Retslærd, 190.
Kolding 500, 504.
Kollerup Sogn (Vester Han H.) 507.
Kollund (Bov S.) 317, 381.
Kongeloven 216-22.
Kongens Bedested (Kjettrup S.) 490, 509.
Kongens Livregiment 18 ff., 23, 26.
Kongsbacka (Halland) 163.
Konrad III, romersk Kejser, 204, 206 ff.
Korsør 496.
Korsør Amt 339.
Korvey Kloster 599.
Krabbe (fra Østergaard), Slægt, 95. — Elsebe, 84 f. — N., Ritmester, 29 f., 43, 567.
Krafse, Slægt, 97.
Krag, Slægt, 97, 99. — Niels, Historiker, 587 f., 593-7. — Niels, Gehejmeraad, 322.
Krantz, Alb., Historiker, 474 f., 478, 480, 486, 491.
v. Kratsch, Wolf Hieronymus, 388.
Krognos, Slægt, 84 f.
Krogstrup Sogn (Horns H.) 422, 426-9, 436.
Kronborg 51, 138, 153-6, 176, 214, 558.
Krudtmøllen (Skaane) 25, 32 f., 43.
Krummedige, Slægt, 308 f. — Henr., 157, 308 f.

Kruse, Slægt, 97, 99. — M., Oberst, 37, 39 ff.
Kruses Regiment 37, 40.
v. d. Kuhla, Arendt, 388.
Kuntze, Niels (1535), 386.
Kurland 541.
Köln 549.
Kønig, Karsten, Arkelimester. 153.
v. Kørbitz, Joh. Christoph., Rigsmarskalk, 389, 570.

Laaland 148, 156, 206, 334, 336, 467.
de la Beaumelle, L. A., fransk Forfatter, 577-86. „La Spectatrice Danoise" 577 f., 586.
La Mare, Ritmester, 9, 41.
Landskrona 1, 4, 26, 29, 31 ff., 35, 37-44, 547, 553, 563 f., 567, 569 f., 571.
Lange, Christen Nielsen, 387. — Ove, 350 f.
Lapland 554.
Larsen, I. E., Retslærd, 190. — S., Underbibliothekar, 229-39.
Laurids Jensen, Købmand, 550.
Laxmand, Johannes, Ærkebisp, 494, 511 f.
Legrelle, A., fransk Historiker, 535 f.
Leiden, Universitet 79.
Leipzig 549.
Lejre (Allerslev S.) 224 ff.
Lejrhøjene (Kjettrup S.) 509.
v. Lemfort, Zacharias, Generalauditør, 336.
Lente, Familie, 83. — Chr., Diplomat, 84, 323, 343, 359, 364, 366. — Fred., kgl. Raad, 84, 343. — Joh. Hugo, Diplomat, 323, 343, 358 ff., 363, 366. — Theod., Kansler, 314.
Lerche, Cornelius, Stiftamtmand, 389.
Lercke, Peder Pedersen, Højesteretsassessor, 334, 381. — Peder, Landsdommer, 334.
Leve, Jonge (1461), 384. — Lorens (1461), 384.
Levetzau, H. F., Generalløjtn., 15, 390.
de Lichtenberg, Slægt, 370.
St. Lieberts Høj (Skaane) 5, 24, 41 f.
Lifgardet (svensk) 18, 20 f.
Lifland 541, 545.
Liliencron, Andreas, 390.
Lilienschiold, H., Kommissarius, 331.
Limfjorden 455, 468, 505, 509.
Lindberg, V., Etatsraad, 321.
Linderot, Henrik, 388.
Livgarden til Hest 2, 13 ff., 27-30, 43 f., 561 f., 566 ff., 574 f.
London 53.
v. Lossow, Hans, 342, 364, 366.
Lothringen 232.
Lucas, Christoffer I's Skriver, 212.
Ludvig d. fromme, romersk Kejser, 228.
Ludvig Ernst, brunsvigsk Hertug, 50.
Lund, Troels, Prof., 322.
Lund 390, 480. — Domkirke 512, — Slag 1676 1-45, 559-76.
Lund Stift 258.
Lundeaarbøgerne 202, 222-9.
Lundenæs (Skjern S.) 485, 489. 505, 518.
Lunge, Slægt, 89.
Lunov, Slægt, 97.
Luther, Martin, Reformator, 581.
Luxdorph, Bolle, Oversekretær, 323, 334. — Holger, Ritmester, 334. — Peder, Vicelandsdommer, 334.
Lybek 472, 474, 545. — Bibliothek 214.

Lykke, Jørgen, 161, 165.
Lüneburg 232.
Lyngby Sogn (Sokkelund H.) 422, 426-9, 436, 438, 450 f.
Lyonfeld (Lyonchar), Martinus, 344, 348, 364.
Lyskander, Claus Christoffersen, Historiker, 85.
Lystrup, Niels (1549), 386.
v. Lüthkens, Ditl., 330.
Lütkens Regiment 18 f., 23, 26.
Lützow, Hugo, Amtmand, 389.
Lützows Regiment 18, 38.
Læs, Havjætte, 225.
Læsø 225.
Lødde Aa (Skaane) 568-73.
Lødøse 493, 500 f.
Løvencron, Claus Beenfeldt, 331. — Ditl. Nicolas, Diplomat, 339.
Løwenhielm, Hans, Generalmajor, 390.
Løvenskjold, C. L., Overhofmarskal, 28.

Maassen, Fr., tysk Jurist, 602.
Machabæus, Christian, 387.
Mackeprang, M., Museumsassistent, 278, 292, 295.
Madsen, Emil, Oberst, 397 f. — Mogens, Bisp, 475, 479. — Se Niels.
Maer, Jørg., Købmand, 550, 553.
Magens, Heinr., Amtsforvalter, 213.
Magleby Sogn (Møenbo H.) 422, 426-9, 435 f., 450 f.
Magnus den gode, Konge, 233, 238.
Magnus, Søn af Kong Niels, 203, 206, 210.
Magnus Johansen (1441) 518.
le Maire, Jacob, 390.
Malmø 157, 543 ff., 547 f., 550 ff. — Malmøhus, Elnbogen 140, 157.
Margrethe, Dronning, 255, 463, 467, 493, 513.
Maria Theresia, Kejserinde, 527.
Mariager Kloster 342.
Marie Sophie Frederikke, Dronning, 70.
v. Marschalk, Joh. Fred., Kansler, 389.
Marselius, Peter, 388.
Marstrand 502, 548.
Marsvin, Slægt, 97.
Marsvin, Skib, 550.
Mattissøn se Poul.
Matzen, H., Professor, 189, 192.
Maupertuis, fransk Forfatter, 578, 581.
Mechlenburg, Fred., Kancelliassessor, 334, 353.
Meier, Didr., Købmand, 550. — Herm., Krigssekretær, 8, 12, 25 ff., 561.
Mejelholt (Hundslund S.) 502.
Ménerbes, By i Frankrig, 216.
Merheim, General, 12 ff.
Meyer, Hans, Arkelimester, 166.
Meyercrone, Henning, Diplomat, 331, 335.
Middelfart 547 ff.
Mikkel Adsersen, Væbner, 306. — Andersen (1418), 383 f.
Mogens Jensen, Væbner, 485, 488.
Mogensen se Henrik.
Moller, O. H., Genealog, 214.
Mollerup, W., Museumsdirektør, 219.
Mollke, Slægt, 93. — A. G., 577, 604. — J. G., 523.
Monrath, Johan, 342, 364.
Mors, Morsinger 455, 462, 467, 469, 490, 504, 509.
Mortaigne, svensk Generalmajor, 17, 21 f., 24.
Mortensen, Oluf, Biskop i Roskilde, 310.
Moth, Beata Ingeb., 333, 353. — Elisab. Margr., 333, 353. — Ide Kirstine, 333, 353. — Matthias,

Oversekretær, 323, 333, 353, 366. — Poul, Amtmand. 339.
Mule, Hans (1440), 383. — Vilh., Højesteretsassessor, 334, 346, 348, 350.
Munchgaard, Fred., Kaptajn, 335.
Munk, Erik, 101, 387.
Müggeburg (ved Travemünde) 172.
Müller, Kapelmusikus, 69. — H., Rentemester, 331.
v. Münnich, Ant. Günther, Ritmester, 336, 363. — Joh. Diderich, Assessor, 339.
Møen 421.
Møllebakken (Skaane), 3 f., 6, 21.
Møller, Jac., Købmand, 550-3.

Nakskov 446, 450, 452.
Narva 541-58.
Nerikes Regiment 18 f.
Niels, Konge, 203, 206, 209, 211.
Niels, Krudtmager, 155. — Knudsen (Udsøn), 384. — Madsen (1497), 385. — Petersen, Købmand, 545, 550, 552. — Tothersen, Væbner, 306.
Nielsen, Chr., Borgmester i Varde, 87 ff. — Se Hans, Jep, Staffen.
Ninus, assyrisk Konge, 223.
Norbagge, Eggert Eggertsen (1488), 385.
Nordalbingerne 195 f.
Nordsøen 236.
Norge, Nordmændene 12, 147, 197, 232, 335 f., 385, 473, 495, 497, 514, 554 f., 557, 580. — Jfr. Harald.
Normannerne 283.
Norrlands Regiment 18 f.
Nortorf (Læk S.) 159.
Nummesen, Mathias, Oberst, 336.
Nyborg 292, 335, 557.
Næstved 310.
Nöbbelöf (Skaane) 4 f., 19.
Nørrehalland 280. — Jfr. Halland.
Nørre Sundby 504.

Obbendorf, Gods, 215 f.
Odense 508.
Oeder, Fr., Professor, 604.
Oelreich, Slægt, 88.
Offesen se Hans.
Oldeland, Slægt, 99 f.
Oldenburg 336 f., 339.
Olrik, A., Dr. phil., 223. — H., Professor, 248.
Olsen, Peder, historisk Samler, 479 ff., 483. — Se Hans.
Olsson se Erik.
Oluf Hunger, Konge, 203, 205 f., 211, 238.
Oluf, Konge, 256, 296.
Oluf Hendriksen, Købmand, 550.
Ommevraa (S. Omme S.) 489.
Opsyssel By 458, 462.
Orienten 50.
Oscar II, Konge af Sverige, 110.
Oslo 510.
v. d. Osten, A. S., Statsminister, 58 f., 524, 528, 604.
Ottestrup Sogn (Slagelse H.) 422, 426-29, 435 f., 450 f.
Oxe, Peder, Rigsraad, 502. — Peder, Rigshofmester, 153, 549.
Oxford 579.

Paaske, Niels, 504.
Palle Jensen, Raadmand i Malmø, 306.
Pallesen se Stig, Vessel.
Palne, Marsk, 467.
Paludan-Müller, C., Historiker, 594.
Panin, russisk Statsmand, 64, 533.
Paris 201, 337, 586.
Parsberg, Verner, 161.
de Paulsen, Mathias, Viceadmiral, 339.
Peder Christensen (1511) 310, 385. — Hansen (1476) 384. — Jensen

(1427) 383. — Jensen (1459) 384. — Knudsen (1461) 384.
Pedersen, Christen, Generalfiskal, 335. — Chr., Historiker, 475, 477 f.
Pein, Joh., preussisk Admiral, 587.
Pentz. Adam Henr., 388. — Jokum Fr., 389.
v. Peperlow, Joh. Albr., Kaptajn, 335.
Petersen se Niels.
Petersens, Carl af, svensk Biblothekar, 601.
de Petkum, Adolph Edzard, Vicekansler, 337.
Philip, burgundisk Fyrste, 501.
Pinneberg 335, 337, 339.
Pitselhøj (Aars S.) 505.
v. Plessen, S. C., Officer, 322.
Plov (Sorte P.) 204, 206.
Pløns Regiment 18, 20.
Polen 541, 546.
Pommern 475.
Pontoppidan, Erik Eriksen, Bisp, 218, 221.
Poppo, Bisp, 192, 196.
Pors, Slægt, 97.
Potsdam 50, 64.
de Pottendorf, Anton Günther, Oberst, 339.
Poul I, Kejser af Rusland, 63 f.
Poul Børialsen (1492) 285. — Helgesen, Lektor, 472, 479. — Jensen (1426) 383. — Mattissøn (1433) 315 f., 383. — Poulsen, Skipper, 545.
Poulsen se Jens, Poul.
Powisch, Ritmester, 34 f.
Preussen 50, 60, 74. — Jfr. Frederik.
v. Prusser, Kuntz, Arkelimester, 160.
Pulow, P. A., Løjtn., 6 f., 36 f., 39, 41 f.
Pultz, Hans Fr., Major, 343, 364. — Henr. Chr., Kaptajn, 343, 364.
Puttkammer, Major, 26 f.

Quitzow, Slægt, 97, 99.

Raben, O., 322.
Radulf, Valdemar II's Skriver, 212.
Radulphus Niger, engelsk Krønikeskriver, 178, 194-7, 200-5.
Rammel, Henrik, 387.
Randers 504, 508.
Rantzau, Slægt, 93. — Aug. Wilh. Frantz, Greve, 215. — Catharine, 216. — Chr., Statholder, 214. — Chr. Ditl., Vicestatholder, 323. — Daniel, Feltøverste, 165, 170 f. — Ditlev, Statholder, 214. — Henrik, Statholder, 171, 213. — Johan, Feltherre, 100, 213. — Johan, General, 13 f. — Schack Carl, til Ascheberg, 48, 215 f., 524, 528.
Rantzau-Breitenburg, Otto, Greve, 214.
Rasch, Claus, Landkommissær, 335.
Rask, Slægt, 86. — Iver Sørensen, 86. — Søren Gjødesen, 86.
Rasmussen, J., Lærer, 455.
Reck, Generaladjudantløjtn., 36.
Regensburg 339, 358.
Regner Lodbrog, Sagnkonge, 192.
v. Reibnitz, Hans Casper, 387.
v. Reichelsdorf, Christoph Ph. Kurtzer, 389.
Reichwein, Jørgen, 316 f., 389.
Reinsberg, Gabriel, 389.
Resen, Peder, Præsident, 335.
Reval 542, 547, 549, 551 f.
Revenfeld, Conr., 344, 365. — Detlev, 344.
Reventlow, Slægt, 93. — Ditlev († 1701), 323. — Ditlev († 1783), 523, 534, 604. — Fred., 323. — Henr. Tagesen, 457, 459, 461,

464 f., 468, 477, 480, 482, 484 ff., 488, 491 f., 503, 509, 517 ff. — Offe Tagesen, 503.
Reventlows Regiment 6 f., 33, 35.
Reverdil, E. S. F., Kabinetssekretær, 604.
de Rheder, Reimar Peter, Kanonicus i Lybek, 337.
Rhinen 232, 298.
Ribe, Møde 1443 474, 494, 511.
Ribe Domsogn 450, 453.
Ribe Stift 489, 499.
Riber, Slægt, 89.
Richelieu, Kardinal, 583.
Riga 556.
Rimkrønike, den danske, 475, 477.
Ringelman, Johannes Rudolph, Justitsraad, 339.
Ringsted 505. — St. Bendts Kirke 505.
Ringsted Amt 339.
Rinnebækmølle (Skaane) 3, 33, 35, 43, 560.
Rintaf, Jep Nielsen, Væbner, 306.
Ripperda, Slægt, 377.
Ro, Sagnkonge, 224 f.
Robert af Ely, engelsk Krønikeskriver, 212.
Robert, Greve af Flandern, 203, 206.
de Roklenge, Martin Jørgen, 390.
Rolf Krake, Sagnkonge, 224 f., 228.
Rom, Romerne 222, 231 f., 282, 410 f., 583.
Romsey (Hampshire) 451.
v. Rosen, Slægt, 377.
v. Rosenbusch, Henr. Butenant, Kommissær i Moskov, 336.
Rosencreutz, Hans, Overkrigskommissær, 336.
Rosencrone, M. G., Statsminister, 60.
Rosengiedde, Laurids Nielsen, 386.
Rosenheim, Jens, Amtmand, 331.
Rosenkrantz, Slægt, 95. — Holger, 387. — Jørgen, 543. — Mette, 549. — Otte, 503, 509.
Rosenpalm, Poul Nielsen, Højesteretsassessor, 334.
de Rosenschild, Jakob Henr., Justitsraad, 339.
Rosensparre, Slægt, 85. — Birgitte, 85. — Jens, 85. — Steen, 165.
Rosenstand-Goiske, P., Professor, 585.
Rosenstierne, Niels Torkildsen (1520), 386.
Rosenvinge, Alex. Willumsen, 388. — Fred. Willumsen, 388. — Henr. Willumsen, 388. — Mogens Jensen, 385. — Morten Mortensen, 387.
Rosenørn, Peder Matthiessen, Kancelliassessor, 334, 353.
Roskilde 209, 224-8, 310, 479 f.
Roskildekrøniken 180 f., 183, 193, 202, 226 ff.
Rostock, Universitet 79.
Roth, P. tysk Jurist, 300.
Rothe, Tyge, Historiker, 299.
Roulin, Carl, Advokat, 337, 364, 366.
Rubin, M., Direktør, 103, 399, 402 f., 446 f.
Runsløkke (Aars S.) 505.
Rusland, Russerne 49 f., 60, 63 f., 533, 541 f., 545 f., 553-6. — Jfr. Catharina, Poul.
Ruyter, Engel, nederlandsk Schoutbynacht, 605. — Michiel, nederlandsk Admiral, 604.
Rydaarbogen 202.
Rydberg, O. S., svensk Historiker, 130 f.
Rygen, Ryboerne 205, 207, 597 ff. — Jfr. Jaromar, Tetislav.
Rygh, O., norsk Historiker, 241 f.
Rüse, Henrik, 390.
Ræder, A., Historiker, 408.

Rønnebæk Sogn (Hammer H.) 423, 426-9, 436.
Rørdam, H. F., Dr. phil., 515, 588 f.
Rørek, Konge, 202.

Sachsen 205, 218, 231, 359, 363, 410 f. — Jfr. August, Johan.
de Saint-Germain, Feltmarskalk, 528.
v. Saldern, C., Diplomat, 521 f.
Salomonsen, A. L., Overretssagfører, 344-8, 368.
Sandberg, Slægt, 97, 99. — A., Generalmajor, 2, 8 f., 24, 32-8, 40 f., 43 ff., 566-74. — Sophie, 457 f., 460, 477.
Sandbergs Regiment 6 f., 9, 33, 37, 40.
v. Sara, Poul, Tøjmester, 161-4.
Saxaa (Skaane) 25, 37 f., 40 f., 43 f., 569, 571 f.
Saxo Grammaticus 179 f., 182, 186-94, 196, 198, 208 f., 211 f., 227 f., 257, 260, 267, 299, 597, 599 f.
Saxo, plattyske, Krønike, 475 ff., 480.
Saxtrup, Svend, Kannik i Lund, 306.
Schack, Generalmajor, 17, 19, 24. — Hans, Feltmarskalk, 389, 605. — Hans, Kaptajn, 7, 38. — Joachim, 390.
Schack-Rathlau, J. O., Statsminister, 51, 71, 73 ff., 523, 528, 533.
Schaer, Gert (1476), 384.
Schimmelmann, H. C., Gehejmeraad, 523.
Schirren, C., tysk Historiker, 598, 600.
Schiønning, Chr., Kollegieassessor, 335, 349.
Schlegel, Slægt, 377. — J. E., Historiker, 578.
Scholten, J., 323, 366. — Jobst Gerhard, Generalmajor, 370.
Schrøder, Kirsten, 335.
Schulin, J. S., Statsminister, 604.
Schult, Jørgen, 388.
Schultz, Generalløjtn., 5, 17 ff.
v. Schultze, Georg Chr., 331.
Schumacher, P. C., Diplomat 60.
Schäfer, Dietr., tysk Historiker, 587.
Schøller, Casp., Kammersekretær, 323, 334. — Rasmus, Vicelandsdommer, 334.
Schönhorst, Gods, 216.
Sehested, Hannibal, 584.
Serlin, Laurids Iversen (1529), 386.
Sigebert af Gembloux, fransk Krønikeskriver, 201.
Sigismund, romersk Kejser, 292 f.
Silfverstolpe, C., svensk Historiker, 241.
v. Silverstein, Nic. Lüder Helvaderus, 330 f.
Simeon of Durham, engelsk Historieskriver, 233-6, 414 f.
Sjælland 148, 156, 224, 226, 334, 417-54, 491, 496, 505, 513, 589.
Skaane 148, 163, 166, 169, 224 f., 228, 396, 399, 481, 492, 496, 498, 508.
Skade, Slægt, 97, 99.
Skak, Niels Tormodsen (1503), 385.
Skaktavl, Torbern Torbernsen, 387.
Skaraborgs Regiment 18.
Skeel, Slægt, 95.
Skjern Aa 505.
Skotland 546.
Skriver, Jacob Sørensen, Borgmester, 549.
Skrædder, Slægt, 89.
Skuld, Rolf Krakes Søster, 224.
Skuldelev (Skuldelev S.) 224 ff.
Skurmand, Peter, Købmand, 548.
Skythien 223.
Skælshøj (Skaane) 1, 3 f., 6, 29, 31, 560.

Slagslunde (Ølstykke H.) 306.
Slemstrup (Aars S.) 505.
Slesvig (Sønderjylland) 278, 280, 286, 292-6. 412, 497.
Slesvig By 203, 205 f., 209 f., 223.
Slesvig Stift 395.
Smith, Henrik, 475, 479.
Snio, Sagnkonge, 226.
Snodstrup Sogn (Ølstykke H.) 423, 426-9, 435 f., 450 f.
Snorre Sturlesen, islandsk Historieskriver, 237 f., 409 f., 412 f.
Sophie Frederikke, g. m. Arveprins Frederik, 57.
Sorterup Sogn (Slagelse H.) 423, 426-9, 435 f., 450 f.
Sorø Akademi 578, 580 f., 583. — Kloster 156.
Span, Henr., Admiral, 335.
Spanien 201, 590.
Speckhan, Fr. Eberh., Oberstløjtn., 327-30.
de Sprechelsen, Peter, 337, 348.
Sprogø 207.
Staffen Harresen (1462) 384. — Nielsen (1453) 384.
Stampe, H., Statsminister, 530.
Staur, Jørgen Pedersen (1527), 386.
Stavenvoet, Hans (1476), 384.
Steenstrup, Joh., Professor, 407-16.
Stegeborg (Sverige) 497, 552.
Stemann, Chr. Ludv., Statsminister, 522.
Stensøn, H., Oberst, 10 f., 20, 36-9, 41, 571, 573.
Stettin, Fred 1570 541 f., 548.
Stiernfeld, Oluf Nielsen (1445), 383.
Stig Pallesen 461, 467.
Stille, A., svensk Historiker, 1-6, 27-30, 37, 42-5.
Stockholm 165, 545 f., 550 f., 588.
Struensee, J. F., Kabinetsminister, 49, 51, 215, 523-6, 529 ff., 533.
Stuarts Regiment 18, 20-3, 25 f.
Stubbum (Slesvig) 384.
v. Støcken, Henr., Gehejmer., 335.
Suanus, Navn, 235 f., 415.
Sueinus, Navn, 235.
Suhm, Henr., Amtsforvalter, 335. — P. F., Historiker, 612.
Sukkerbager, Hans, Købmand, 548, 550.
Svaning, Hans, Historiker, 455, 465, 483-91.
Svantevit 598 ff.
Svarteraa, Slag 1565 166.
Swegen, Navn, 236, 415.
Svein, Navn, 415.
Svend Tveskjæg, Konge, 182, 196, 236.
Svend Estridssøn, Konge, 179, 194 ff., 202, 212, 229-40, 407-16.
Svend Grathe, Konge, 204-8.
Svend, Knud d. stores Søn, 236.
Svend, Søn af Godwin Jarl, 236.
Svenning Andersen (1418) 383 f.
Svenstrup (Hornum H.) 504.
Sverige, Svenskerne, 3 ff., 8, 88, 213, 232, 344, 394, 396 f., 473, 495, 497, 514, 541-9, 551, 553-6, 574. — Jfr. Carl, Christine, Erik, Gustaf, Johan, Oscar.
v. Sybel, H., tysk Historiker, 300.
Syv, Peder, Sprogforsker, 221.
Syvaarskrig, d. nord., 143, 146 f., 149, 152, 160, 169 f., 174 f., 548.
Söderköping 551.
Sølverlad, Seluerlad 457, 460, 465 f.
Sønderhalland 278. — Jfr. Halland.
Sønderholm Sogn (Hornum H.) 506.
Sønderjylland se Slesvig.
Sønniksen se Anders.
Sørbymagle Sogn (V. Flakkebjerg H.) 423, 426-9, 436, 442 ff., 449 f.

Taarnborg Sogn (Slagelse H.) 423, 426-9, 436.
Taasinge 306.
Tacitus, romersk Historieskriver, 299.
Tage Henriksen (1441) 492.
Tanaus, skythisk Konge, 223.
Tancke, Martinus, 388.
Tatere 591.
Tegnér, Elof, svensk Bibliothekar, 600 f.
de Temming, Adrian, kgl. Raad, 340, 365.
Tetensone se Volqvard.
Tetislav, Fyrste af Rygen, 599.
Thestrup, Chr,. Professor, 586.
Thiset, A., Arkivar, 126, 398-406, 455, 467, 488.
Thomas af Beckett, Ærkebisp af Canterbury, 200.
Thomsen, V. C., cand. jur., 344 f., 347 ff. — Se Jens.
Thorlaff, Bisp i Viborg, 487, 497, 511.
Thorslev, Simon, Præst, 442.
Thott, Slægt, 93. — O., Statsminister, 51, 527.
de Thou, fransk Historieskriver, 583.
Thrige, Adjunkt, 599.
Thy, Thyboer 455, 462, 467, 469, 490, 504, 509.
Tidikesen se Hans.
Tiverton (Devonshire) 451.
Tjele (Sønderlyng H.) 488.
Tollesen se Bjørn.
Tora, Kong Helges Elskede, 225.
Torbern Jepsen (1459) 384.
Tordenstierne, Niels Svendsen (1505), 385.
Tornekrands, Slægt, 492.
Torve Arvesen (1450) 383.
Torø se Turø.
Tothersen se Niels.
Trajan, romersk Kejser, 223.
Trap, J. P., Topograf, 455.
Trolle, Herluf, 163.
Tromp, Cornelis, nederlandsk Admiral, 606.
Tureby Sogn (Faxe H.) 423, 426-9, 436, 451.
Turø, Torø 225.
Tyrkiet, Tyrkerne 50, 164.
Tyskland, Tyskerne 47, 50, 146, 228, 231 f., 262, 264, 266, 279 f., 294, 299, 471, 382, 394, 396, 410 f., 507, 520, 580 f. — Jvf. Carl, Ferdinand, Henrik, Joseph, Konrad, Sigismund.

Uggerløse Sogn (Merløse H.) 423, 426-9, 436.
Ulenborst, Wulf, Arkelimester, 141 f., 157.
Ulfeld, Slægt, 86, 97, 99. — Corfits, Rigshofmester, 214, 583. — Henneke, Bisp, 306. — Jakob, 543, 546. — Peder Nielsen, 383.
Ulfstand, Niels, 152, 161 f., 164-7, 171.
Ulrika Eleonora, svensk Dronning, 110.
Unger, Hans Wolf, 388.
Unstrut, Slag 1075, 232.
Upmark, Gustaf, svensk Kunsthistoriker, 601.
Urne, Slægt, 95, 307. — Lave, Bisp, 156.
Urup, Slægt, 97.
Ut Kirke (Ut S.) 160.

Vahl: „Slægtebog over Afkommet af Christiern Nielsen“ 87.
Waitz, G., tysk Historiker, 264, 300.
Valdemar I, Konge, 202, 204-10, 228, 597, 599.
Valdemar II Sejer, Konge, 212, 249, 282.

Valdemar Eriksen, Konge, 286, 295 f.
Valdemar IV Atterdag, Konge, 128, 286, 467, 513.
Valdemar, Bisp af Slesvig, 205, 210 ff.
Valkendorf, Slægt, 93. — Chrf., Rigshofmester, 153.
Valkærra (Skaane) 2-5, 10, 18, 24 f. -- Torn 44, 574.
Vallakiet 544.
de Vallée Rembuisson, Officer, 571.
Vallensbæk Sogn (Smørum H.) 444.
Vallensved Sogn (Ø. Flakkebjerg H.) 423, 426-9, 435 f.
Wallenstein, Albr., Feltherre, 213.
Vallø Stift 377-80.
Walter, Jørgen, 389.
Waltheof, engelsk Jarl, 415.
Varberg 143, 154 f., 166, 500.
Varde 499. — St. Jacobs Kirke 499. — Vardehus 499.
Vardøhus 557.
de Wasmer, Conr., Etatsraad, 340, 364 f.
Wassenaer, nederlandsk Admiral, 606.
Vaupell, O., Oberst, 130.
Wedderborn, R., Købmand, 553.
Vedel, Slægt, 88. — A. S., Historiker, 393 f., 396 f., 457-60, 479, 484, 588-97.
Vedel Simonsen, L. S., Historiker, 299, 302.
Vederloven 189 ff.
Weeke, C., Underbibliothekar, 455.
Weiberg, Fred., Hofjunker, 338.
Vejle, Slægt, 89.
Venderne 209, 238.
Vends Herred (Odense A.) 500.
Vendsyssel, Vendelboer 455, 462, 467 ff., 476, 478, 485, 487 f., 490, 500, 502, 506, 509, 514, 517.
Werenschiold, Niels, 339.
Weseman, Henning, Amtmand, 337.
Vesotes, ægyptisk Konge, 223.
Vessel Pallesen, Kannik i Lund, 306, 325.
v. Westerwig, Joch. Irgens, 331.
Vestgöta Dals Regiment 18.
Weyhers Regiment 18.
Vibe, Joh., 323, 331, 366. — Michael, 334. — Peder, 387.
Viborg 178 f., 204, 209, 487, 497, 502.
Viborg Stift 334.
Viborg Ting 178, 206 f.
Viborg (Finland) 542, 545.
Viddinge, Sønder-, (Skaane) 35.
Videslev 224.
van de Wielen, Frans Ludv., 342.
Vilhelm af Oranien, Statholder, 546.
Vilhelm V., Generalstatholder, 50.
Wilhelm Henricus (1531) 386.
Vilhelmine Ernestine, Frederik III's Datter, 217.
William af Malmesbury, engelsk Krønikeskriver, 212.
Villom Henriksen, Købmand, 543.
Villumsen se Jes.
Vind, Slægt, 95. — Tyge, Købmand, 583.
Vind, Juel-, Justitiarius i Højesteret, 51.
Vindekilde (Faarevejle S.) 149.
Winkel-Horn, F., Dr. phil., 188.
Visborg 498.
Wisborg, Eilerich Jensen, 331.
Vis Herred (Flensborg A.) 317.
St. Vitus, Helgen, 597, 599 f.
Wolff, Chr., tysk Filosof, 581.
Voltaire, fransk Forfatter, 578.
Volqvard Tetensone (1479) 384.
Worcester Kloster 414.
Vordingborg 140. — Fred 1435 493.
Worm, Ole, Oldgransker, 499.
Wortmann, Oberstløjtn., 9 f., 41.
Vothe, Hans (1516), 391.

Wunke Knudsen (1504) 391.
Wylandt, Jacob (1476), 384.
Würtemberg 63 f.
Væ (Skaane) 157.
Værløse Sogn (Smørum H.) 423, 426-9, 435 f., 450 f.
Wøldike, M., Professor, 585.

Ypper, Sagnkonge, 224.
Yrsa, Kong Helges Datter, 224.
Ystad 157.

v. Zelle, Frands, Arkelimester, 143.
Ziska, bøhmisk Hærfører, 507.

Æbelholt Kloster 589.
Ægidius, Slægt, 89.
Ægypten 223.
Ælnoth, Krønikeskriver. 179 ff., 183 -6, 194 ff., 199, 205 f., 225, 232 f.
Ærø 497, 500.
Æthelwerd, engelsk Historieskiver, 230.

Ølslager, Morten, Købmand, 545 f., 550, 552.
Øm Kloster (Ry S.) 589.
Øresund 146, 157, 473, 547, 555, 557 f.
Østerrig, Østerrigerne 50, 527. — Jfr. Ferdinand, Joseph, Maria.
Østersøen 298, 541, 544, 553 f., 556.
de Øtken, Johannes Ludolph, Regeringsraad, 339, 364 f.
Øxnebjærg, Slag 1535 516.

Udsigt over den danske historiske Forenings Regnskaber for 1898 og 1899 og Virksomhed i 1899.

Regnskabet for 1898.

Indtægt:

1) Kassebeholdning 1. Jan. 1897	2171	Kr. 99	Ø.
2) Medlemsbidrag	3001	— „	-
3) Solgte Skrifter	168	— 77	-
4) Bidrag fra det Classenske Fideikommis	200	— „	-
— — Carlsbergfondet	400	— „	-
5) Renter af Foreningens Kapital og Kassebeholdning	425	— 57	-
	6367	Kr. 33	Ø.

Udgift:

1) Forfatterhonorarer	1056	Kr. 54	Ø.
2) Bogtrykkerarbejde	569	— 30	-
3) Papir	427	— 50	-
4) Bogbinderarbejde	131	— 89	-
5) Tidsskriftets Omsendelse og Medlemsbidragenes Opkrævning	368	— 11	-
6) Skrifternes Opbevaring	33	— 35	-
7) Forskelligt	44	— 30	-
	2630	Kr. 99	Ø.
Kassebeholdning 31. Dec. 1898	3736	— 34	-

Regnskabet for 1899.

Indtægt:

1) Kassebeholdning 1. Jan. 1899	3736	Kr. 34	Ø.
2) Medlemsbidrag	1988	— 20	-
3) Solgte Skrifter	95	— 25	-
4) Bidrag fra det Classenske Fideikommis	200	— „	-
— — Carlsbergfondet	400	— „	-
5) Renter af Foreningens Kapital og Kassebeholdning	464	— 30	-
	6884	Kr. 09	Ø.

Udgift:

1) Forfatterhonorarer	1574	Kr. 37	Ø.
2) Bogtrykkerarbejde	1519	— 91	-
3) Papir	712	— 50	-
4) Bogbinderarbejde	200	— 44	-
5) Tidsskriftets Omsendelse og Medlemsbidragenes Opkrævning	367	— 53	-
6) Skrifternes Opbevaring	33	— 35	-
7) Forskelligt	37	— 22	-
	4445	Kr. 32	Ø.
Kassebeholdning 31. Dec. 1899	2438	— 77	-

Foreningen har i 1899 udgivet:

For 1ste Halvaar 1899: Historisk Tidsskrift, 7de Række, 2det Binds 1ste—2det Hefte (S. 1—246). Juni—Septbr. 1899.

For 2det Halvaar 1899: Historisk Tidsskrift, 7de Række, 2det Binds 3dje—4de Hefte (S. 247—416, L 1—41). Decbr. 1899.

Paa Aarsmødet 10. Maj 1899 genvalgtes Museumsassistent M. Mackeprang til Medlem af Bestyrelsen. Prof. Fridericia holdt Foredrag indeholdende: Betragtninger over Gustav Adolfs Deltagelse i Trediveaarskrigen.

Paa Aarsmødet 15. Maj 1900 genvalgtes Professor Kr. Erslev til Medlem af Bestyrelsen. Prof. Erslev holdt Foredrag om: Danmarks første Kamp for Sønderjylland. Bestyrelsen bestaar nu i September 1900 af Professor, Dr. Kr. Erslev, Professor, Dr. J. A. Fridericia, Museumsassistent, cand. mag. M. Mackeprang, Direktør for Statistisk Bureau M. Rubin og Professor, Dr. J. C. H. R. Steenstrup. Af disse er Professor Steenstrup Foreningens Formand, Professor Fridericia dens Sekretær.

Foreningen, som 1. Jan. 1899 talte 863 Medlemmer, har indtil Udgangen af Aaret ved Dødsfald mistet 12 Medlemmer, og 36 har udmeldt sig; derimod er der indtraadt 12. Den havde saaledes 31. Decbr. 1899 et Medlemsantal af 827, af hvilke 165 betaler halvt Kontingent, de 109 som Medlemmer af den norske og de 56 som Medlemmer af den svenske historiske Forening.

Den danske historiske Forenings Vedtægter.

(Vedtagne 10. Maj 1876 paa Foreningens Aarsmøde med Ændringer paa Aarsmødet 18. Maj 1898.)

§ 1.

Formaalet for den danske historiske Forening er dels at vække historisk Aand og Interesse i Almindelighed, dels at fremme historisk Kunst og historiske Studier, nærmest med Hensyn til Fædrelandet og dets Litteratur.

§ 2.

Foreningen udgiver et dansk historisk Tidsskrift. Dettes Indhold skal fornemmelig bestaa af originale historiske Afhandlinger; tillige kan deri optages historiske Anmeldelser og Kritiker, utrykte Breve, Dokumenter og andre historiske Bidrag. Ved Siden deraf kan særskilt udgives større historiske Arbejder.

§ 3.

Ordentligt Medlem af Foreningen er enhver, som anmelder sig for Bestyrelsen. De ordentlige Medlemmer betale et aarligt Bidrag af 4 Kroner eller en Gang for alle 50 Kroner. De ere stemmeberettigede en Maaned efter Anmeldelsen.

Æresmedlemmer, som ikke erlægge Kontingent, kunne udvælges paa Foreningens Aarsmøder. Medlemmerne erholde de Skrifter, som Foreningen udgiver.

§ 4.

Den historiske Forenings Hovedsæde er i Kjøbenhavn. Her ledes dens Virksomhed ved fem Bestyrere, der vælges paa 5 Aar af Foreningen paa dens Aarsmøder med Flertallet af de tilstedeværendes Stemmer. Hvert Aar udtræder det ældste Medlem. Den udtrædende kan vælges paa ny. Bestyrelsens Medlemmer afgjøre, hvad der skal optages i Tidsskriftet, fordele Forretningerne imellem sig og vælge en Formand. Bestyrelsen samles paa Formandens Indbydelse, saa ofte som et af dens Medlemmer forlanger det.

§ 5.

Foreningens Aarsregnskab revideres af 2 dertil valgte Revisorer og forelægges derefter paa Aarsmødet.

§ 6.

I Løbet af hvert Aars andet Kvartal holdes i Kjøbenhavn efter offentlig Indbydelse fra Bestyrelsen et Aarsmøde. I dette vælges Medlemmer af Bestyrelsen og Revisorer, og Bestyrelsen gjør Rede for Udførelsen af sit Hverv. I dette aarlige Møde afgjøres tillige de Forslag og Andragender fra Medlemmer i Foreningen, som maatte være indsendte til Bestyrelsen inden Marts Maaneds Udgang. Bestyrelsen meddeler tillige i hvert Bind af det historiske Tidsskrift en nøjagtig Beretning om Foreningens Virksomhed og pekuniære Forhold, ligesom der ogsaa med passende Mellemrum offentliggjøres en Fortegnelse over dens Medlemmer. Extraordinære almindelige Møder afholdes, naar enten Bestyrelsen finder det hensigtsmæssigt eller det forlanges af 30 Medlemmer i en til Bestyrelsen stilet Skrivelse.

§ 7.

Forandringer i disse Vedtægter kunne alene ske i Foreningens Aarsmøder. Forslag til saadanne Forandringer fra Medlemmernes Side maa indgives til Bestyrelsen inden hvert Aars 1ste Marts. Baade i dette Tilfælde, og hvis Bestyrelsen vil foreslaa Forandringer, maa de 14 Dage før Mødet bekjendtgjøres for Medlemmerne. Underændringer til foreslaaede Ændringer skulle anmeldes for Bestyrelsen 3 Dage forinden Mødets Afholdelse. For at give Beslutninger, som forandre Vedtægterne, Gyldighed, maa i det mindste 30 Medlemmer, Bestyrelsen iberegnet, være tilstede i Mødet og $^2/_3$ af de tilstedeværende billige Forandringen.

§ 8.

Et Exemplar af disse Vedtægter skal medfølge ethvert Bind af Historisk Tidsskrift.

Bøger indsendte til Redaktionen.

Historisk Tidsskrift udg. af den norske historiske Forening. 4. R. 1. Bd. 1. H. Kristiania, 1900.

Historisk Tidskrift utg. af Svenska historiska Föreningen genom E. Hildebrand. 20. årg. 1900. 1. H. Stockh., 1900.

Meddelelser fra Krigsarkiverne. Udg. af Generalstaben. 8. Bd. 5. H. Kbh., 1900.

Kort Udsigt over det philologisk-historiske Samfunds Virksomhed Okt. 1894—Okt. 1899 (41.—45. Aarg.). Udgivet af Samfundets Bestyrelse ved C. Jørgensen. Kbh., 1900.

Die Heimat. Monatsschrift d. Vereins z. Pflege d. Natur- u. Landeskunde in Schleswig-Holstein, Hamburg, Lübeck u. d. Fürstenthum Lübeck. 10. Jahrg. Nr. 6. Juni 1900. Kiel.

Bremisches Jahrbuch. Hrg. v. d. Historischen Gesellschaft d. Künstlervereins. 19. Bd. Bremen, 1900.

A. Aumont og E. Collin: Det danske Nationalteater 1748—1889. 7. H. Kbh., 1900.

Fr. Bajer: Ideen til Nordens særlig Danmarks vedvarende neutralitet, dens oprindelse og udvikling i kort overblik. Kbh., 1900 (Jul. Gjellerups Forl.).

Fr. Bajer: Le système Scandinave de neutralité pendant la guerre de Crimée et son origine historique. (Extrait de la Revue d'Histoire diplomatique du 1. avril 1900.) Paris, 1900.

Des kgl. Dänischen Envoyé Georg Grund's Bericht über Russland in den Jahren 1705—1710. Nach dem im kgl. Dänischen Reichsarchiv zu Kopenhagen befindlichen Originale mitgetheilt von G. L. Grove (Mémoires de l'Académie imp. d. Sciences de St.-Pétersbourg. 8. Sér. T. 4. Nr. 7). St.-Pétersbourg, 1900.

Karl Larsen: Vort Folk i 64. Et Foredrag holdt i Christiania, Stockholm, Upsala og Lund i Foraaret 1900. Kbh., 1900 (Det nordiske Forlag).

Otto B. Wroblewski: Erindringer om Felttoget 1850. Kbh., 1900 (Forf.'s Forlag).

Norway. Official Publication for the Paris Exhibition 1900. Kristiania, 1900.

Claus Pavels's Dagbøger for Aarene 1817—1822. Udg. for den norske historiske Forening af Ludvig Daae. 2. Bd. 1. H. Christiania, 1900.

Sveriges Ridderskaps och Adels Riksdags-Protokoll. 16. Delen. 1693, 1697. Stockh., 1900.

Diarium öffwer det, som wedh den Hennes Kgl. May:ttz och Cronones skepflotta, hwilken om hösten A:o 1644 under Carl Gustaff Wrangels conduicte uthgick till siös, förnembligst passerat och föreluppit är. Ur Sjökrigsarkivet, Stockholm. Genom S. Natt och Dag. Karlskrona, 1900.

Der ausserordentliche Finnländische Landtag 1899. Die Antwortschreiben der Stände auf die Kaiserlichen Vorlagen über die Umgestaltung d. Finnländischen Heerwesens. Übersetzung d. Originaltextes nebst einer Vorbemerkung. Hrg. v. Fritz Arnheim. Leipzig, 1900 (Duncker & Humblot).

Indhold:

Side

Til Narva-Handelens Historie i det 16de Aarhundrede. Af cand. mag. **Nina Bang.** . . . . . 541.

Christian V i Slaget ved Lund. Nogle Bemærkninger som Svar til Hr. Oberst N. P. Jensen. Af Docent, Dr. phil. **Arthur Stille.** . . . . . 559.

Smaastykker:

8. Et Forsvarsskrift for Adelen af La Beaumelle. Af Biblioteksassistent, cand. mag. **Jul. Clausen.** . . . . . 577.
9. Det saakaldte Klageskrift mod Biskopperne 1536. Af stud. mag. **Erik Arup.** . . . . . 587.
10. Dagen for Arkonas Indtagelse. Af Professor, Dr. **Kr. Erslev.** . . . . . 597.

Nyt fra historisk Videnskab i Ind- og Udland. . . . . 600.

Tilføjelser og Rettelser . . . . . 612.

Navneregister. Ved Biblioteksassistent, cand. mag **Carl Fredstrup.** . . . . . 613.

Udsigt over den danske historiske Forenings Regnskaber for 1898 og 1899 og Virksomhed i 1899 . . . . . 633.

Den danske historiske Forenings Vedtægter. . . . . 635.

Historisk Tidsskrift udgives med 4 Hefter aarlig. Den danske historiske Forenings Medlemmer betaler aarlig 4 Kroner. Anmeldelser om Indtrædelse modtages hos Foreningens Formand (Professor Joh. Steenstrup, Svanemosegaardsvej 23, V), dens Sekretær (Professor J. A. Fridericia, Helgolandsgade 9, B, fra Oktober Flyttedag 1900 Nyvej 4, V) og dens Kasserer (Boghandler J. Hegel, Klareboderne 3, K) samt af det Schubotheske Forlag (Silkegade 13, K).

I Følge Overenskomst med den norske historiske og den svenske historiske Forening staar Adgang aaben for Medlemmerne af den danske historiske Forening til at indtræde i den norske og i den svenske Forening mod et nedsat Kontingent af henholdsvis 2 og 3 Kroner om Aaret. De Medlemmer, der ønsker at benytte sig heraf, ville behage at gøre Anmeldelse derom til den danske historiske Forenings Sekretær.